

ΠΕΤΡΟΣ ΚΡΟΠΟΤΚΙΝ
ΝΙΚΟΣ Β. ΔΛΕΞΙΟΥ

Η ΠΑΡΙΣΙΝΗ ΚΟΜΜΟΥΝΑ
μία κριτική αποτίμηση

**ΠΕΤΡΟΣ ΚΡΟΠΟΤΚΙΝ
ΝΙΚΟΣ Β. ΑΛΕΞΙΟΥ**

Η ΠΑΡΙΣΙΝΗ ΚΟΜΜΟΥΝΑ
μία κριτική αποτίμηση

Μετάφραση - Κείμενο
Νίκος Β. Αλεξίου

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ

ΤΙΤΛΟΣ: Η Παρισινή Κομμούνα
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Π. Κροπότκιν, Ν. Β. Αλεξίου
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Ν. Β. Αλεξίου
ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ: Α.Γ.
ΕΚΔΟΣΕΙΣ: ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ
Βαλτετσίου 53
10681 Αθήνα
τηλ.: 210-3802040
ΧΡΟΝΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ: Οκτώβριος 2011

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Χρονολόγιο (1789-1880).....	7
Η Παρισινή Κομμούνα: Κομβική στιγμή του ιστορικού γίνεσθαι <i>ΝΙΚΟΣ Β. ΑΛΕΞΙΟΥ</i>	39
Η Παρισινή Κομμούνα <i>ΠΕΤΡΟΣ ΚΡΟΠΟΤΚΙΝ</i>	67
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄ Περί της Κομμούνας <i>INTERNATIONALE SITUATIONNISTE</i>	87
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄ Η Παρισινή Κομμούνα και η Κληρονομιά της <i>ΠΩΛ ΑΒΡΙΤΣ</i>	93
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ΄ Πίνακες και Φωτογραφίες	113

«Όσο περισσότερο μελετά κανείς την πολιτική ζωή, τόσο περισσότερο παρατηρεί ότι η Γαλλία δεν είχε ποτέ παρά μία μόνο έντιμη κυβέρνηση: την κυβέρνηση της Κομμούνας.»

Ανρύ Ροσφόρ, στην 26η επέτειο της Κομμούνας το 1897

«Η ιστορία της Κομμούνας [των ιακωβίνων, του 1789] εξαφανίσθηκε με ταχυδακτυλουργικό τρόπο», λέει ο Μισελέ, αναφερόμενος στην Γαλλική Επανάσταση. Η ιστορία της Κομμούνας του 1871 πλαστογραφήθηκε από τους ταχυδακτυλουργούς. Περιφρόνηση ή μίσος για την τάξη που παράγει τα πάντα: ιδού το σύγχρονο χαρακτηριστικό γνώρισμα μιάς πάλαι ποτέ σπουδαιάς αστικής τάξης, πανικόβλητης όμως σήμερα μπροστά στις εκ των κάτω επαναστάσεις....»

Προσπέρ-Ολιβιέ Λισαγκαρέ,
Η Ιστορία της Παρισινής Κομμούνας του 1871,
(από τον Πρόλογο της β' έκδοσης)

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ (1789-1880)

1789

17 Ιουνίου: Κατόπιν προτάσεως του εκκλησιαστικού συνταγματολόγου Σιεγές, οι αντιπρόσωποι της Τρίτης Τάξης αυτοανακηρύσσονται σε Εθνοσυνέλευση και, στις 9 Ιουλίου, σε Συντακτική.

14 Ιουλίου: Εξέγερση στο Παρίσι και άλωση της Βαστίλλης. Εξεγέρσεις των αγροτών σε ολόκληρη την Γαλλία. Κατάρρευση της κρατικής διοίκησης και δημιουργία παντού κομμουνών, κατά το πρότυπο του Παρισιού.

4 Αυγούστου: Η Εθνοσυνέλευση καταργεί τα φεουδαρχικά δικαιώματα επί των ανθρώπων (κατάργηση της δεκάτης) και κηρύσσει εξαγοράσιμα τα δικαιώματα επί της γης.

17-26 Αυγούστου: Α΄ Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, με βάση το τρίπτυχο «Ελευθερία, Ισότητα, Αδελφότητα».

5-6 Οκτωβρίου: Διαδηλώσεις στις Βερσαλλίες και εισβολή του πλήθους στα ανάκτορα. Ο βασιλιάς Λουδοβίκος ΙΣΤ΄ διασώζεται από τους εθνοφρουρούς του Λαφαγιέτ, οι οποίοι τον μεταφέρουν με ασφάλεια στο Παρίσι.

1791

20-21 Ιουνίου: Απόπειρα απόδρασης του βασιλιά και σύλληψή του στην Βαρέν.

3 Σεπτεμβρίου: Το νέο (μοναρχικό) Σύνταγμα παραχωρεί στον βασιλιά την εκτελεστική εξουσία και το δικαίωμα της αρνησικυρίας.

1792

20 Απριλίου: Κήρυξη πολέμου κατά της Αυστρίας, με την οποία συμμαχούν οι Πρώσοι. Ο Ρουζέ ντε Λιλ συνθέτει την *Μασσαλιώτιδα*, τον εθνικό ύμνο της Γαλλίας.

9-10 Αυγούστου: Η εξέγερση στο Παρίσι και η εισβολή στα ανάκτορα του Κεραμεικού οδηγούν στην ανατροπή της βασιλείας και στον σχηματισμό μίας Επαναστατικής Κομμούνας στο Δημαρχείο του Παρισιού.

Σεπτέμβριος: Ξεκινά η Τρομοκρατία. Σφαγή μελών της αριστοκρατίας και του κλήρου στις φυλακές.

21 Σεπτεμβρίου: Σύγκληση νέας Συντακτικής (Συμβατικής) Εθνοσυνέλευσης που θα διαρκέσει έως τις 26-10-1795. Ίδρυση της Α΄ Γαλλικής Δημοκρατίας.

6 Νοεμβρίου: Συντριβή της Αυστρίας στην μάχη του Ζεμάπ.

1793

21 Ιανουαρίου: Μετά την παραπομπή του σε δίκη από τους ορεινούς, ο Λουδοβίκος ΙΣΤ΄ οδηγείται στην γκιλοτίνα. Η Αγγλία οργανώνει συνασπισμό ολόκληρης σχεδόν της Ευρώπης κατά της Γαλλίας.

18 Μαρτίου: Ήττα των Γάλλων στο Νέερβιντεν. Εξοργισμένη από την καρατόμηση του βασιλιά και την επιστράτευση 300.000 ανδρών της, η Βανδέα εξεγείρεται (αιματηρή εξέγερση, μοναρχικής και καθολικής έμπνευσης, που ονομάστηκε έτσι από την περιοχή στην Δ. Γαλλία στην οποία ξέσπασε) κατά της επαναστατικής κυβέρνησης του Παρισιού.

21 Μαρτίου: Ήττα των Γάλλων στην Λουβέν. Ο στρατηγός Ντυμουριέ υπογράφει εκχειρία με τον εχθρό.

6 Απριλίου: Η Συμβατική ιδρύει την Επιτροπή Κοινής Σωτηρίας (ΕΚΣ), η οποία σύντομα αναλαμβάνει δικτατορικές εξουσίες.

7 Απριλίου: Ο Δαντών τίθεται επί κεφαλής της ΕΚΣ.

2 Ιουνίου: Οι αντιτιθέμενοι στα έκτακτα μέτρα γιρονδίνι εκδιώκονται από την Συμβατική. Στο Παρίσι ξεσπούν ταραχές από τους «Αβράκωτους», οι οποίοι, σύμφωνα με τον Ροβεσπιέρο, υποκινούνται από τους «Λυσσασμένους» του επαναστάτη ιερέα Ζακ Ρου, εκμεταλλευόμενοι την τρομακτική έλλειψη τροφίμων.

24 Ιουνίου: Νέο Σύνταγμα και Β΄ Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη.

10 Ιουλίου: Λήξη της θητείας της Επιτροπής Κοινής Σωτηρίας και εκλογή νέας από την Συμβατική, χωρίς τον Δαντών.

13 Ιουλίου: Η νεαρή οπαδός των γιρονδίνων Σαρλότ Κορντέ δολοφονεί τον ηγέτη των ορεινών Ζαν-Πωλ Μαρά μέσα στην μανιέρα του.

27 Ιουλίου: Στην Επιτροπή Κοινής Σωτηρίας επικρατούν οι ορεινοί, μεταξύ των οποίων ο Μαξιμιλιανός Ροβεσπιέρος, ο Σαιν-Ζυστ και ο Ζωρζ Κουτόν (Τριανδρία). Η δικαιοδοσία της επεκτείνεται σε στρατό, επαρχία και κοινότητες.

4-5 Σεπτεμβρίου: Η ομάδα των εμπερτιστών (οπαδών του Ζακ Εμπέρ) τίθεται επί κεφαλής της εξέγερσης και των διαδηλώσεων των «Αβράκωτων» ως η ανερχόμενη δύναμη της επανάστασης, ανταγωνιζόμενη τους «Λυσσασμένους» μέσα στις λαϊκές μάζες, με κύριο όπλο της την υπερεπαναστατική εφημερίδα *Père*

Duchesne, ιδίως μετά το κλείσιμο της *Ami du Peuple* του δολοφονημένου Μαρά.

5 Σεπτεμβρίου: Υπό την πίεση της λαϊκής εξέγερσης, η Συμβατική θέτει την Τρομοκρατία στην ημερήσια διάταξη, ενισχύοντας το Επαναστατικό Δικαστήριο.

9 Σεπτεμβρίου: Διάταγμα για την συγκρότηση Επαναστατικής Πολιτοφυλακής. Ψήφιση του νόμου περί ανωτάτου ορίου τιμών.

17 Σεπτεμβρίου: Ψήφιση του νόμου περί των διαφόρων κατηγοριών υπόπτων.

14 Οκτωβρίου: Η σύζυγος του Λουδοβίκου ΙΣΤ΄ Μαρία Αντουανέττα οδηγείται ενώπιον του Επαναστατικού Δικαστηρίου και δύο μέρες αργότερα κατατομείται. Μέχρι τον Ιούλιο του 1794 θα κατατομηθούν στο Παρίσι πάνω από 1.200 «ύποπτοι».

15-16 Οκτωβρίου: Οι νεοσύλλεκτοι του γαλλικού στρατού νικούν τους Αυστριακούς στην μάχη του Βατινύ, κοντά στην γαλλοβελγική μεθόριο.

24 Νοεμβρίου: Η Συμβατική θέτει σε ισχύ το Νέο Ημερολόγιο της Γαλλικής Δημοκρατίας, με πρώτη ημέρα εκάστου νέου έτους την 22α Σεπτεμβρίου του 1792.

1794

Φεβρουάριος-Μάρτιος: Διατάγματα περί κατασχέσεως των περιουσιακών στοιχείων των υπόπτων και διανομής τους στους άπορους.

24 Μαρτίου: Με απόφαση του Επαναστατικού Δικαστηρίου, ο Ροβεσπιέρος επιτυγχάνει την εκτέλεση του Εμπέρ, των οπαδών του και των σημαντικότερων κορδελιέρων ηγετών.

29-30 Μαρτίου: Σύλληψη του Δαντών και των μετριοπαθών φίλων του που αντιτάσσονται στην Τρομοκρατία.

5 Απριλίου: Ο Δαντών κατατομείται μαζί με τους φίλους του.

10 Ιουνίου: Ο Κουτόν εξασφαλίζει την ψήφιση του Νόμου της 22ας Πραιριάλ που επιταχύνει τις εργασίες του Επαναστατικού Δικαστηρίου και εντείνει την Τρομοκρατία.

26 Ιουνίου: Μεγάλη νίκη του στρατηγού Ζουρντάν στο Φλερύ του Βελγίου. Η αυστριακή αντίσταση δυτικά του Μείσου καταρρέει. Η Τρομοκρατία αποδυναμώνεται και η Επιτροπή Κοινής Σωτηρίας χάνει τα ερείσματά της.

27-28 Ιουλίου: Τα γεγονότα αυτών των ημερών οδηγούν στην καρατόμηση του Ροβεσπιέρου, του Σαιν-Ζυστ και άλλων 108

ροβеспιερικών. Εγκαινιάζεται η «θερμιδώριανή» αντίδραση της Συμβατικής.

Σεπτέμβριος: Κατάργηση του Επαναστατικού Συμβουλίου, απαγόρευση όλων των λεσχών και της *Μασσαλιώτιδας*. Η Λευκή Τρομοκρατία των μοναρχικών διαλύει εκείνη των ιακωβίνων και των «Αβράκωτων».

1795

1 Απριλίου: Εξεγερμένοι ιακωβίνοι εισβάλλουν στο Κοινοβούλιο με το σύνθημα: «Θέλουμε ψωμί και το Σύνταγμα του 1793». Η Συμβατική ψηφίζει την άμεση εκτόπιση πολλών και την σύλληψη 20 ορεινών αντιπροσώπων.

20 Μαΐου: Εξέγερση των «Αβράκωτων» του Παρισιού λόγω της φοβερής οικονομικής κρίσης. Η Λευκή Τρομοκρατία στο απόγειό της.

26 Οκτωβρίου-9 Νοεμβρίου (18η Μπρυμαίρ): Εγκαθίδρυση του καθεστώτος του Διευθυντηρίου (1795-99), ως αντίδραση στην Τρομοκρατία, τα 5 μέλη του οποίου ασκούν την εκτελεστική εξουσία. Αποκλεισμός των λαϊκών μαζών από την εξουσία. Διακήρυξη δικαιωμάτων και καθηκόντων, στην οποία δεν αναφέρεται το δικαίωμα στην μόρφωση, στην εργασία, στην αλληλεγγύη και στην εξέγερση που περιελάμβανε η Διακήρυξη του 1789.

1796

10 Μαΐου: Αποκαλύπτεται η «Συνωμοσία των Ίσων» που είχε εξυφανθεί από τον «κομμουνιστή» Φρανσουά-Νοέλ Μπαμπέφ (Γράκχο) και τους φίλους του με σκοπό την ανατροπή του καθεστώτος. Ο Μπαμπέφ συλλαμβάνεται.

1797

20 Φεβρουαρίου-26 Μαΐου: Διεξαγωγή της δίκης του Μπαμπέφ και των ιακωβίνων συνωμοτών οπαδών του. Αθώνονται όλοι πλην των Μπαμπέφ και Νταρτέ, οι οποίοι κατατομούνται.

4 Σεπτεμβρίου: Πραξικόπημα της 18ης Φρυκτιδώρ. Έναρξη της περιόδου γνωστής ως Β΄ Διευθυντήριο ή Τριανδρία υπό τον Μπαρά, η οποία χαρακτηρίζεται από την ολοένα και αυξανόμενη επιρροή του Ναπολέοντα.

18 Οκτωβρίου: Μετά από μια σειρά στρατιωτικών νικών και διπλωματικών επιτυχιών, ο «σωτήρας της Γαλλίας» Ναπολέων υπαγορεύει την Ειρήνη του Καμποφόρμιο.

1798

21 Ιουλίου: Έχοντας κατακτήσει την Μάλτα, ο Βοναπάρτης αποβιβάζει τις δυνάμεις του (32.300 άνδρες, 2.000 κανόνια) με 232 πλοία στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου. Στην μάχη των Πυραμίδων νικά τους Μαμελούκους και εισέρχεται στο Κάιρο.

1 Αυγούστου: Οι Άγγλοι, με επί κεφαλής τον ναύαρχο Νέλσονα, καταστρέφουν τον στόλο του Βοναπάρτη στο Αμπουκίρ.

Δεκέμβριος: Β΄ Συνασπισμός κατά της Γαλλίας.

1799

18 Ιουνίου: Πραξικόπημα της 30ής Πραιριάλ. Έξαρση του ιακωβινισμού και δυσaréσκεια των μετριοπαθών.

9 Νοεμβρίου: Πραξικόπημα της 18ης Μπρυμαίρ. Ο στρατηγός Ναπολέον Βοναπάρτης, με την βοήθεια κάποιων στρατιωτικών και του αδελφού του Λυσιέν, και συνωμοτώντας με τους Φουσέ, Ταλλεϋράνδο και Σιεγές, διαλύει το Διευθυντήριο και αναλαμβάνει ως πρώτος Ύπατος την εξουσία μετά από εκλογές-παρωδία (1799-1804: περίοδος της Υπατείας).

1804

28 Μαΐου: Ανακήρυξη της Αυτοκρατορίας.

2 Δεκεμβρίου: Ο Ναπολέον Βοναπάρτης στέφεται αυτοκράτορας.

1812

Ιούνιος-Δεκέμβριος: Εκστρατεία του Ναπολέοντα κατά της Ρωσίας και ολική καταστροφή της Μεγάλης Στρατιάς του.

7 Σεπτεμβρίου: Μάχη του Μποροντίνο. Ναπολέον εναντίον Μιχαήλ Κουτούζωφ: 45.000 Ρώσοι και 30.000 Γάλλοι νεκροί.

1814

31 Μαρτίου: Οι Σύμμαχοι εισβάλλουν στο Παρίσι. Ο Ταλλεϋράνδος πείθει την Γερουσία να διορίσει 5μελή Προσωρινή Κυβέρνηση (συμπεριλαμβανομένου και του ιδίου) και να κηρύξει έκπτωτο τον Ναπολέοντα.

6 Απριλίου: Συνθήκη του Φονταινεμπλώ. Ο στρατός υποχρεώνει σε παραίτηση τον Ναπολέοντα, ο οποίος αναλαμβάνει την διοίκηση της νήσου Έλβα, διατηρώντας τον τίτλο του αυτοκράτορα.

13 Μαΐου: Με τον Λουδοβίκο ΙΗ΄ επανέρχεται στον θρόνο η δυναστεία των Βουρβόνων. Ο βασιλιάς παραχωρεί φιλελεύθερο Σύνταγμα, με μεγάλα όμως προνόμια για τους ευγενείς και τον κλήρο. Ο υπουργός Εξωτερικών Ταλλεϋράνδος θα προσπαθήσει

να εξισορροπήσει την παράδοση της βασιλείας με την επανάσταση και την Αυτοκρατορία.

1815

20 Μαρτίου-22 Ιουνίου (η Κυριαρχία των 100 Ημερών): Ο Ναπολέων, υποσχόμενος ριζοσπαστικές δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις και συνοδευόμενος από στρατιωτικές μονάδες, επιστρέφει από την Έλβα και εισέρχεται στο Παρίσι, το οποίο εγκαταλείπει ο Λουδοβίκος ΙΗ΄ που καταφεύγει στην Γάνδη του Βελγίου.

30 Μαΐου-9 Ιουνίου: Συνέδριο της Βιέννης –έργο κυρίως του Μέττερνιχ, με σκοπό την εγκαθίδρυση μίας νέας τάξης πραγμάτων στην Ευρώπη. Την Γαλλία εκπροσωπεί ο Ταλλεϋράνδος.

18 Ιουνίου: Οριστική ήττα του Ναπολέοντα από τους Αγγλο-πρώσους στο Βατερλώ του Βελγίου. Ο ίδιος, υπό αγγλική προστασία, μεταφέρεται στην νήσο Αγία Ελένη στον Ατλαντικό Ωκεανό, όπου και θα πεθάνει το 1821.

24 Ιουνίου: Β΄ Λευκή Τρομοκρατία. Μη ελεγχόμενο κίνημα στον Νότο, όπου συγκροτούνται ένοπλες ομάδες των Πρασίνων (από το πράσινο οικόσημο του κόμη Αρτουά), οι οποίοι εξαπολύουν διωγμό κατά των προτεσταντών και των πρώην ιακωβίνων.

6 Ιουλίου: Οι Σύμμαχοι εισέρχονται για δεύτερη φορά στο Παρίσι.

8 Ιουλίου: Επιστροφή στο Παρίσι του βασιλιά Λουδοβίκου ΙΗ΄.

Αύγουστος: Εκλογική νίκη των μοναρχικών και σχηματισμός του *Άφαντου* (όπως χαρακτηρίστηκε από τον Λουδοβίκο ΙΗ΄) Κοινοβουλίου, στο οποίο επικρατούν οι εξτρεμιστές βασιλόφρονες. Η Λευκή Τρομοκρατία νομιμοποιείται (στρατοδικεία, εκποτίσεις κ.λπ.).

Σεπτέμβριος: Ο Ρισελιέ αναλαμβάνει πρωθυπουργός.

1816

Αύγουστος: Ο Ντεκάζ οργανώνει την διάλυση του *Άφαντου* Κοινοβουλίου και προετοιμάζει την εκλογική νίκη των μετριοπαθών.

5 Σεπτεμβρίου: Φοβούμενος νέα επανάσταση, ο Λουδοβίκος ΙΗ΄ διαλύει το Κοινοβούλιο.

1818

21 Νοεμβρίου: Ο Ρισελιέ (λόγω και της φιλίας του με τον τσάρο) επιτυγχάνει, στο Συνέδριο του Άαχεν, την αποχώρηση των συμμαχικών στρατευμάτων κατοχής από το γαλλικό έδαφος και την συμμετοχή της Γαλλίας στην Τετραμερή Συμμαχία.

Δεκέμβριος: Ο Ντεκάξ αναλαμβάνει υπουργός Εσωτερικών της Κυβέρνησης του Ζαν Ντεσόλ. Ο Σατωβριάνδος, κύριος εκφραστής της ακραίας μοναρχικής πολιτικής, εξαπολύει εναντίον του, μέσω της εφημερίδας του *Conservateur*, οξύτατες επιθέσεις.

1824

Ο Κάρολος Ι΄, αδελφός του Λουδοβίκου ΙΗ΄, ανέρχεται στον θρόνο. Ο Βιλέλ εκδιώκει τον Σατωβριάνδο, μη ανεχόμενος τις προσβολές του.

1830

25 Ιουλίου: Ο Κάρολος Ι΄ προχωρεί στο πραξικόπημα των «4 Διαταγμάτων του Σαιν-Κλου», με το οποίο επιχειρεί να καταργήσει την ελευθερία του Τύπου και να τροποποιήσει τον εκλογικό νόμο.

27-28-29 Ιουλίου (Οι 3 Ένδοξες Ημέρες): Το Παρίσι ξεσηκώνεται (με την προτροπή και συμμετοχή μεταξύ άλλων και του Αδόλφου Θιέρσου, ιστορικού και συντάκτη της *National*), και ξεσπά η Επανάσταση του Ιουλίου. Οι μάχες οδοφραγμάτων οδηγούν στην ανατροπή της δυναστείας των Βουρβόνων και στην παραίτηση (2 Αυγούστου) του Καρόλου Ι΄, ο οποίος καταφεύγει στην Αγγλία.

1830-1848

Ιουλιανή Μοναρχία: η συνταγματική μοναρχία του δούκα της Ορλεάνης (αστού-βασιλιά) Λουδοβίκου-Φιλίππου. Χαρακτηρίζεται και ως η *χρυσή εποχή* της μεγαλοαστικής τάξης.

1830

9 Αυγούστου: Με την ένθερμη υποστήριξη του Θιέρσου, του φιλελεύθερου Κόμματος της Κίνησης του τραπεζίτη Ζακ Λαφίτ και του συντηρητικού Κόμματος της Αντίστασης, ο Λουδοβίκος-Φίλιππος στέφεται «βασίλεας των Γάλλων» και ορκίζεται πίστη στον Αναθεωρημένο Καταστατικό Χάρτη του 1814.

Νοέμβριος: Πρώτος πρωθυπουργός της Ιουλιανής Μοναρχίας διορίζεται ο Λαφίτ.

1831

13 Μαρτίου: Παραίτηση Λαφίτ. Απόλυτη κυριαρχία της μεγαλοαστικής τάξης, με κύριο εκφραστή της το Κόμμα της Αντίστασης του πρωθυπουργού Περιέ. Εξέγερση των πεινασμένων εργατών μεταξουργίας στην Λυών και αιματηρή καταστολή της.

1832

Ιούνιος: Αποτυχία της «νομιμόφρονος» παρατάξεως και της «Αμαζόνας» δούκισσας ντε Μπερύ να υποκινήσουν σε Προβηγκία και Βανδέα επανάσταση κατά του βασιλιά.

1834

9-15 Απριλίου: Η εργατική εξέγερση στην Λυών και η δημοκρατική εξέγερση στο Παρίσι καταστέλλονται από τον υπουργό Εσωτερικών Θιέρσο. Σφαγή της οδού Τρανσονόν.

1835

Καταπιεστικοί νόμοι περιορίζουν ασφυκτικά την ελευθερία του Τύπου.

1836

Φεβρουάριος-Αύγουστος: Ο Θιέρσος αναλαμβάνει πρωθυπουργός και υπουργός Εξωτερικών. Παραιτείται, όταν ο βασιλιάς απορρίπτει την επέμβαση στην Ισπανία.

Σεπτέμβριος (έως τον Μάρτιο του 1839): Κυβέρνηση του κόμη Μολέ, ο οποίος ουσιαστικά αφήνει τον βασιλιά να κυβερνά. Σε συνεργασία με τον Θιέρσο, το Κόμμα του Συνασπισμού ανατρέπει τον Μολέ.

1839

12 Μαΐου: Εξέγερση στο Παρίσι και διήμερη κατάληψη του Δημαρχείου από 500 ενόπλους, υπό την ηγεσία των Μπαρμπές, Μπερνάρ και Μπλανκί. Ο Μπαρμπές καταδικάζεται σε θάνατο, αλλά χάρη στον Β. Ουγκώ η ποινή μετατρέπεται σε ισόβια.

1840

Μάρτιος-Οκτώβριος: Κυβέρνηση υπό τον Θιέρσο. Η Εθνοσυνέλευση αποφασίζει την κατασκευή οχυρωματικών έργων στο Παρίσι. Παραίτηση Θιέρσου υπέρ του συντηρητικού Γκιζό.

1848

Φεβρουάριος: Πρωτοδημοσιεύεται στο Λονδίνο το *Κομμουνιστικό Μανιφέστο*.

22 Φεβρουαρίου: Εργατική εξέγερση στο Παρίσι και εισβολή στην Εθνοσυνέλευση.

23 Φεβρουαρίου: Απόλυση του Γκιζό.

24 Φεβρουαρίου: Κατάλυση του καθεστώτος και ανακήρυξη της Β' Δημοκρατίας. Η Προσωρινή Κυβέρνηση, υπό τον ποιητή και πολιτικό Αλφόνσο Λαμαρτίνο, καθιερώνει την καθολική ψηφοφορία και καταργεί την δουλεία στις αποικίες.

25 Φεβρουαρίου: Ως απάντηση στην πρόταση του Λουϊ Μπλαν να εγγυηθεί η κυβέρνηση εργασία για κάθε πολίτη, δημιουργούνται τα Εθνικά Εργοτάξια –παρωδία των οραματισμών του, με στόχο τόσο την δυσφήμιση του ίδιου, όσο και των σοσιαλιστικών ιδεών.

7 Μαρτίου-15 Ιουνίου: Τεράστια αύξηση της ανεργίας (από 6.100 σε 118.310 άτομα) στην Γαλλία. Η περίφημη Επιτροπή του Λουξεμπούρ, με πρόεδρο τον Λουϊ Μπλαν, γίνεται διαιτητής των συντεχνιακών συγκρούσεων και επίκεντρο της σοσιαλιστικής προπαγάνδας.

Απρίλιος: Εκλογή νέας Συντακτικής Συνέλευσης, στην οποία επικρατούν οι εχθρικά διακείμενοι προς τον σοσιαλισμό μετριοπαθείς δημοκρατικοί.

15 Μαΐου: Ο Μπαρμπές επιχειρεί να σχηματίσει επαναστατική κυβέρνηση στο Δημαρχείο του Παρισιού. Ο Μπλανκί καταδικάζεται σε 10ετή κάθειρξη λόγω της συμμετοχής του στα γεγονότα. Για τον ίδιο λόγο διώκεται και ο Αλεξάντρ Αλμπέρ, ο επονομαζόμενος «Εργάτης», αντιπρόεδρος της Επιτροπής του Λουξεμπούρ και μέλος της κυβέρνησης του Φεβρουαρίου.

22-25 Ιουνίου (Οι Ημέρες του Ιουνίου): Αυθόρμητη επαναστατική έκρηξη στο Παρίσι.

22 Ιουνίου: Μετά την άρνηση του μέλους (από τις 10/5) της Εκτελεστικής Επιτροπής, Μαρί, να δεχθεί αντιπροσωπία εργατών με επί κεφαλής τον Πυζόλ, σχετικά με το ζήτημα της μαζικής απόλυσης χιλιάδων εργατών και την κατάργηση των Εθνικών Εργοταξίων, η εξέγερση των εργατών κορυφώνεται.

23 Ιουνίου: Ο Λαμαρτίνος παύεται από το αξίωμά του, όταν οι αστοί αντιλαμβάνονται ότι στην πραγματικότητα λειτουργεί ως εκπρόσωπος της εργατικής τάξης.

24 Ιουνίου: Η Εκτελεστική Επιτροπή εκχωρεί δικτατορική εξουσία στον υπουργό Πολέμου στρατηγό Καβενιάκ, με εντολή να θέσει υπό έλεγχο τους εξεγερμένους που έστηναν οδοφράγματα σε όλο το Παρίσι.

25 Ιουνίου: Αιματηρές μάχες οδοφραγμάτων. Σε ένα από αυτά, στην οδό Σαιντ-Αντουάν, σκοτώνεται ο αρχιεπίσκοπος του Παρισιού Αφρ, καθώς μάταια προσπαθούσε να πείσει τα αντιμαχόμενα μέρη να σταματήσουν την αδελφοκτόνο αιματοχυσία.

26 Ιουνίου: Τελευταίες μάχες. Ο Καβενιάκ αντιμετωπίζει τον

«κόκκινο κίνδυνο», πνίγοντας την εξέγερση στο αίμα. Τελικός απολογισμός: 10.000 νεκροί, 15.000 αιχμάλωτοι και 4.300 εκτοπισμένοι σε στρατόπεδα στην Αλγερία.

Σεπτέμβριος: Το νεοϊδρυθέν από τον Θιέρσο Κόμμα της Τάξης (οπαδοί των Βουρβόνων, του Λουδοβίκου-Φιλίππου και καθολικοί), υποστηρίζει την υποψηφιότητα για την προεδρία του ανιψιού του Ναπολέοντα Α΄, Λουδοβίκου-Ναπολέοντα.

10 Δεκεμβρίου: Ο Λουδοβίκος-Ναπολέων (μετέπειτα Ναπολέων Γ΄) εκλέγεται Πρόεδρος της Δημοκρατίας, υποστηρίζεται από λαό και κλήρο, και εμφανίζεται ως απόλυτος κύριος του στρατού και της γραφειοκρατίας.

1849

Μάιος: Νίκη του συντηρητικού Κόμματος της Τάξης στις εκλογές.

13 Ιουνίου: Ο Λεντρύ-Ρολέν ηγείται μιάς μαζικής διαδήλωσης κατά του Λουδοβίκου-Ναπολέοντα. Ο στρατηγός Σανγκαρνιέ και η Εθνοφρουρά διαλύουν τους διαδηλωτές. Μεταξύ των συλληφθέντων είναι και 33 βουλευτές. Διάγγελμα του Λουδοβίκου-Ναπολέοντα εγκαινιάζει μια πολιτική διώξεων. Οι Λεντρύ-Ρολέν, Πυά, Ντελεκλύζ και άλλοι ορεινοί διαφεύγουν στο εξωτερικό.

1850

Μάρτιος: Επαναληπτικές εκλογές για την πλήρωση κενών κοινοβουλευτικών εδρών, τις οποίες καταλαμβάνουν ριζοσπάστες.

1851

2 Δεκεμβρίου: Πραξικόπημα του Λουδοβίκου-Ναπολέοντα. Σύσσωμοι οι δημοκρατικοί αγωνίζονται με σθένος επί μέρες κατά του πραξικοπήματος, αλλά θα ηττηθούν στις οδομαχίες τόσο στο Παρίσι όσο και σε άλλες πόλεις. Χιλιάδες δημοκρατικοί συλλαμβάνονται και απελαύνονται.

1852

Νοέμβριος: Ο Λουδοβίκος-Ναπολέων ανακηρύσσεται με δημοψήφισμα Αυτοκράτωρ Ναπολέον Γ΄. Περίοδος γνωστή ως Β΄ Αυτοκρατορία.

1853-1856

Κριμαϊκός Πόλεμος: Ρωσία εναντίον Τουρκίας, Γαλλίας, Αγγλίας και Πεδεμοντίου. Θα λήξει με την ήττα της Ρωσίας.

1857

Εκλογή στην Εθνοσυνέλευση της πρώτης αντιπολιτευτικής δημο-

κρατικής Ομάδας των «5».

1858

14 Ιανουαρίου: Ο Ιταλός επαναστάτης Ορσίνι αποπειράται να δολοφονήσει τον Ναπολέοντα Γ'. Συλλαμβάνεται, δικάζεται (με συνήγορο υπερασπίσεως τον Ζυλ Φαβρ), καταδικάζεται σε θάνατο και εκτελείται.

1860

Ο βαρόνος Ωσμάν, νομάρχης στο Διαμέρισμα του Σηκουάνα (1853-70), προσαρτά απομακρυσμένες κοινότητες στην διοίκηση του Παρισιού.

1861-1867

Υπό τον Μπαζέν, εκστρατεία της Γαλλίας στο Μεξικό.

1863

Ιανουάριος: Πρωθυπουργός αναλαμβάνει ο αυταρχικός Εζέν Ρουέρ, γνωστός και ως «αντιαυτοκράτορας».

1864

Ο Ανρί Τολέν κατέρχεται στις εκλογές ως υποψήφιος της εργατικής τάξης. Κυκλοφορεί το Μανιφέστο των 60.

25 Μαΐου: Κατόπιν πιέσεων του Θιέρσου, παραχωρούνται ορισμένες ελευθερίες και δικαιώματα (αναγνώριση του δικαιώματος της απεργίας, της ελευθερίας του Τύπου και του συνεταιρίζεσθαι).

28-29 Σεπτεμβρίου: Ίδρυση της Α' Διεθνούς στο Σαιν-Μάρτινς Χωλ του Λονδίνου.

1866

Α' Συνέδριο της Διεθνούς στις Βρυξέλλες. Συλλήψεις μπλανκιστών.

1867

Εργατική αντιπροσωπία επισκέπτεται την Διεθνή Έκθεση στο Παρίσι. Απεργία των εργατών χαλκού στο Παρίσι.

Φεβρουάριος: Οι Γάλλοι εισβολείς στο Μεξικό υποχρεώνονται να εγκαταλείψουν την χώρα, μετά και από τις διαμαρτυρίες των ΗΠΑ.

1868

Φιλελευθεροποίηση των νόμων περί Τύπου, διεύρυνση των δικαιωμάτων των μελών του Κοινοβουλίου, ελευθερία του συνέρχεσθαι.

14 Νοεμβρίου: Ο Ντελεκλύζ δικάζεται για τα άρθρα του στην

Réveil και την διενέργεια εράνου για την ανέγερση ανδριάντα του βουλευτή και ιατρού Ζαν Μπωντέν, που είχε σκοτωθεί σε οδόφραγμα στις 3-12-1851. Συνήγορός του αναλαμβάνει ο Λέων Γαμβέττα, ο οποίος εκφωνεί τον περίφημο φιλυπτικό του κατά της Αυτοκρατορίας και καθίσταται διάσημος.

1869

Το *Μανιφέστο της Μπελβίλ* του Γαμβέττα μαζί με το κείμενο *Η Ριζοσπαστική Πολιτική* (1868) του Ζυλ Σιμόν, αποτελούν την βάση του πολιτικού προγράμματος του Ριζοσπαστικού Κόμματος. Στο Συνέδριο της Α΄ Διεθνούς (που αριθμεί ήδη 800.000 μέλη) στην Βασιλεία, η Διεθνής Σοσιαλδημοκρατική Συμμαχία του Μπακούιν (ιδρύθηκε το 1868), αμφισβητεί τον ηγεμονικό ρόλο του Γενικού Συμβουλίου της Διεθνούς.

Μάϊος: Εθνικές εκλογές. Η δημοκρατική αντιπολίτευση λαμβάνει 3 εκ. ψήφους, σημειώνοντας νίκες σε όλες τις μεγάλες πόλεις, ωστόσο η κυβερνητική παράταξη υπερिσχύει με 1 εκ. ψήφους διαφορά. Ο Ανρί Ροσφόρ ιδρύει την εφημερίδα *Marseillaise* και εκλέγεται βουλευτής στις επαναληπτικές εκλογές για την πλήρωση της κενής έδρας της Μπελβίλ. Συνέδριο στην Λυών με θέμα την αποκέντρωση. Αποστολή στρατευμάτων εναντίον των απεργών σε Σαιντ-Ετιέν και Ωμπέν.

Δεκέμβριος: Ίδρυση της Ομοσπονδίας Εργατικών Συνδικάτων.

1870

Ιανουάριος: Στρατός εναντίον απεργών στο Κρεζό.

2 Ιανουαρίου: Φιλελεύθερη κυβέρνηση υπό τον Εμίλ Ολιβιέ.

12 Ιανουαρίου: Η κηδεία του δημοσιογράφου Βικτόρ Νουάρ, ο οποίος δολοφονήθηκε από τον εξάδελφο του βασιλιά Πέτρο Βοναπάρτη, εξελίσσεται σε μεγάλη λαϊκή διαδήλωση.

29 Απριλίου: Σύλληψη των μελών του γραφείου της Διεθνούς και του προεδρείου της Συνομοσπονδίας Εργατών.

8 Μαΐου: Δημοψήφισμα επικυρώνει πανηγυρικά το ψήφισμα της Γερουσίας της 20ής Απριλίου, το οποίο ισοδυναμεί με νέο Σύνταγμα.

13 Ιουλίου: Ο Μπίσμαρκ δίνει στην δημοσιότητα το παραποιημένο από τον ίδιο τηλεγράφημα του Εμς (τηλεγραφικές οδηγίες, σταλμένες από το Μπαντ-Εμς της πρωσικής Ρηνανίας, σχετικά με την υποψηφιότητα για τον ισπανικό θρόνο του Λεοπόλδου Χοεντσόλερν Σίγκμαρινγκεν, συγγενούς του βασιλιά της Πρω-

σίας), για να προσβάλει την γαλλική κυβέρνηση και να επιταχύνει την έναρξη του πολέμου.

19 Ιουλίου: Η Γαλλία κηρύσσει τον πόλεμο κατά της Πρωσίας.

23 Ιουλίου: Διακήρυξη κατά του πολέμου της Διεθνούς Ένωσης Εργαζομένων από το Παρίσι.

28 Ιουλίου: Ο Ναπολέων Γ΄ αναλαμβάνει αρχηγός του στρατού.

4 Αυγούστου: Ήττα της εμπροσθοφυλακής του Μακ-Μαόν στο Βισενμπούρ, από την Γ΄ γερμανική στρατιά.

6 Αυγούστου: Συντριβή των δυνάμεων του Μακ-Μαόν. Κατάληψη της Αλσατίας. Η Α΄ γερμανική στρατιά νικά τις γαλλικές δυνάμεις του Φροσάρ και εισέρχεται στην Λωραίνη.

8-9 Αυγούστου: Διαδηλώσεις στο Παρίσι κατά της Αυτοκρατορίας. Πτώση του Ολιβιέ.

12 Αυγούστου: Μετά τις ήττες των Γάλλων και την νικηφόρο προέλαση των Πρώσων, ο Ναπολέων Γ΄ διατάσσει γενική υποχώρηση στο Σαλόν. Η διοίκηση του στρατού ανατίθεται στον στρατάρχη Μπαζέν.

14 Αυγούστου: Κατάληψη του Νανσύ. Διάλυση του Κοινοβουλίου. Απόπειρα εξέγερσης των μπλανκιστών στο Παρίσι και επίθεση με σκοπό την κλοπή όπλων στον πυροσβεστικό σταθμό της Λα Βιλέτ.

16-18 Αυγούστου: Μάχη στο Γκραβελότ και στο Σαιν-Πριβά. 13.000 νεκροί και τραυματίες Γάλλοι, 19.260 νεκροί και τραυματίες Πρώσοι. Υπό την πίεση της Α΄ και Β΄ πρωσικής στρατιάς του Χέλμουτ φον Μόλτκε, ο Μπαζέν αναγκάζεται να υποχωρήσει και εγκλωβίζεται στο Μετς.

27 Αυγούστου: Ο Μπαζέν παραδίδει άνευ όρων στους Γερμανούς 173.000 άνδρες, 6.000 αξιωματικούς, 1.600 κανόνια και 250.000 τουφέκια. (Μετά την απελευθέρωσή της, η αιχμαλωτισμένη αυτή στρατιά του Μετς θα αποτελέσει την στρατιά των βερσαλλιέρων που αργότερα θα καταστείλει την Κομμούνα.)

1 Σεπτεμβρίου: Μάχη στο γαλλικό μεθοριακό οχυρό του Σεντάν στις όχθες του Μείσσυ. Ο Μόλτκε κυκλώνει και σφυροκοπεί τα στρατεύματα του Μακ-Μαόν. Βαρύτατες οι απώλειες των Γάλλων. Τραυματισμός του Μακ-Μαόν.

2 Σεπτεμβρίου: Ο αυτοκράτορας Ναπολέων Γ΄ και ο στρατάρχης Μακ-Μαόν παραδίδονται στο Σεντάν μαζί με 83.000 άνδρες.

4 Σεπτεμβρίου: Το πλήθος εισβάλλει στην Εθνοσυνέλευση. Η Γ΄

Δημοκρατία ανακηρύσσεται στο Δημαρχείο. Σχηματίζεται η Προσωρινή Κυβέρνηση Εθνικής Άμυνας (ΚΕΑ). Οι αντιπρόσωποι των 20 Διαμερισμάτων ζητούν να δοθούν όπλα στον λαό.

6 Σεπτεμβρίου: Δεύτερο και μαχητικότερο αντιπολεμικό μήνυμα της Διεθνούς.

7 Σεπτεμβρίου: Η Διεθνής καλεί τους εργάτες να οργανώσουν επιτροπές, κάτι που οδηγεί στον σχηματισμό της Κεντρικής Επιτροπής των 20 Διαμερισμάτων.

12 Σεπτεμβρίου: Κατόπιν απαιτήσεως του Ζυλ Φαβρ (υπουργού Εξωτερικών της ΚΕΑ), ο Θιέρσος αναλαμβάνει διπλωματική αποστολή στις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, χωρίς όμως αποτελέσματα. Η πρωσική εμπροσθοφυλακή φθάνει στο Σατώ-Τιερύ.

18 Σεπτεμβρίου: Ίδρυση του Συνδέσμου του Νότου από τους διεθνιστές της Λυών και της Μασσαλίας, υπό την επιρροή του Μπακούιν.

19 Σεπτεμβρίου: Οι Πρώσοι, που εδώ και 2 μέρες έχουν καταλάβει το ύψωμα της Βιλνέβ, κυκλώνουν το Παρίσι και αρχίζουν να το πολιορκούν. Ήττα των Γάλλων στο Σατιγιόν.

19-20 Σεπτεμβρίου: Συνάντηση Μπίσμαρκ-Φαβρ στην Φεριέρ, στον πύργο του τραπεζίτη Ρότσιλντ. Ο Φαβρ δεν κατορθώνει να αντικρούσει τους όρους που θέτει ο Πρώσος.

20 Σεπτεμβρίου: Εκδηλώσεις διαμαρτυρίας στο Παρίσι, όταν γίνεται γνωστό ότι διεξάγονται διαπραγματεύσεις. Η Κ.Ε. τίθεται επί κεφαλής μιάς αντιπροσωπίας που πηγαίνει στο Δημαρχείο.

28 Σεπτεμβρίου: Ο Σύνδεσμος του Νότου στέλνει αντιπροσώπους στην Τουρ, ζητώντας να έχουν δικαίωμα στρατολογίας και σύστασης ιδιαίτερης οργάνωσης άμυνας οι 15 νομοί της ΝΑ. Γαλλίας. Αποτυχημένη απόπειρα μακουνικής εξέγερσης στην Λυών.

5 Οκτωβρίου: Αντιπολεμική διαδήλωση, της οποίας ηγείται ο Γκυστάβ Φλουράνς.

7 Οκτωβρίου: Ο Γαμβέττας εγκαταλείπει με αερόστατο το πολιορκημένο Παρίσι.

8 Οκτωβρίου: Αποτυχημένη διαδήλωση της Κ.Ε. των 20 Διαμερισμάτων.

9 Οκτωβρίου: Ο Γαμβέττας τίθεται επί κεφαλής της Αντιπροσωπίας (Προσωρινής Κυβέρνησης Εθνικής Σωτηρίας), μεταφέροντας την έδρα της στην Τουρ και αναλαμβάνοντας τα υπουργεία

- Εσωτερικών και Πολέμου. Στρατολογεί 600.000 άνδρες, σχηματίζοντας 12 στρατιωτικά σώματα με 1.400 κανόνια.
- 27 Οκτωβρίου:** Ο Μπαζέν συνθηκολογεί στο Μετς και η στρατιά της Λωρραίνης παραδίδεται στον εχθρό.
- 28-30 Οκτωβρίου:** Πολύνεκρες μάχες και ήττα των Γάλλων στο Μπουρζέ. Διαπραγματεύσεις Θιέρσου-Μπίσμαρκ.
- 31 Οκτωβρίου:** Οι μπλανκιστές εξεγείρονται στο Παρίσι μόλις γίνεται γνωστή η παράδοση του Μετς. Κατάληψη του Δημαρχείου και συλλήψεις μελών της κυβέρνησης, συμπεριλαμβανομένου και του διοικητή του Παρισιού Τροσύ. Η νέα κυβέρνηση, με την συμμετοχή κάποιων μετριοπαθών και του Μπλανκί, υπόσχεται εκλογές. Εξεγέρσεις σε Τουλούζη, Μασσαλία και Σαιντ-Ετιέν.
- Νοέμβριος:** Ο Ζυλ Φερύ εκλέγεται δήμαρχος του πολιορκημένου και πεινασμένου Παρισιού.
- 1 Νοεμβρίου:** Διακήρυξη της Κομμούνας στην Μασσαλία. Σύλληψη των επαναστατών.
- 3-5 Νοεμβρίου:** Δημοψήφισμα στο Παρίσι ενισχύει την θέση της αρχικής ΚΕΑ.
- 4 Νοεμβρίου:** Εκλογές για την ανάδειξη των δημάρχων των Διαμερισμάτων.
- 9 Νοεμβρίου:** Η Α΄ στρατιά του Λείγνρα, υπό τον ντ'Ωρέλ ντε Παλαντίν, νικά στο Κουλμιέ τους Βαυαρούς υπό τον φον ντε Ταν, αναγκάζοντάς τους να εκκενώσουν προσωρινά την Ορλεάνη.
- 2 Δεκεμβρίου:** Αποτυχημένη έξοδος των πολιορκημένων στο Σαμπινύ-συρ-Μαρν.
- 5 Δεκεμβρίου:** Απώλεια της Ορλεάνης. Εγκαταλείπεται η προσπάθεια διάσωσης του Παρισιού.
- 9 Δεκεμβρίου:** Η Αντιπροσωπία της Προσωρινής Κυβέρνησης της Τουρ, με επί κεφαλής τον Γαμβέττα, υποχρεώνεται να μεταβεί στο Μπορντώ.
- 21 Δεκεμβρίου:** Νέα φονική μάχη στο Μπουρζέ.
- 28 Δεκεμβρίου:** Το πρωσικό πυροβολικό ξεκινά τον βομβαρδισμό του Παρισιού.

1871

- 6 Ιανουαρίου:** Η Αντιπροσωπία των 20 Διαμερισμάτων ζητά με την «Κόκκινη Αφίσα» την δημιουργία Κομμούνας.

11-12 Ιανουαρίου: Ήττα της Β' στρατιάς του Λείγχερα υπό τον Αλφρέ Σανζύ στο Λε Μαν και υποχώρησή της προς Δυσμάς.

15-17 Ιανουαρίου: Στην προσπάθειά του να βοηθήσει τους πολιορκημένους στο οχυρό Μπελφόρ, ο στρατηγός Βούρβαχης χάνει 6.000 άνδρες. Για να σωθούν, οι 85.000 άνδρες του καταφεύγουν στην Ελβετία.

18 Ιανουαρίου: Στις υπό γερμανική κατοχή Βερσαλλίες, στην Αίθουσα με τους Καθρέφτες, ο Γουλιέλμος Α' ανακηρύσσεται Γερμανός Αυτοκράτορας.

18-19 Ιανουαρίου: Μετά από αλλεπάλληλες νίκες, ο στρατηγός Φαιντέρμπ ηττάται στο Σαιν-Κεντέν, ενώ διατηρεί υπό τον έλεγχό του τους νομούς στον Βορρά.

19 Ιανουαρίου: Ήττα των Γάλλων κατά την αιματηρή έξοδο στο Μπυζενβάλ. Υπό γερμανική κατοχή η Τουρ (μέχρι τις 9-3-1871).

21 Ιανουαρίου: Απελευθέρωση του Φλουράνς από τις φυλακές Μαζάς.

22 Ιανουαρίου: Αντικατάσταση του διοικητή του Παρισιού Τροσύ από τον στρατηγό Βινουά. Μεγάλη διαδήλωση στην πλατεία Δημαρχείου διαλύεται βίαια από την κυβέρνηση. Οι εθνοφρουροί κηρύσσουν πόλεμο μέχρις εσχάτων. Θάνατος του μπλανκιστή Σαπιά.

23 Ιανουαρίου: Ο Φαβρ ξεκινά στις Βερσαλλίες διαπραγματεύσεις συνθηκολόγησης. Απαγορεύεται η έκδοση επαναστατικών εντύπων και η λειτουργία λεσχών.

26 Ιανουαρίου: Υπογραφή της ανακωχής (Φαβρ-Μπίσμαρκ), η οποία θα ανακοινωθεί επισήμως στις 28. Η Γαλλία υποχρεώνεται σε καταβολή αποζημιώσεων 200 εκ. φράγκων εντός 15 ημερών, αποπλισμό της οχυρωμένης ζώνης του Παρισιού και παράδοση των οχυρών. Σταματά ο βομβαρδισμός του Παρισιού.

6 Φεβρουαρίου: Παραίτηση του Γαμβέτα.

8 Φεβρουαρίου: Εκλογή νέας Εθνοσυνέλευσης με μοναρχική και υπέρ της συνθηκολόγησης πλειοψηφία. Ο Γαμβέττας επανεκλέγεται σε 9 νομούς. Από τους 46 βουλευτές του Παρισιού, μόνον οι 6 είναι υπέρ της συνθηκολόγησης. Η Γενική Συνέλευση της Εθνοφρουράς αποφασίζει να αντισταθεί.

12 Φεβρουαρίου: Η Εθνοσυνέλευση συνεδριάζει για πρώτη φορά στο Μπορντώ. Η ΚΕΑ μεταβιβάζει την εξουσία στην Εθνοσυνέλευση.

15 Φεβρουαρίου: Κατόπιν εντολής της Εθνοσυνέλευσης, ο συνταγματάρχης Ροσρώ παραδίδει το οχυρό Μπελφόρ, το οποίο υπερασπιζόταν ηρωικά από τις 3/11 με 17.600 άνδρες (απώλειες 5.200 άνδρες).

16 Φεβρουαρίου: Συνέλευση των αντιπροσώπων των συνοικιών του Παρισιού. Απόφαση για την δημιουργία Κεντρικής Επιτροπής της Εθνοφρουράς.

17 Φεβρουαρίου: Η Εθνοσυνέλευση εκλέγει πρόεδρο τον Ζυλ Γκρεβύ και «επί κεφαλής της εκτελεστικής εξουσίας» (πρωθυπουργό) τον Θιέρσο.

24 Φεβρουαρίου: Συνέλευση 2.000 αντιπροσώπων της Εθνοφρουράς στο Βώξχολ. Έναρξη πολυήμερων διαδηλώσεων στην πλατεία Βαστίλλης.

26 Φεβρουαρίου: Υπογραφή των προκαταρκτικών όρων της συνθήκης ειρήνης στις Βερσαλλίες. Η Εθνοφρουρά συγκεντρώνει τα κανόνια της στην Μονμάρτηρ και στην Μπελβίλ για να τα προστατεύσει.

1 Μαρτίου: Πανηγυρική είσοδος των Πρώσων στο Παρίσι και παρέλασή τους στα Ηλύσια Πεδία. Χάρη στην «Μαύρη Αφίσα» δεν σημειώνονται επεισόδια. Ο Θιέρσος επιτυγχάνει την επικύρωση των όρων της συνθήκης ειρήνης από την Εθνοσυνέλευση.

3 Μαρτίου: Ίδρυση της Δημοκρατικής Ομοσπονδίας της Εθνοφρουράς. Απόφαση για επανεκλογή όλων των αξιωματικών.

10 Μαρτίου: Τελευταία συνεδρίαση της Εθνοσυνέλευσης στο Μπορντώ. Ψηφίζεται η μεταφορά της στις Βερσαλλίες και θεσπίζονται διατάγματα περί ενοικίων και εκπρόθεσμων χρεών.

11 Μαρτίου: Ο Βινουά κλείνει άλλες 6 επαναστατικές εφημερίδες. Στρατοδικείο καταδικάζει σε θάνατο τους Μπλανκί και Φλουράνς για τα γεγονότα της 31ης Οκτωβρίου.

15 Μαρτίου: Εκλογές για την ανάδειξη Κεντρικής Επιτροπής της Εθνοφρουράς.

16 Μαρτίου: Ο Θιέρσος εγκαθίσταται στο Παρίσι για να «φέρει την ειρήνη» στην πόλη.

17 Μαρτίου: Σύλληψη του Μπλανκί στην επαρχία.

18 Μαρτίου: Αποτυχημένη απόπειρα του Θιέρσου να αρπάξει τα 227 κανόνια που ήταν τοποθετημένα σε Μονμάρτηρ και Μπελβίλ, και είχαν αγορασθεί με έρανο από τον λαό του Παρισιού. Το Παρίσι ξεσηκώνεται. Δολοφονία των στρατηγών Λεκόντ και

Τομά στην οδό Ροζιέ. Ο Θιέρσος δίνει εντολή γενικής αναδιπλώσης στις Βερσαλλίες και εγκαταλείπει το Παρίσι. Η Κ.Ε. της Εθνοφρουράς εγκαθίσταται στο Δημαρχείο.

19 Μαρτίου: Η Κ.Ε. της Εθνοφρουράς προκηρύσσει εκλογές στο Παρίσι για την ανάδειξη Συμβουλίου της Κομμούνας. Απόπειρα συμφιλίωσης των δημάρχων με τους βουλευτές του Παρισιού. Γενική πολιτική αμνηστία όλων των πολιτικών κρατουμένων. Ο Θιέρσος διορίζει τον ναύαρχο Σαισέ αρχηγό της Εθνοφρουράς στην περιοχή του Σηκουάνα.

20 Μαρτίου: Ακύρωση του νόμου για την πώληση υποθηκωμένων σπιτιών. Διάταγμα της Εθνοσυνέλευσης των Βερσαλλιών κηρύσσει στρατιωτικό νόμο στον νομό του Σηκουάνα. Εξέγερση στην πόλη Ναρμπόν.

21 Μαρτίου: Οι Βερσαλλίες δίνουν διαταγή να καταληφθεί το Μον Βαλεριέν. Διακήρυξη των δημάρχων και των αντιδημάρχων της περιοχής του Σηκουάνα κατά των εκλογών για την Κομμούνα. Διαμαρτυρίες και εκ μέρους του αστικού Τύπου. Πρώτη διαδήλωση των αντιδραστικών «Φίλων της Τάξης». Απόφαση της Κ.Ε. της Εθνοφρουράς για την διεξαγωγή εκλογών χωρίς την συνεργασία των παλαιών δημοτικών συμβούλων για τις 23 Μαρτίου. Ο αρχηγός του πρωσικού επιτελείου γνωστοποιεί στην Εθνοφρουρά ότι οι Πρώσοι είναι διατεθειμένοι να τηρήσουν ουδέτερη στάση στην διαμάχη Παρισιού-Βερσαλλιών, αν το Παρίσι σεβαστεί τους όρους της γαλλοπρωσικής ανακωχής.

22 Μαρτίου: Οι εκλογές αναβάλλονται για την 26η Μαρτίου. Η Κ.Ε. της Εθνοφρουράς απαντά στον αρχηγό του Γερμανικού Επιτελείου ότι η Επανάσταση δεν έχει επιθετικές βλέψεις κατά της Γερμανίας και ότι οι όροι ειρήνης, που είχε συμφωνήσει η Εθνοσυνέλευση του Μπορντώ, δεν αφορούν την Κομμούνα. Δεύτερη βίαιη αντεπαναστατική διαδήλωση των «Φίλων της Τάξης» (της αστικής τάξης) στην πλατεία Βαντόμ. Η Εθνοφρουρά ανοίγει πυρ κατά των διαδηλωτών στην οδό ντε-λα-Παι. Η Κ.Ε. της Εθνοφρουράς γνωστοποιεί ότι την 25η Μαρτίου θα απολυθούν όσοι υπάλληλοι είχαν εγκαταλείψει τις θέσεις τους. Εξέγερση και ανακήρυξη της Κομμούνας στην Λυών.

23 Μαρτίου: Υπό την επιρροή του επαναστάτη Γκαστόν Κρεμιέ εγκαθίσταται Κομμούνα στην Μασσαλία. Οργάνωση των αντεπαναστατικών δυνάμεων στο Παρίσι με αρχηγό τον ναύαρχο

Σαισέ. Διακήρυξη του Συμβουλίου του παρισινού τμήματος της Α΄ Διεθνούς προς τους εργάτες για την ανάγκη εγκαθίδρυσης νέου κοινωνικού καθεστώτος, βάσει της αμοιβαίας συνεννόησης και της αναδιοργάνωσης της εργασίας.

24 Μαρτίου: Κομμούνες στην Ναρμπόν, στο Σαιντ-Ετιέν και στην Τουλούζη, οι οποίες θα διαλυθούν έως την 27η Μαρτίου. Απόφαση της Κ.Ε. της Εθνοφρουράς για παροχή 1 εκ. φράγκων στους ενδεείς εργαζομένους, παράταση της προθεσμίας πληρωμής ενοικίων και γραμματίων που είχαν λήξει την 1/10, και επιστροφή των αντικειμένων που είχαν δοθεί ως ενέχυρο, εφ' όσον η αξία τους δεν υπερέβαινε τα 20 φράγκα.

25 Μαρτίου: Συμφωνία μεταξύ της Κ.Ε. της Εθνοφρουράς, των δημάρχων και των αντιπροσώπων των Διαμερισμάτων, σχετικά με τις εκλογές για την Κομμούνα. Πτώση της Κομμούνας στην Λυών.

26 Μαρτίου: Δημοτικές εκλογές στο Παρίσι μέσα σε κλίμα απόλυτης νομιμότητας και συναίνεσης των δημάρχων. Το Κοινοτικό Συμβούλιο (Κομμούνα) εκλέγεται με 229.167 ψήφους σε σύνολο 485.569 ψηφοφόρων (50% αποχή). Ανακήρυξη Κομμούνας στο Κρεζό και άμεση κατάπνιξή της από τις αρχές.

28 Μαρτίου: Εγκατάσταση του Κοινοτικού Συμβουλίου του Παρισίου στο Δημαρχείο. Ανακήρυξη της Παρισινής Κομμούνας, η οποία αναλαμβάνει τις εξουσίες της Κ.Ε. της Εθνοφρουράς.

29 Μαρτίου: Η Κομμούνα συγκροτεί 10 Επιτροπές, αντίστοιχες ισάριθμων υπουργείων, με επί κεφαλής μια Εκτελεστική Επιτροπή.

30 Μαρτίου: Νομοθετικό διάταγμα της Κομμούνας περί ενοικίων. Απαγόρευση της πώλησης των αντικειμένων που είχαν δοθεί ως ενέχυρο, κατάργηση της υποχρεωτικής στρατιωτικής θητείας. Μέτρα κατά της υπονόμευσης των δημοσίων επιχειρήσεων.

31 Μαρτίου: Στην συνεδρίαση της Κομμούνας συζητείται η ανακοίνωση της Κ.Ε. της Εθνοφρουράς για τον διορισμό του στρατηγού Κλυζερέ ως στρατιωτικού διοικητή, και η απόφασή της για διεξαγωγή εκλογών στην Εθνοφρουρά, που δεν είχαν διεξαχθεί, ταυτοχρόνως με εκείνες για την Κομμούνα. Καθορίζεται αμοιβή (15 φρ. ημερησίως) για τα μέλη της Κομμούνας. Πτώση της Κομμούνας στην Ναρμπόν. Ο Θιέρσος παραδίδει 500 εκ. φρ. στους

Γερμανούς, ως μέρος των πολεμικών αποζημιώσεων.

1 Απριλίου: Διάταγμα που καθορίζει ως ανώτατο ετήσιο ατομικό εισόδημα τα 6.000 φράγκα και καταργεί τους υψηλούς υπαλληλικούς μισθούς. Προκήρυξη συμπληρωματικών εκλογών για την Κομμούνα στις 4. Απόφαση να δημοσιεύεται μόνο η περίληψη των πρακτικών των συνεδριάσεων της Κομμούνας. Ο Εμίλ Εντ ορίζεται αναπληρωματικός στρατιωτικός διοικητής, ο Μπερζερέ αρχηγός του Επιτελείου της Εθνοφρουράς και ο Ζυλ Βενσάν προσωρινός αντιπρόσωπος της Κομμούνας στην Εθνική Βιβλιοθήκη. Διάταγμα της Κομμούνας απαγορεύει τις εξαγωγές τροφίμων και όπλων. Η Εθνοσυνέλευση στις Βερσαλλίες συνεδριάζει με θέμα την Αβασίλευτη Δημοκρατία, ενώ ο Θιέρσος αναγγέλλει ότι ετοιμάζει μία «από τις ωραιότερες στρατιές» που είχε ποτέ η Γαλλία.

2 Απριλίου: Διάταγμα για τον χωρισμό της Εκκλησίας από το Κράτος και την μετατροπή της κινητής και ακίνητης περιουσίας της σε κρατική ιδιοκτησία. Διάταγμα για την υιοθέτηση από την Κομμούνα όλων των παιδιών που έχασαν τους γονείς τους στον αγώνα για την Κομμούνα. Αναβολή της δημοσίευσης των πρακτικών της Κομμούνας στην *Journal Officiel* έως το τέλος του αγώνα κατά της Κυβέρνησης των Βερσαλλιών. Οι Βερσαλλίες ξεκινούν τον εμφύλιο πόλεμο με επίθεση στο Κουρμπεβουά. Στις 6 το απόγευμα, οι ομόσπονδοι στήνουν οδοφράγματα για να αποκλείσουν την είσοδο της γέφυρας στο Νεϊγύ.

3 Απριλίου: Οι δυνάμεις της Κομμούνας εξαπολύουν επίθεση κατά των Βερσαλλιών. Από το Μον Βαλεριέν οι βερσαλλιέροι ανοίγουν πυρ κατά των δυνάμεων του Μπερζερέ. Σύλληψη και εκτέλεση του Φλουράνς, μετά από ηρωϊκή έξοδο, στο Ρυεϊγ. Οι συμπληρωματικές εκλογές για την Κομμούνα αναβάλλονται επ' αόριστον.

4 Απριλίου: Ήττα των ομόσπονδων στο Σατιγιόν. Ο Βινουά διατάσσει την εκτέλεση του Ντυβάλ. Ο Κλυζερέ αναλαμβάνει Επίτροπος Πολέμου. Διάταγμα γενικής επιστράτευσης της Εθνοφρουράς. Μέτρα για την αναδιοργάνωση του πεζικού και την υποχρεωτική στρατιωτική θητεία των άγαμων πολιτών από 17 έως 35 ετών. Πτώση της Κομμούνας στην Μασσαλία.

5 Απριλίου: Διάταγμα περί δικαστικής δίωξης όλων των οπαδών της Κυβέρνησης των Βερσαλλιών. Στους εκπροσώπους των

ξένων κρατών στο Παρίσι παραδίδονται ανακοινώσεις της Κομμούνας που περιέχουν το κείμενο του Συντάγματος της Κυβέρνησης της Κομμούνας του Παρισιού. Προσωρινή σύμπτυξη ορισμένων υπηρεσιών λόγω έλλειψης προσωπικού. Ανακήρυξη Κομμούνας στην Λιμόζ.

6 Απριλίου: Διατάγματα της Κομμούνας περί εκτέλεσης των ομήρων και δίωξης των λιποτακτών. Κατάργηση της γκυλοτίνας. Οι συμπληρωματικές εκλογές για την Κομμούνα ορίζονται για τις 10. Διάταγμα του Θιέρσου περί δημιουργίας τακτικού και εφεδρικού στρατού των Βερσαλλιών και διορισμός του Μακ-Μαόν ως αρχιστρατήγου.

7 Απριλίου: Διάταγμα της Κομμούνας περί υποχρεωτικής στρατιωτικής θητείας όλων των ανδρών από 19 έως 40 ετών (τροποποίηση του διατάγματος της 4ης Απριλίου). Οι βερσαλλιέροι σφυροκοπούν το Νεϊγύ και καταλαμβάνουν την γέφυρα.

8 Απριλίου: Συνάντηση Φαβρ-Μπίσμαρκ. Σύλληψη του Κρεμιέ. Μέτρα για την οργάνωση Επιτροπής Κατασκευής Οδοφραγμάτων. Διορισμός επιτροπής για την επεξεργασία διατάγματος σχετικού με τις συντάξεις των τραυματιών του στρατού. Αποφασίζεται η παροχή δικαιώματος ακρόασης στην πρώτη συνεδρίαση της Κομμούνας σε κάθε μέλος της που έχει φυλακισθεί, αμέσως μετά την αποφυλάκισή του. Μανιφέστο των ελευθεροτεκτόνων για τον τερματισμό του εμφυλίου πολέμου.

9 Απριλίου: Νέα αναβολή των συμπληρωματικών εκλογών για την Κομμούνα. Εκλογή επιτροπής για την επεξεργασία του προγράμματος της Κομμούνας. Εγκύκλιος της Κ.Ε. της Εθνοφρουράς για την εσωτερική της οργάνωση. Πρώτος βομβαρδισμός του Παρισιού.

10 Απριλίου: Διάταγμα περί παροχής συντάξεως στις οικογένειες των πεσόντων της Εθνοφρουράς. Συνεδρίαση των καλλιτεχνών του Παρισιού και σύσταση προσωρινής ενωτικής επιτροπής τους. Έκκληση της σοσιαλίστριας Αντρέ Λεό προς τους «εργάτες της υπαίθρου».

11 Απριλίου: Ίδρυση της Ένωσης Γυναικών για την Άμυνα του Παρισιού και την Περίθαλψη των Τραυματιών. Διάταγμα περί στρατοδικείων και πειθαρχικών δικαστηρίων. Διάταγμα περί απογραφής του οπλισμού. Κατάληψη των υψωμάτων του Νεϊγύ από τους ομόσπονδους. Αποτυχημένη επίθεση των βερσαλ-

λιέρων στο νότιο τμήμα του μετώπου.

12 Απριλίου: Διατάγματα περί κατεδάφισης της Στήλης Βαντόμ και δικαστικής δίωξης όλων εκείνων που καθυστερούσαν την πληρωμή των ημερομισθίων. Προκήρυξη συμπληρωματικών εκλογών για την Κομμούνα στις 16. Διάλυση 7 συνταγμάτων της Εθνοφρουράς.

13 Απριλίου: Διάταγμα περί δημιουργίας υγειονομικών μονάδων. Απόφαση να ενημέρωνεται η Κομμούνα για την στρατιωτική κατάσταση σε κάθε συνεδρίασή της. Εντολές της Επιτροπής Οδοφραγμάτων, μαζί με τεχνικές οδηγίες για την κατασκευή τους. Απόκρουση της επίθεσης των βερσαλλιέρων στο οχυρό της Βανβ. Μάχη για το Νεϊγύ.

14 Απριλίου: Διάταγμα περί απαγόρευσης των αυθαίρετων συλλήψεων, των κατ' οίκον ερευνών, των κατασχέσεων ιδιοκτησιών κ.ά. Απαγόρευση κλήσης του στρατού με τυμπανοκρουσίες άνευ εντολής του αρχηγού των ενόπλων δυνάμεων. Χαιρετιστήριο μήνυμα της Διεθνούς Δημοκρατικής Εταιρείας της Φλωρεντίας προς τους ομόσπονδους του Παρισιού. Η Εθνοσυνέλευση των Βερσαλλιών ψηφίζει νόμο για τις κοινοτικές εκλογές στην Γαλλία.

15 Απριλίου: Διάταγμα περί κατάσχεσης των περιουσιών των μελών της Εθνοσυνέλευσης, της Κυβέρνησης της 4ης Σεπτεμβρίου και της Κυβέρνησης του Θιέρσου, καθώς και περί εκτέλεσης των προδοτών και των λιποτακτών (τελικώς δεν θα δημοσιευθεί). Διάταγμα περί ελεύθερου εμπορίου για τους εισαγωγείς τροφίμων και άλλων αγαθών στο Παρίσι. Έκτακτη γενική συνέλευση των μελών 56 συνδικαλιστικών ομάδων. Μήνυμα του τμήματος της Α' Διεθνούς της Γενεύης χαιρετίζει την Επανάσταση της 18ης Μαρτίου. Νέα αποτυχία των βερσαλλιέρων στο οχυρό της Βανβ. Οδομαχίες στο Νεϊγύ.

16 Απριλίου: Συμπληρωματικές εκλογές για το Συμβούλιο της Κομμούνας. Διάταγμα περί επίταξης των εγκαταλελειμμένων (από τους ιδιοκτήτες τους) εργαστηρίων από τους συνεταιρισμένους εργάτες. Μέτρα του Κλυζερέ προκειμένου τα δημοτικά συμβούλια να αναλάβουν την αναδιοργάνωση και την συμπλήρωση των τμημάτων του πεζικού της Εθνοφρουράς και την δημιουργία στρατοδικείου της Κομμούνας. Σύσκεψη των καλλιτεχνών για την συγκρότηση μονάδας. Ο ομόσπονδος Γιαροσλάβ

Ντομπρόφσκι συνεχίζει την επίθεση στο Νεϊγύ. Οι βερσαλλιέροι σφυροκοπούν την δεξιά πτέρυγα της άμυνας των ομόσπονδων. Το παρισινό τμήμα της Α΄ Διεθνούς διαγράφει το μέλος της Εθνοσυνέλευσης των Βερσαλλιών Τουλέν, ως προδότη της εργατικής Υπόθεσης, και απευθύνει έκκληση προς το Γενικό Συμβούλιο της Διεθνούς να εγκρίνει την απόφασή του. Διαδηλώσεις υπέρ της Κομμούνας στην Γκρενόμπλ και στο Μπορντώ. Συγκέντρωση στο Λονδίνο με πρωτοβουλία της Διεθνούς Δημοκρατικής Ένωσης υπέρ της Κομμούνας του Παρισιού.

17 Απριλίου: Απόφαση της Κομμούνας για την συνταξιοδότηση των οικογενειών των αιχμαλώτων στρατιωτών. Απαγόρευση της επαιτείας. Μετονομασία της πλατείας Ιταλίας σε πλατεία Ντυβάλ. Εκλογή της Επιτροπής της Ομοσπονδίας Καλλιτεχνών. Μέτρα αναδιοργάνωσης της Ιατρικής Σχολής. Οι ομόσπονδοι υποχωρούν στην δεξιά όχθη του Σηκουάνα.

18 Απριλίου: Έγκριση του Προγράμματος της Κομμούνας. Διατάγματα περί εκκρεμών χρεών και εφαρμογής νέας νομικής ορολογίας και δημιουργίας ανωτέρων δικαστηρίων. Αποφασίζεται η απαγόρευση 4 αστικών, εχθρικών προς την Κομμούνα εφημερίδων. Βομβαρδισμός των προαστίων του Παρισιού από τον στρατό των Βερσαλλιών. Κατάληψη του χωριού Μπουά-Κολόμπ.

19 Απριλίου: Υπογράφεται το Πρόγραμμα της Κομμούνας. Διάκηρυξη της Κομμούνας προς τον Γαλλικό Λαό. Επικύρωση των αποτελεσμάτων των συμπληρωματικών εκλογών της 16ης Απριλίου. Ο Εντ διορίζεται αρχιστράτηγος των στρατιωτικών δυνάμεων της Κομμούνας στην αριστερή όχθη του Σηκουάνα. Διαταγή του Κλυζερέ για οικονομία στα πυρομαχικά. Βομβαρδισμός του Παρισιού από το Κουρμπεβουά.

20 Απριλίου: Βομβαρδισμός του Παρισιού και από το Μον Βαλεριέν. Δημοσίευση του Προγράμματος της Κομμούνας. Απαγόρευση της νυχτερινής εργασίας των αρτοποιών και της λειτουργίας των ιδιωτικών γραφείων μίσθωσης εργατικής δύναμης. Έκκληση της Βελγικής Επιτροπής του Παρισιού για ενεργητική συμμετοχή των Βέλγων του Παρισιού στην άμυνα της πόλης. Δημιουργία του βελγικού συντάγματος της Εθνοφρουράς. Ενίσχυση των βερσαλλιέρικων στρατευμάτων στο Νεϊγύ. Ο βουλευτής της Εθνοσυνέλευσης Μπρυνέ προτείνει τερματισμό των εχθροπραξιών και λήξη του εμφυλίου πολέμου, υπό τις έντονες αποδοκι-

μασίες της Εθνοσυνέλευσης των Βερσαλλιών.

21 Απριλίου: Αναδιοργάνωση της εκτελεστικής εξουσίας της Κομμούνας. Η Εκτελεστική Επιτροπή λειτουργεί ως πραγματική κυβέρνηση. Εκλογή νέων επιτρόπων από τις επιτροπές. Βουλευτική αντιπροσωπία ελευθεροτεκτόνων επισκέπτεται τις Βερσαλλίες. Αποτυχημένη απόπειρα των βερσαλλιέρων να προσεγγίσουν το Κλισύ.

22 Απριλίου: Σύσταση επαναστατικών δικαστηρίων. Δημιουργία κοινοτικών κρεοπωλείων. Διαταγή του Κλυζερέ για παύση των εχθροπραξιών στο Νεϊγύ, με σκοπό την εκκένωσή του από τον άμαχο πληθυσμό. Ο Κλυζερέ δημιουργεί 20 νέες συστοιχίες πυροβόλων της Κομμούνας.

23 Απριλίου: Συνεδρίαση του Συνδικάτου Μηχανικών και του Σωματείου Μεταλλεργατών για την εκλογή 2 αντιπροσώπων στην Επιτροπή Εργασίας, η οποία σκοπό είχε την μετατροπή του προλεταριάτου σε συλλογικό διαχειριστή και φορέα του κεφαλαίου.

24 Απριλίου: Διάταγμα περί κατάληψης των κενών κατοικιών υπέρ του άστεγου πληθυσμού των συνοικιών που επλήγησαν από τους βομβαρδισμούς. Σύσταση επιτροπής για τον έλεγχο των αποφάσεων του στρατοδικείου. Εκκένωση του οχυρού της Βενσέν, κατόπιν αιτήσεως της ανώτατης στρατιωτικής διοίκησης των Γερμανών. Συγκέντρωση διαμαρτυρίας των οικοδόμων κατά της άρνησης του Θιέρσου να δεχθεί το Πρόγραμμα της Κομμούνας. Επιστολή του μέλους της Κομμούνας Σαρλ Μπελέ προς τον Θιέρσο, με την οποία του ζητά να αποχωρήσει από την εξουσία. Πρόταση της Επιτροπής Επαγρύπνησης των 19 Διαμερισμάτων του Παρισιού περί δημιουργίας μίας Επιτροπής Κοινής Σωτηρίας για την αντιμετώπιση της σοβαρής κατάστασης. Επίθεση των βερσαλλιέρων στο Ισύ.

25 Απριλίου: Διάταγμα περί κατάργησης του δελτίου στο ψωμί από την 1η Μαΐου και έκδοση νέων ονομαστικών δελτίων για κάθε πολίτη. Διάταγμα περί αναδιοργάνωσης της υπηρεσίας μέτρων και σταθμών. Αναδιοργάνωση των ανωτάτων δικαστηρίων. Προσωρινή ανακωχή (9 π.μ.-5 μ.μ.) στο Νεϊγύ, προκειμένου να εκκενωθεί από τον άμαχο πληθυσμό. Εξασθένιση της άμυνας των ομόσπονδων στο Ισύ. Ο διοικητής του ζητά ενισχύσεις, στρατιωτικό υλικό και ιατρική βοήθεια. Εγκύκλιος

της Κυβέρνησης των Βερσαλλιών απαγορεύει την κυκλοφορία όλων των τραίνων που μεταφέρουν τρόφιμα στο Παρίσι.

26 Απριλίου: Διάταγμα περί κατάργησης της εισαγωγής αδασμολόγητων εμπορευμάτων στο Παρίσι από την 28η Απριλίου. Διακοπή της σιδηροδρομικής σύνδεσης μεταξύ Παρισιού, Λυών και παραλιακών κέντρων της Μεσογείου. Συνεχίζεται ο βομβαρδισμός του οχυρού του Ισύ. Οι ελευθεροτέκτονες προσχωρούν στην Κομμούνα.

27 Απριλίου: Διάταγμα περί κατάργησης των προστίμων και των κρατήσεων επί μισθών και ημερομισθίων, και επιστροφής των ήδη καταβληθέντων εντός 15 ημερών. Διάταγμα περί κατεδάφισης του ναού που είχε ανεγερθεί στην μνήμη του στρατηγού Μπρέα, δημίου του προλεταριάτου του Παρισιού, τον οποίο είχε σκοτώσει τον Ιούλιο του 1848 ο Ζαν Νουρύ, ο οποίος και αμνηστεύεται. Παύση του Ζυλ Βενσάν από την θέση του διευθυντού της Εθνικής Βιβλιοθήκης.

28 Απριλίου: Ο Μιό προτείνει την σύσταση Επιτροπής Κοινής Σωτηρίας. Οδηγίες της Εκτελεστικής Επιτροπής της Κομμούνας για την εφαρμογή του διατάγματος της 3ης Μαΐου για τους αρτοποιούς. Σύσταση επιτροπής για δωρεάν παιδεία για τον λαό και μετατροπή της θρησκευτικής αγωγής σε κοσμική. Κάλεσμα της Κομμούνας προς τους εργάτες της υπαίθρου. Διαταγή του Κλυζερέ για την κατανομή των ενόπλων δυνάμεων του Παρισιού σε 2 στρατιές με 3 σώματα η κάθε μία, υπό την ηγεσία των Ντομπρόφσκι και Βρομπλέφσκι. Οι βερσαλλιέροι καταλαμβάνουν το νεκροταφείο και το πάρκο του Ισύ, και σφυροκοπούν την γέφυρα στο Πουάν-ντυ-Ζουρ.

29 Απριλίου: Μετά από νέα επίθεση των βερσαλλιέρων, οι ομόσπονδοι εκκενώνουν το οχυρό του Ισύ, το οποίο όμως ανακαταλαμβάνουν λίγο αργότερα.

30 Απριλίου: Συζήτηση στην Κομμούνα για την σύσταση Επιτροπής Κοινής Σωτηρίας. Μεγάλη διαδήλωση της Δημοκρατικής Συμμαχίας των Διαμερισμάτων. Δημοτικές εκλογές στην υπόλοιπη Γαλλία, οργανωμένες από τις Βερσαλλίες. Εξέγερση στην Λυών.

1 Μαΐου: Διάταγμα περί σύστασης Επιτροπής Κοινής Σωτηρίας και εκλογής των μελών της. Ανάκληση και σύλληψη του Κλυζερέ και αντικατάστασή του στην Επιτροπή Πολέμου από τον

Ροσέλ, ο οποίος διατάσσει την κατασκευή οδοφραγμάτων ως β' γραμμή άμυνας του Παρισιού. Συνέλευση 5.000 εργαζομένων στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου στα Ηλύσια Πεδία αποφασίζει πως πρέπει να διεξαχθούν συμπληρωματικές εκλογές και να μετατραπούν οι εκκλησίες σε λέσχες εργαζομένων. Ξεκινά ο βομβαρδισμός του Παρισιού. Καταστολή της εξέγερσης στην Λυών.

2 Μαΐου: Κατάργηση του πολιτικού και επαγγελματικού όρκου των υπαλλήλων. Ανελέητος βομβαρδισμός του οχυρού της Ανιέρ.

3 Μαΐου: Διάταγμα περί εγγραφής σε ειδικό τιμητικό κατάλογο όλων των ονομάτων των πολιτών που διακρίθηκαν στον αγώνα για την δημοκρατία και την Κομμούνα. Διάταγμα της Επιτροπής Κοινής Σωτηρίας που επιτρέπει την εξαγωγή εμπορευμάτων από το Παρίσι, με εξαίρεση τα τρόφιμα και το στρατιωτικό υλικό. Τερματισμός της πολιορκίας του Ισύ. Βομβαρδισμός του οχυρού της Βανβ.

4 Μαΐου: Υπόθεση Μουλέν-Σακέ. Οδηγίες της Επιτροπής Κοινής Σωτηρίας για την μεταβίβαση του ελέγχου των σιδηροδρόμων από την δικαιοδοσία της Επιτροπής Εργασίας και Εμπορίου στην Επιτροπή Επισιτισμού, η οποία μετονομάζεται σε Επιτροπή Επισιτισμού και Συγκοινωνιών. Διαταγή του Ροσέλ για την σύσταση εξεταστικής επιτροπής σχετικά με την επάρκεια των αξιωματικών του Γενικού Επιτελείου της Εθνοφρουράς.

5 Μαΐου: Η Κομμούνα διαλύει 5 φιλοβερσαλλιέρικα κόμματα και απαγορεύει την κυκλοφορία 7 αντεπαναστατικών εφημερίδων.

6 Μαΐου: Ο Θιέρσος απορρίπτει για πολλοστή φορά την πρόταση συμφιλίωσης του Συνδέσμου Δημοκρατικής Ένωσης των Δικαιωμάτων του Παρισιού. Διάταγμα περί επιστροφής των αντικειμένων που είχαν δοθεί ως ενέχυρο, εφ' όσον η αξία τους δεν υπερβαίνει τα 20 φράγκα. Εκλογή διά κλήρου, ως μελών των ανωτέρων δικαστηρίων, 80 αντιπροσώπων της Εθνοφρουράς. Απόφαση της Επιτροπής Κοινής Σωτηρίας για την κατάργηση του παρεκκλησιού του Λουδοβίκου ΙΣΤ'. Μανιφέστο της Κ.Ε. της Ένωσης Γυναικών για την Άμυνα του Παρισιού και την Περιθάλψη των Τραυματιών.

7 Μαΐου: Απόφαση να τεθεί όλη η κινητή και ακίνητη περιουσία της Εκκλησίας υπό αναγκαστική διαχείριση. Απαλλαγή όλων

των εργαζομένων στο φωταέριο από την θητεία τους στην Εθνοφρουρά.

8 Μαΐου: Τελεσίγραφο του Θιέρσου προς το Παρίσι. Διάταγμα της Κομμούνας περί ρύθμισης των σχέσεων μεταξύ Κ.Ε. της Εθνοφρουράς και στρατιωτικής διοίκησης. Καθορισμός ενιαίας τιμής για το ψωμί. Εγκατάλειψη των οχυρών Ισύ και Μουλέν-Σακέ από τους ομόσπονδους. Οι βερσαλλιέροι διασχίζουν τον Σηκουάνα και στρατοπεδεύουν κοντά στο δάσος της Βουλόνης.

9 Μαΐου: Οι βερσαλλιέροι καταλαμβάνουν το οχυρό του Ισύ. Ανανέωση της Επιτροπής Κοινής Σωτηρίας. Με απόφαση της Κομμούνας ζητείται η μόνιμη παρουσία των επιτρόπων της στα δημαρχεία των Διαμερισμάτων τους. Έκκληση της Κ.Ε. της Εθνοφρουράς προς όλους τους πολίτες να υπερασπισθούν την Κομμούνα.

10 Μαΐου: Ο Ροσέλ δραπετεύει μετά την σύλληψη και την παραπομπή του στο στρατοδικείο. Διορισμός του Ντελεκλύζ ως Επιτρόπου Πολέμου. Υπογραφή της Συνθήκης Ειρήνης στην Φρανκφούρτη. Η Γαλλία χάνει την Αλσατία και την Λωρραίνη, ενώ αναγκάζεται να πληρώσει βαρύτερες πολεμικές αποζημιώσεις. Ο Γαμβέττας εγκαταλείπει την Βουλή.

11 Μαΐου: Διάταγμα κατεδάφισης της οικίας του Θιέρσου. Απαγόρευση της κυκλοφορίας άλλων 6 εφημερίδων. Προσωρινή εκκένωση του οχυρού της Βανβ και ανακατάληψή του από τον Βρομπλέφσκι.

12 Μαΐου: Διάταγμα περί οργάνωσης των αστικών δικαστηρίων και χορήγησης διατροφής στις διαζευγμένες γυναίκες. Διακήρυξη της Επιτροπής Κοινής Σωτηρίας προς τον λαό του Παρισιού για την απώλεια του οχυρού του Ισύ και την αποκάλυψη αντεπαναστατικής συνωμοσίας. Οι βερσαλλιέροι βομβαρδίζουν τον στόλο της Κομμούνας. Καταστροφή του πολεμικού πλοίου Εστόκ.

13 Μαΐου: Οι ομόσπονδοι εγκαταλείπουν το οχυρό της Βανβ. Η Επιτροπή Κοινής Σωτηρίας αποφασίζει ότι όλοι οι πολίτες πρέπει να έχουν ταυτότητα.

14 Μαΐου: Ο Εντουάρ Βαγιάν της Επιτροπής Παιδείας θεσπίζει μέτρα για την σύλληψη όσων κληρικών παρεμποδίζουν το εκπαιδευτικό έργο της Κομμούνας. Οι βερσαλλιέροι καταλαμβάνουν το οχυρό της Βανβ.

15 Μαΐου: Πρώτη συνεδρίαση της Επιτροπής της Ομοσπονδίας Λεσχών. Διακήρυξη της Κ.Ε. της Ένωσης Γυναικών για την Άμυνα του Παρισιού και την Περίθαλψη των Τραυματιών προς όλες τις εργαζόμενες γυναίκες. Κατασκευή οδοφραγμάτων την νύχτα για την δημιουργία β' και γ' γραμμής άμυνας.

16 Μαΐου: Έκδοση του Μανιφέστου της εχθρικής προς την Επιτροπή Κοινής Σωτηρίας μειοψηφίας της Κομμούνας, η οποία διαφωνεί με την παράδοση ολόκληρης της κυβέρνησης σ' αυτήν την επιτροπή, την απαγόρευση συμμετοχής των πολιτών στις συνεδριάσεις της Κομμούνας κ.λπ. Κατεδάφιση της Στήλης Βαντόμ. Διάταγμα της Εθνοσυνέλευσης στις Βερσαλλίες επιβάλλει «γενική προσευχή» για τον τερματισμό του εμφυλίου πολέμου και αναγνωρίζει την ανάγκη αναστήλωσης του μεγάρου του Θιέρσου δημοσία δαπάνη.

17 Μαΐου: Έκρηξη στο καλυκοποιείο Ραπ. Διάταγμα περί συντάξεων. Κατάργηση της διάκρισης μεταξύ νόμιμων και φυσικών τέκνων, και μεταξύ έγγαμων και άγαμων μητέρων. Απόφαση της Κομμούνας για την άμεση εφαρμογή τού σχετικού με τους ομήρους διατάγματος.

18 Μαΐου: Η Εθνοσυνέλευση επικυρώνει την Συνθήκη της Φρανκφούρτης. Η Επιτροπή Κοινής Σωτηρίας απαγορεύει την κυκλοφορία 10 εφημερίδων. Ο Εντουάρ Βαγιάν της Επιτροπής Παιδείας θεσπίζει την κοσμική εκπαίδευση. Δημοσίευση στην *Journal Officiel* επιστολής του Γαριβάλδη προς τους οπαδούς του στην Νίκαια, σχετικά με τα καθήκοντα και τους στόχους της Κομμούνας.

19 Μαΐου: Διάταγμα περί σύστασης ανώτατης επιτροπής υπεύθυνης για τον οικονομικό έλεγχο των εξόδων των υπηρεσιών της Κομμούνας, και περί απαγόρευσης της συγκέντρωσης πολλών εξουσιών σε ένα άτομο. Διαταγή διάλυσης και αναδιοργάνωσης του ναυτικού σώματος από τον Ντελεκλύζ. Άλλο διάταγμα προβλέπει την ποινή του θανάτου για τους κλέφτες, τους μαυραγορίτες κ.λπ.

20 Μαΐου: Απόφαση παράδοσης των θεάτρων στην Επιτροπή Πολιτισμού. Επανάληψη της διαταγής Ντελεκλύζ για την διάλυση του ναυτικού σώματος. Διορισμός 3 ελεγκτών στην οικονομική διαχείριση. Έκτακτη συνέλευση 26 τμημάτων της Α' Διεθνούς εγκρίνει τις δραστηριότητες των μελών της Κομμούνας.

Ισχυρές επιθέσεις των βερσαλλιέρων σε πολλά οδοφράγματα. Βομβαρδίζονται Ωτέιγ, Πασύ και Τροκαντερό. Ο Θιέρσος απορρίπτει αίτημα του Αμερικανού πρέσβη, του νούντσιου του Πάπα και του αντιδημάρχου του Λονδίνου, για ανταλλαγή του Μπλανκί με ομήρους της Κομμούνας (τον αρχιεπίσκοπο του Παρισιού κ.ά.).

21 Μαΐου: Οι βερσαλλιέροι εισβάλλουν στο Παρίσι από τις πύλες Σαιν-Κλου, Ωτέιγ και Σεβρ. Διακήρυξη της Επιτροπής Κοινής Σωτηρίας για την κατάσταση και έκκληση προς όλους τους πολίτες να υπερασπισθούν το Παρίσι. Ο Ντομπρόφσκι ανακαταλαμβάνει τμήμα της περιοχής. Τελευταία συνεδρίαση του Συμβουλίου της Κομμούνας. Αποφυλάκιση του Κλυζερέ.

22-28 Μαΐου: Η αιματηρή εβδομάδα

22 Μαΐου: Ο Ντελεκλύζ και η Επιτροπή Κοινής Σωτηρίας καλούν τους Παριζιάνους στα οδοφράγματα. Κατάληψη των Ηλυσίων Πεδίων, του Σαιν-Λαζάρ, του Σαιν-Ζερμέν και του Μονπαρνάς. Διακήρυξη της Κομμούνας καλεί τους βερσαλλιέρους στρατιώτες να συμπαραταχθούν με τον λαό. Εξοπλισμός και προετοιμασία των οδοφραγμάτων για τις επικείμενες οδομαχίες.

23 Μαΐου: Οι βερσαλλιέροι καταλαμβάνουν την Μονμάρτη, την Οπερά, την Μαντλέν και 7 Διαμερίσματα μέχρι τις στρατιωτικές φυλακές. Πολλοί ομόσπονδοι σκοτώνονται, τραυματίζονται ή αιχμαλωτίζονται. Θάνατος του Ντομπρόφσκι. Μεταφορά των ομήρων (πάνω από 200 άτομα) από τις φυλακές Μαζάς σε εκείνες της Λα Ροκέτ. Το Παρίσι τυλίγεται στις φλόγες.

24 Μαΐου: Το Δημαρχείο και η Αστυνομική Διεύθυνση πυρπολούνται. Η Κομμούνα μεταφέρει την έδρα της στο δημαρχείο του 11ου Διαμερίσματος. Οι βερσαλλιέροι καταλαμβάνουν το Καρτιέ Λατέν και εντείνουν τις εκτελέσεις-σφαγές. 6 όμηροι στις φυλακές Λα Ροκέτ, μεταξύ των οποίων και ο αρχιεπίσκοπος Νταρμπουά, εκτελούνται. Τελευταία έκδοση της *Journal Officiel* της Κομμούνας. Ο Ραούλ Ριγκώ εκτελείται.

25 Μαΐου: Σκληρές μάχες και θάνατος του Ντελεκλύζ. Εκτέλεση του Εντουάρ Μορώ. Τελευταία διακήρυξη της Κομμούνας, η οποία, την νύχτα, θα μεταφέρει την έδρα της από το δημαρχείο του 11ου Διαμερίσματος σε εκείνο του 20ού.

26 Μαΐου: Οι βερσαλλιέροι καταλαμβάνουν τους σιδηροδρομικούς σταθμούς της Βενσέν και του Ιβρύ, την πλατεία Βαστίλλης

και την συνοικία Σαιντ-Αντουάν, ενώ προχωρούν σε εκτελέσεις στην οδό Αζό.

27 Μαΐου: Έσχατη αντίσταση στην Μπελβίλ. Μάχες στο Μπου-Σωμόν και στο Περ-Λασέζ. Εκτελέσεις αιχμαλώτων στο κοιμητήριο.

28 Μαΐου: Ώρα 2, πέφτει το τελευταίο οδόφραγμα στην οδό Ραμπονώ της Μπελβίλ. Εκτέλεση του Εζέν Βαρλέν. Διακήρυξη του Μακ-Μαόν προς τον λαό του Παρισιού, με την οποία αναγγέλλει τον τερματισμό των πολεμικών επιχειρήσεων. Ευχαριστήριες δεήσεις στις εκκλησίες των Βερσαλλιών.

29 Μαΐου: Πτώση του οχυρού της Βενσέν.

31 Μαΐου: Ο απολογισμός (από τις 3 Απριλίου): 30.000 Παριζιάνοι σκοτώθηκαν ή εκτελέστηκαν και 40.000 συνελήφθησαν. Οι απώλειες των βερσαλλιέρων: 1.000 νεκροί. Οι διώξεις κατά των κομμουνάρων θα συνεχισθούν μέχρι το 1874.

17 Ιουνίου: Κατόπιν προτάσεως του Θιέρσου συστήνεται από την Εθνοσυνέλευση Επιτροπή Χαρίτων, η οποία θα αποκληθεί «Επιτροπή Δολοφόνων».

28 Ιουνίου: Ο Κρεμιέ καταδικάζεται σε θάνατο και εκτελείται 5 μήνες αργότερα.

2 Αυγούστου: Παραίτηση του Ζυλ Φαβρ.

7 Αυγούστου: Νόμος για την δημιουργία νέων στρατοδικείων.

31 Αυγούστου: Η Εθνοσυνέλευση αναθέτει την προεδρία στον Θιέρσο.

17-23 Σεπτεμβρίου: Συνδιάσκεψη της Α΄ Διεθνούς στο Λονδίνο.

28 Νοεμβρίου: Ξεκινούν στο Σατορύ οι «νόμιμες» δολοφονίες με πρώτα θύματα τούς Μπουρζουά, Φερέ και Ροσέλ.

1872

3 Μαΐου: Αναχώρηση της πρώτης ομάδας (από τους 4.586 κομμουνάρους που καταδικάστηκαν σε εξορία), με προορισμό την νήσο της Μελανησίας Νέα Καληδονία, στον Ειρηνικό Ωκεανό.

2-7 Σεπτεμβρίου: Συνέδριο και διάσπαση της Α΄ Διεθνούς στην Χάγη, μετά από την σύγκρουση ανάμεσα στην τάση του συγκεντρωτικού σοσιαλισμού του Μαρξ και στον αναρχισμό του Μπακούνιν. Οι αναρχικές απόψεις εκπροσωπούνται από τον Ελβετό δάσκαλο και ιστορικό Τζέημς Γκυγιώμ, ο οποίος διαγράφεται με ανέντιμο τρόπο μαζί με τους φίλους του.

13 Νοεμβρίου: Με διάγγελμά του ο Θιέρσος τάσσεται υπέρ μιάς

συντηρητικής Δημοκρατίας, αποξενωνόμενος έτσι από την φιλοβασιλική πλειοψηφία των βουλευτών, οι οποίοι τώρα συσπειρώνονται γύρω από τον Μπρολί.

1873

24 Μαΐου: Με πλειοψηφία 16 βουλευτών, η Βουλή καταψηφίζει την Κυβέρνηση Θιέρσου και διορίζει Πρόεδρο της Δημοκρατίας τον βασιλόφρονα στρατάρχη Μακ-Μαόν και Πρωθυπουργό τον Μπρολί.

8-13 Σεπτεμβρίου: Συνέδριο της Α΄ Διεθνούς στην Χάγη.

1874

Ιούνιος: Η Εθνοσυνέλευση απορρίπτει (με 272 ψήφους κατά, έναντι 79 υπέρ) την πρόταση για παλινόρθωση της μοναρχίας.

1875

25 Φεβρουαρίου: Εγκρίνεται το Σύνταγμα της Γ΄ Γαλλικής Δημοκρατίας.

22 Μαρτίου: Χορήγηση μερικής αμνηστίας σε όσους είχαν συμμετάσχει στην Κομμούνα.

30 Ιουνίου: Με διαφορά μιάς μόνο ψήφου (353 υπέρ, 352 κατά) η Εθνοσυνέλευση εγκαθιδρύει την Δημοκρατία.

1876

Μάρτιος: Μετά τις εκλογές κυριαρχεί και πάλι στην Εθνοσυνέλευση μια ισχυρή δημοκρατική πλειοψηφία. Πρωθυπουργός ο Ζυλ Ντυφώρ.

Ιούλιος: Κατά την διάσκεψη της Φιλαδέλφειας διαλύεται το Κεντρικό Συμβούλιο της Α΄ Διεθνούς, το οποίο, μετά από πρόταση του Μαρξ, είχε μεταφέρει την έδρα του το 1872 στην Νέα Υόρκη.

12 Δεκεμβρίου: Ο Μακ-Μαόν, πιεζόμενος από την δημοκρατική πλειοψηφία των βουλευτών, αναθέτει την εντολή σχηματισμού κυβέρνησης στον Ζυλ Σιμόν.

1877

9-10 Σεπτεμβρίου: Διεθνές Σοσιαλιστικό Συνέδριο στην Γάνδη του Βελγίου. Αποχώρηση των σοσιαλδημοκρατών, των οποίων οι προτάσεις για αποκατάσταση της ενότητας της Α΄ Διεθνούς απορρίφθηκαν από τους πλειοψηφούντες αναρχικούς.

16 Μαΐου: Μια επιστολή του Μακ-Μαόν προς τον Ζυλ Σιμόν προκαλεί την παραίτηση του τελευταίου και την συνταγματική «κρίση της 16ης Μαΐου» (για το εάν η κυβέρνηση είναι υπόλογη ενώπιον της Βουλής ή του Προέδρου της Δημοκρατίας). Ο Γαμ-

βέττας αναλαμβάνει την ηγεσία της δημοκρατικής αντίστασης και οργανώνει τον εκλογικό αγώνα με επίκεντρο το ζήτημα της επανεκλογής των 363 βουλευτών που είχαν διαμαρτυρηθεί κατά του Μακ-Μαόν.

3 Σεπτεμβρίου: Θάνατος του Θιέρσου.

13 Δεκεμβρίου: Επάνοδος του Ντυφώρ στην εξουσία.

1879

30 Ιανουαρίου: Παραίτηση του Μακ-Μαόν και αντικατάστασή του από τον Ζυλ Γκρεβύ. Η Γ' Γαλλική Δημοκρατία εξελίσσεται σε ένα κατά βάσιν κοινοβουλευτικό σύστημα.

Δεκέμβριος: Πρόεδρος της Γαλλικής Δημοκρατίας διορίζεται ο Ζυλ Γκρεβύ, ο οποίος ακολουθεί μια πολιτική μεταρρυθμίσεων: εκκοσμίκευση της εκπαίδευσης και περιορισμός των ταγμάτων των ιησουϊτών, ελευθερία του Τύπου, του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι, καθιέρωση του πολιτικού γάμου, φιλελευθεροποίηση της σχετικής με τους δήμους νομοθεσίας κ.λπ. Πρωθυπουργός αναλαμβάνει ο πρώην υπουργός Πολέμου (στην προσωρινή ΚΕΑ της Τουρ), Σαρλ ντε Φρεσινέ.

1880

Πρωθυπουργός ο Ζυλ Φερύ (μέχρι το 1881).

23 Μαΐου: Πρώτη επετειακή εκδήλωση προς τιμήν της Κομμούνας στον *Τοίχο των Ομόσπονδων* (τόπο εκτέλεσης των κομμουνάρων), στο κοιμητήριο Περ-Λασέζ.

11 Ιουλίου: Νόμος περί χορηγήσεως γενικής αμνηστίας σε όσους είχαν συμμετάσχει στην Κομμούνα.

Η ΠΑΡΙΣΙΝΗ ΚΟΜΜΟΥΝΑ: ΚΟΜΒΙΚΗ ΣΤΙΓΜΗ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΓΙΓΝΕΣΘΑΙ

«Αυτό που προκαλεί την χαύνωση στις χώρες που υποφέρουν, είναι η διάρκεια του κακού το οποίο αιχμαλωτίζει την φαντασία των ανθρώπων, κάνοντάς τους να πιστεύουν ότι δεν θα τελειώσει ποτέ. Μόλις όμως βρουν κάποιον τρόπο για να ξεφύγουν από αυτό –κάτι που πάντοτε συμβαίνει όταν το κακό έχει φθάσει σ' ένα ορισμένο σημείο– αισθάνονται τέτοια έκπληξη, ανακούφιση και ενθουσιασμό, ώστε περνούν κατ' ευθείαν στο άλλο άκρο και αντί να θεωρούν τις επαναστάσεις αδύνατες, τις θεωρούν εύκολες. Αυτή και μόνο η προδιάθεση είναι ενίοτε ικανή να τις πραγματοποιήσει.»

Καρδινάλιος του Ρετζ, Απομνημονεύματα

1

ΓΑΛΛΙΑ 1870-71. Κάτω από το απαστράπτον προσωπείο της Αυτοκρατορίας του Ναπολέοντα Γ', ο γερο-τυφλόπόντικας της επανάστασης ροκανίζει τα σαθρά θεμέλια του διεφθαρμένου αυτοκρατορικού καθεστώτος. Παρά την αποθάρρυνση και την ηττοπάθεια που είχαν προκαλέσει στον λαό οι ήττες των προηγούμενων δεκαετιών, ήδη από το 1860 κυοφορούντο υπογείως δυνάμεις για κοινωνική και πολιτική αλλαγή, οι οποίες, εν τούτοις, παρέμεναν σε λανθάνουσα κατάσταση στον βαθμό που δεν διέθεταν την οργάνωση και την προετοιμασία¹ για να λειτουργήσουν ως επαναστατικός καταλύτης, μετατρέποντας τις σπίθες της λαϊκής δυσαρέσκειας σε έκρηξη. Ωστόσο, τον ρόλο αυτόν θα παίξει ο Γαλλοπρωσικός Πόλεμος. Η ήττα της Γαλλίας και η συνακόλουθη εθνική της ταπείνωση θα φέρουν στην επιφάνεια τις δυνάμεις του αρνητικού, οι οποίες στις 18 Μαρτίου 1871 θα αναλάβουν την εξουσία. Η Κομμούνα είχε γεννηθεί.

Αυτήν την φορά όμως το προλεταριάτο, εν αντιθέσει με ό,τι συνέβη τον Ιούνιο του 1848, όταν αυτό είχε «εναντίον

του όλες τις τάξεις της κοινωνίας» (Καρλ Μαρξ), θα έχει στο πλευρό του τους μικροαστούς, τους αγρότες, ακόμη και το *λούμπεν* προλεταριάτο. Εν τούτοις, παρά τις προσδοκίες του Μαρξ, όπως είχαν εκφρασθεί σε μια επιστολή² του προς τον Ένγκελς, η οποία αναφερόταν στον Γαλλοπρωσικό Πόλεμο, το επαναστατικό υποκείμενο δεν ήταν η «πειθαρχημένη, ενοποιημένη και οργανωμένη από την διαδικασία της ίδιας της καπιταλιστικής παραγωγής» [από το εργοστάσιο] εργατική τάξη (*Το Κεφάλαιο*, εκδ. Σύγχρονη Εποχή), αλλά τα προβιομηχανικά, «καθυστερημένα, υποανάπτυκτα» (κατά Μαρξ) στρώματα της τάξης αυτής. Έναν χρόνο μετά την επιστολή του Μαρξ προς τον Ένγκελς, [πλαισιωμένοι από τους ριζοσπάστες καταστηματαρχές, μικροεμπόρους και κατωτέρους υπαλλήλους], «οι *περιθωριακοί* της Μονμάρτρης, οι χειροτέχνες και οι εργάτες της μικρής βιομηχανίας (οι εργάτες παραγωγής των «ειδών πολυτελείας», όπως περιφρονητικά τους αποκαλούσε ο Μαρξ), ύψωσαν κόκκινες σημαίες και πέθαναν κατά εκατοντάδες στα οδοφράγματα, υπερασπίζοντας την Παρισινή Κομμούνα το 1871. 60 δε χρόνια αργότερα, εκείνος που πήρε τα όπλα εναντίον του φασισμού δεν ήταν το υπερσύγχρονο, υπερσυγκεντροποιημένο και πολύ πειθαρχημένο εργατικό κίνημα της Γερμανίας, αλλά οι εργάτες και οι αγρότες της Ισπανίας –που και οι δύο υπήρξαν μοναδικοί επειδή διατήρησαν την πιο προβιομηχανική νοοτροπία στην Δυτική Ευρώπη». (Μάρραιη Μπούκτσιν, *Οι Ισπανοί Αναρχικοί*, εκδόσεις Βιβλιοπέλαγος)

«Η ιστορία όλων των επαναστάσεων που έγιναν στο παρελθόν, μας δείχνει ότι τα μεγάλα λαϊκά κινήματα δεν είναι διόλου ένα αυθαίρετο και ενσυνείδητο δημιούργημα των λεγόμενων *αρχηγών* ή των *κομμάτων*, όπως φαντάζονται οι αστυνομικοί και οι επίσημοι αστοί ιστοριογράφοι, αλλά αυθόρμητα κοινωνικά φαινόμενα,

γεννημένα από μια δύναμη φυσική που έχει την πηγή της στον ταξικό χαρακτήρα της σύγχρονης κοινωνίας.»

Ρόζα Λούξεμπουργκ,

Απεργία, Αυθορμητισμός των Μαζών³

2

Η Επανάσταση της 18ης Μαρτίου 1871 ήταν αυθόρμητη –καμιά οργάνωση δεν την προετοίμασε συνειδητά ή ασυνείδητα. Ούτε οι μπλανκιστές, ούτε οι αναρχικοί, και πολύ λιγότερο οι μαρξιστές, μπορούν να την διεκδικήσουν ως δική τους. Ωστόσο οι αστοί, αλλά και κάποιοι μαρξιστές, θα ισχυρισθούν ότι είχε οργανωθεί από την Διεθνή Ένωση Εργαζομένων, κάτι που όμως αργότερα θα διαψευσθεί από τον ίδιο τον Μαρξ. («Τι είναι η Διεθνής». Βλ. Π.-Ο. Λισαγκαρέ, *Η Ιστορία της Παρισινής Κομμούνας του 1871*, τόμος Β΄.) Αν και σ' αυτήν έπαιξαν σημαντικό ρόλο μέλη αναρχικών ομάδων, όπως οι μουτουελιστές⁴ Κουρμπέ, Λονζελό, Βερμορέλ, Τολέν, Λονγκέ, Ζουρντ, Τεϊς και Μπελέ, οι ελευθεριακοί κολλεκτιβιστές Βαρλέν, Μαλόν και Λεφρανσέ, και οι μπακουνοικοί Ελί και Ελιζέ Ρεκλύ και Λουϊζ Μισέλ, θα μπορούσε υπό μία ευρύτερη έννοια να ειπωθεί ότι η Κομμούνα πολέμησε υπό το λάβαρο του προυντονικού φεντεραλισμού –μολονότι οι προυντονικοί ήταν μειοψηφία– άποψη υπέρ της οποίας συνηγορεί και το γεγονός ότι στην Διακήρυξη της προς τον Γαλλικό Λαό, στις 19 Απριλίου 1871, υπάρχουν φράσεις τις οποίες κάλλιστα θα μπορούσε να είχε γράψει ο ίδιος ο Προυντόν: «Η απόλυτη αυτονομία της Κομμούνας, προτεινόμενη σε όλες τις περιοχές της Γαλλίας, εξασφαλίζει σε κάθε μία την ακεραιότητα των δικαιωμάτων της και σε κάθε Γάλλο την πλήρη άσκηση των δυνατοτήτων του ως ανθρώπου, πολίτη και εργαζομένου [...] η αυτονομία της Κομμούνας θα έχει ως όριο μόνο την ισότιμη αυτονομία όλων των άλλων κομμουνών που έχουν συνάψει το συμβόλαιο. Οι ενώσεις τους πρέπει να διασφαλίζουν την ελευθερία της Γαλλίας».

Επιπλέον, «το όποιο κοινωνικό και οικονομικό πρόγραμμα

είχε η Κομμούνα, προερχόταν από τους προντονικούς διεθνιστές...». (Σάμουελ Μπερνστάϊν, *August Blanqui and the Art of Insurrection*)

Η Παρισινή Κομμούνα αποτελεί ορόσημο στην ιστορία του παγκόσμιου εργατικού κινήματος και του αγώνα για την ανθρώπινη χειραφέτηση γενικότερα. Ήταν η πρώτη απόπειρα λαϊκής αυτοκυβέρνησης –οι εργάτες του Παρισιού το εξέφρασαν σαφώς όταν στο πρώτο τους μανιφέστο (*Journal Officiel*, 21-3-1871) διακήρυξαν ότι θεωρούν «υπέρτατο καθήκον και απόλυτο δικαίωμά τους να γίνουν κύριοι της τύχης τους, παίρνοντας στα χέρια τους την κυβερνητική εξουσία»– η πρώτη πανηγυρική κατάρριψη της πεποιθήσης ότι οι απλοί άνθρωποι είναι ανίκανοι να αυτοκυβερνηθούν. Επίσης, η εγκαθίδρυσή της δεν σήμαινε απλώς την αντικατάσταση της κυριαρχίας μίας τάξης από εκείνη μίας άλλης, αλλά την κατάργηση *κάθε* ταξικής κυριαρχίας –η σύνθεση της Κομμούνας δεν ήταν αμιγώς προλεταριακή, μόνο το 1/3 των μελών της ήταν εργάτες. Εξάλλου, ήδη από τις 20 έως τις 23 Φεβρουαρίου, η Αντιπροσωπία των 20 Διαμερισμάτων είχε υιοθετήσει ψήφισμα για την δημιουργία ενός επαναστατικού σοσιαλιστικού κόμματος, του οποίου ο σκοπός ήταν: «Η κατάργηση των προνομίων της μπουρζουαζίας, η εξαφάνισή της ως άρχουσας κάστας και η άνοδος των εργατών στην πολιτική εξουσία. Κοντολογίς, κοινωνική ισότητα: όχι πλέον εργοδότες, όχι πλέον προλεταριάτο, όχι πλέον τάξεις». (*The Communards of 1871*, επιμ. Στιούαρτ Έντουαρντς)

Η Κομμούνα δεν ήταν ένα ακόμη επεισόδιο μέσα στην ατέρμονη πορεία του κοινωνικού γίνεσθαι, αλλά μια καμπή: ήταν το πέρασμα σε μια νέα διάσταση στην οποία ό,τι φαινόταν σχεδόν ανέφικτο καθίσταται πραγματικό, υπογράφοντας την καταδίκη του υπάρχοντος. Ως εκ τούτου, ήταν μια επανάσταση που δεν περιοριζόταν στα όρια της εποχής⁵ της. Ήταν «η πολιτική μορφή η οποία επιτέλους ανακαλύφθηκε και με την οποία θα μπορέσει να πραγματοποιηθεί η

οικονομική χειραφέτηση της εργασίας...», (Κ. Μαρξ, *Ο Εμφύλιος Πόλεμος στην Γαλλία*, εκδ. Στοχαστής), καθώς «...το Παρίσι [ήταν εκείνο που] κατάφερε ένα θανάσιμο πλήγμα στις πολιτικές παραδόσεις του αστικού ριζοσπαστισμού, προσφέροντας μια πραγματική βάση για τον επαναστατικό σοσιαλισμό. [...] Το Παρίσι που εγκαινίασε την νέα εποχή της τελικής και πλήρους απελευθέρωσης των λαϊκών μαζών, και της αλληλεγγύης, η οποία εφ' εξής αποτελεί ένα πραγματικό γεγονός κατά μήκος και πέραν των κρατικών συνόρων». (Μ. Μπακούνιν, *Η Παρισινή Κομμούνια του 1871 και η Ιδέα του Κράτους*, εκδ. Ελεύθερος Τύπος)

«Τι χαρά! Ό,τι κι αν γίνει, ακόμη κι αν νικηθούμε κι αν αύριο πεθάνουμε, η γενιά μας έχει πλέον παρηγορηθεί για τις μέχρι τώρα ατυχίες της. Παιδιά των απελπισμένων, αύριο θα είστε ελεύθεροι άνθρωποι!»

Ζυλ Βαλές

3

Από την εποχή της Κομμούνιας μέχρι σήμερα έχουν διατυπωθεί ποικίλες απόψεις για την φύση και τον χαρακτήρα της, ενίοτε συμπληρωματικές αλλά συχνότερα αντικρουόμενες. Τι ήταν όμως πραγματικά η Κομμούνια; «Η εξέγερση του δήμου», όπως λέει ο Βαρλέν, «άσημοι προλετάριοι που αποφάσισαν να σώσουν την πατρίδα και την ελευθερία», όπως διακηρύσσει η Κεντρική Επιτροπή της Εθνοφρουράς, «κυβέρνηση της εργατικής τάξης, το αποτέλεσμα της ταξικής πάλης μεταξύ παραγωγών και εκμεταλλευτών», όπως υποστηρίζει ο Μαρξ, ή «μία ιακωβίνικη εξέγερση, η τελευταία των επαναστάσεων του 19ου αιώνα», όπως ισχυρίζεται ο ιστορικός Ζακ Ρουζρύ στο έργο του *Procès des Communards*;

Ήταν όλα αυτά, αλλά και πολλά περισσότερα. Πίσω από την εμφάνεια του πατριωτισμού και του πόθου για την αυτονομία του Παρισιού, αυτό που εκτυλισσόταν την ιστορική εκείνη στιγμή, δεν ήταν παρά η υλοποίηση όλων των

αγώνων και των προσπαθειών για κοινωνική και οικονομική χειραφέτηση που διατρέχουν ολόκληρο τον 19ο αιώνα, και, επιπλέον, η πρώτη εργατική επανάσταση.

Η Κομμούνα ήταν επίσης μια γιορτή, το παιχνίδι της ζωής ενάντια στον παρατεταμένο θάνατο της επιβίωσης σ' ένα καθεστώς στο οποίο είχε εκπέσει κάθε αξία, η εκφόρτιση της καταπιεσμένης κοινωνικής λίμπιντο, η υπέρβαση των διαχωρισμένων επιθυμιών, η έκρηξη του λαϊκού, ομαδικού ασυνείδητου, ένα αυθόρμητο ξέσπασμα των εξουσιαζομένων, οι οποίοι, με αφορμή το εθνικό ζήτημα, αποφασίζουν να γίνουν υποκείμενο της Ιστορίας, διεκδικώντας την θέση που τους αρμόζει μέσα σε μια ελεύθερη κοινωνία, η «αυτοκυβέρνηση των παραγωγών» (Μαρξ), η συνειδητή ανάκτηση του αλλοτριωμένου χωρόχρονου, η μεταμόρφωση της πόλης. Κοντολογίς, οι εξεγερμένοι, ενσαρκώνοντας τα λόγια του Ρεμπώ «να αλλάξουμε την ζωή», έδρασαν προσπαθώντας να συνδέσουν την πάλη για την ελευθερία με την ολοκλήρωση τού είναι τους, κάτι που η Λουίζ Μισέλ περιγράφει πολύ γλαφυρά στο βιβλίο της *Memoirs*: «Ο κόσμος ήθελε να τα αγκαλιάσει όλα μεμιάς: τις τέχνες, τις επιστήμες, την λογοτεχνία, τις ανακαλύψεις. Η ζωή έβραζε. Όλοι βιάζονταν να ξεφύγουν απ' τον παλιό κόσμο».

Ως προς αυτό το ζήτημα, μετά την νίκη της, η «αντίπερα όχθη» θα αποφανθεί περισπούδαστα: «Το ίσο δικαίωμα για όλους στα αγαθά και τις απολαύσεις αυτού του κόσμου, η καταστροφή κάθε εξουσίας, η άρνηση κάθε ηθικού φραγμού, ιδού τα αίτια, αν εμβαθύνουμε στα πράγματα, της εξέγερσης της 18ης Μαρτίου και οι αρχές της επίφοβης οργάνωσης⁶ που της χάρισε έναν στρατό». (*Κοινοβουλευτική Έρευνα για την Εξέγερση της 18ης Μαρτίου*)

Ωστόσο, τον απλούστερο και σαφέστερο ορισμό της Κομμούνας θα δώσει ένας από τους συντηρητικότερους επίσημους «διαχειριστές» της, ο καιροσκόπος Φελίξ Πυά: «Μια εξουσία φυσική, αυθόρμητη, που δεν είναι κλεμμένη, ούτε αποσπασμένη εκβιαστικά, γεννημένη από την προκα-

λούμενη, πληττόμενη και περιερχόμενη σε κατάσταση νόμιμης άμυνας κοινή συνείδηση της χυδαίας πολυπλοκότητας – μια εξουσία που δεν οφείλει τίποτα στην επιρροή των κομμάτων, στην αυθεντία των ενδόξων ανδρών, στο κύρος των αρχηγών, στα τερτίπια των κομμάτων...», διότι, όπως αποκαλύπτει η ιστορική εμπειρία, «η επαναστατική ενεργητικότητα των μαζών δεν δέχεται να μπει στο μπουκάλι, κι ένας μεγάλος λαϊκός αγώνας δεν δέχεται να κατευθύνεται σαν στρατιωτική παρέλαση». (Ρόζα Λούξεμπουργκ, *Απεργία, Αυθορητισμός των Μαζών*)

Πράγματι, τα ηγετικά στελέχη ήταν άτομα άσημα, ενώ κανένα από αυτά δεν ανήκε στην άρχουσα τάξη. Επρόκειτο για «μια επανάσταση την οποία δεν εκπροσωπούσαν ούτε δικηγόροι, ούτε βουλευτές, ούτε δημοσιογράφοι, ούτε στρατηγοί. Την θέση τους είχε πάρει ο μεταλλωρύχος του Κρεζό, ο βυρσοδέψης, ο μάγειρας κ.ά. [...] Δεν στάθηκαν ούτε έξω, ούτε πάνω από το πλήθος [...] ένιωθαν ότι ζουν μαζί του, μέσα του και μέσω αυτού [...] προσπαθώντας να μεταδίδουν με συμπυκνωμένη μορφή την γνώμη των 300.000 [εξεγερμένων] ανθρώπων. Στην ουσία, η Παρισινή Κομμούνα αποτελούσε μόνο μια ηθική δύναμη και δεν διέθετε καμιά άλλη υλική δύναμη εκτός από την γενική συμπάθεια των πολιτών». (Αρτύρ Αρνού, *Histoire populaire et parlementaire de la Commune de Paris*)

«Το σημαντικότερο κοινωνικό μέτρο της Κομμούνας ήταν η ίδια η ύπαρξή της.»

Καρλ Μαρξ, Ο Εμφύλιος Πόλεμος στην Γαλλία

4

Πέρα από τα λάθη και τις αδυναμίες της Κομμούνας (μη παρεμπόδιση των δυνάμεων του Θιέρσου όταν αποχωρούσαν από το Παρίσι, έλλειψη σαφούς προγράμματος, περιορισμός στα όρια του Παρισιού, ατολμία των ηγετικών στελεχών, διφορούμενος χαρακτήρας των σχέσεων μεταξύ «βάσης»⁷ και «ηγεσίας», μη επίθεση κατά των Βερσαλλιών,

μη απαλλοτριώση της Τράπεζας της Γαλλίας, μη συντονισμός της άμυνας μέσω της αλληλοκάλυψης των οδοφραγμάτων των διαφόρων συνοικιών όταν επιτέθηκαν οι βερσαλλιέροι κ.λπ.), που ορθώς επεσήμαναν ο Μαρξ, ο Κροπότκιν, ο Λισαγκαρέ κ.ά., και τα οποία απετέλεσαν την αχίλλειο πτέρνα της, «το αληθινό μυστικό της», γράφει ο Μαρξ (*Ο Εμφύλιος Πόλεμος*), «είναι ότι υπήρξε ουσιαστικά μια κυβέρνηση της εργατικής τάξης» και, προ πάντων, ήταν η δημοκρατία στην πράξη. «Τίποτα δεν ήταν πió ξένο προς το πνεύμα της από το να ζητήσει την αντικατάσταση της καθολικής ψηφοφορίας από ένα καθεστώς ιεραρχικών διαταγών.» (Μαρξ, ό.π.) Σε αυτό συνέβαλε και η σύμπραξη ετερόκλητων πολιτικών τάσεων –από τους μπλανκιστές έως τους προντονικούς– γεγονός που οδήγησε στην άνηση ενός πλούσιου φάσματος ιδεών. Όμως η Κομμούνα, όπως το διατύπωσε επίσης στο ίδιο έργο ο Μαρξ, «ήταν ένα εργατικό και όχι ένα κοινοβουλευτικό σώμα, εκτελεστικό και συγχρόνως νομοθετικό». Με άλλα λόγια, ήταν η απόλυτη άρνηση του αστικού κοινοβουλευτισμού και η εγκαθίδρυση μίας δημοκρατίας που εκπροσωπούσε άμεσα τον λαό. Τέλος, πρέπει να επισημάνουμε ότι δεν υπήρχε ιστορικό προηγούμενο στο οποίο τόσα πολλά να είχαν γίνει μέσα σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα, παρά τους περί του αντιθέτου ισχυρισμούς των εξ αριστερών επικριτών της όπως ο Τρότσκι.

Τα χαρακτηριστικά της Κομμούνας, που αποτελούν και πολύτιμη κληρονομιά του εργατικού και του επαναστατικού κινήματος, ήταν τα εξής:

α) **ο αντικρατισμός** (κατάργηση της υποχρεωτικής στρατιωτικής θητείας, διάλυση του μόνιμου στρατού και της αστυνομίας, και αντικατάστασή τους από τον ένοπλο λαό –δημιουργία Εθνοφρουράς, αποτελούμενης από «όλους τους ικανούς να φέρουν όπλο άνδρες»):

β) **ο αντιγραφειοκρατισμός** (κατάργηση των προνομίων των δημοσίων υπαλλήλων, καθιέρωση της αμοιβής του

ειδικευμένου εργάτη ως ανωτάτου ορίου αμοιβής των αξιωματούχων, οι υπάλληλοι όλων των βαθμίδων ήταν αιρετοί, υπόλογοι απέναντι στους εκλογείς τους και ανακλητοί ανά πάσα στιγμή, καθιέρωση της δημοσιότητας των συνεδριάσεων της Κομμούνας, σύσταση επιτροπής για την αναδιοργάνωση των πολιτικών δικαστηρίων μέσω του καθολικού εκλογικού δικαιώματος)·

γ) **ο αντικληρικαλισμός** (χωρισμός της Εκκλησίας από το Κράτος, αποδυνάμωση της εξουσίας της Εκκλησίας μέσω του τερματισμού της επιδότησής της και της κατάργησης της θρησκευτικής εκπαίδευσης, εθνικοποίηση των εκκλησιαστικών ακινήτων)·

δ) **η αποκέντρωση και ο φεντεραλισμός** (αυτό όμως δεν σήμαινε κατακερματισμό, αλλά ανασύσταση της εθνικής ενότητας επί μίας νέας, οργανικής βάσεως). «Η Κομμούνα προϋποθέτει την πολιτική ενότητα. Το Κράτος, το Έθνος δεν είναι παρά το άθροισμα των Κομμουνών.» Κ.Ε. των 20 Διαμερισμάτων·

ε) **ο διεθνισμός** (καθώς η Κομμούνα διακήρυξε την παγκοσμιότητά της —4 Απριλίου— έχοντας ως σημαία της την παγκόσμια δημοκρατία, συμμετείχαν σ' αυτήν εργάτες, αλλά και άλλοι αγωνιστές⁸ από πολλές χώρες, οι οποίοι ανέλαβαν ακόμα και ανώτερες διοικητικές και στρατιωτικές θέσεις —συνολικά 1.725 άτομα)·

στ) **ο ανθρωπισμός** (απελευθέρωση όσων κρατούνταν χωρίς κατηγορία, κατάργηση και δημόσια καταστροφή της γκιλοτίνας)·

ζ) **ο κοινωνισμός** (ριζική αναμόρφωση της εκπαίδευσης —δημιουργία επιτροπής για την αναδιοργάνωση της εκπαίδευσης, καθιέρωση δωρεάν παιδείας, σύσταση επιτροπής για την δημιουργία ελεύθερων πανεπιστημίων, μέριμνα για την βελτίωση των συνθηκών ζωής και εργασίας της εργατικής τάξης, μείωση του ωραρίου εργασίας, κατάργηση της νυχτερινής εργασίας, καθιέρωση της ισότητας των δύο φύλων, κατάργηση των διακρίσεων μεταξύ ανύπανδρων και

έγγαμων μητέρων, νόθων και νομίμων παιδιών, μέτρα για την καταπολέμηση της πορνείας και την προστασία των εκδιδομένων γυναικών, πλήρης κατάργηση της ποινικής και αστικής δικαιοδοσίας των επιχειρηματιών στους τόπους δουλειάς, κατάργηση του δικαιώματος επιβολής προστίμων και επιστροφή όσων είχαν ήδη εισπραχθεί, κατάργηση των πολιτικών και επαγγελματικών όρκων, δημιουργία επιτροπής για την καταγραφή των εγκαταλελειμμένων από τους ιδιοκτήτες τους επιχειρήσεων προκειμένου να επαναλειτουργήσουν υπό εργατικό έλεγχο, κατάργηση των διώξεων λόγω διαμαρτύρησης γραμματίων, απαγόρευση των εξώσεων επί τρίμηνο και επιστροφή του ενοικίου του Μαρτίου, απαγόρευση των πωλήσεων ενεχειριασμένων αντικειμένων, δωρεάν επιστροφή όλων των αντικειμένων αξίας κάτω των 20 φράγκων που είχαν ενεχειριασθεί μετά τις 25-4-1871, κατάργηση των τυχερών παιγνίων κ.λπ.)

η) **η πολιτιστική αποαλλοτρίωση** (οι κομμουνάροι είχαν συνειδητοποιήσει ότι μια νέα κοινωνία δεν μπορούσε να δημιουργηθεί χωρίς να αποδοθούν στον λαό, τον αληθινό δημιουργό τους, οι επιστήμες, οι τέχνες και η λογοτεχνία, ώστε να υπηρετούν τις πραγματικές ιστορικές και κοινωνικές του ανάγκες και τους αληθινούς του στόχους. Έτσι, έχοντας συλλάβει την σημασία της πολιτιστικής διάστασης, όσον αφορά την συνείδηση των ανθρώπων, καθώς και τις δυνατότητές της, έλαβαν μια σειρά ριζοσπαστικών μέτρων⁹ για την δημιουργία ελεύθερων θεσμών και την λήψη πρωτοβουλιών, ελάχιστο δείγμα του πολιτισμού της Κομμούνας, στον οποίο ο χρόνος δεν επέτρεψε να αποκαλυφθεί σε όλο του το εύρος...)

θ) **η αυτοδιεύθυνση** (1. στην *παραγωγή*: η υπό την επίδραση των προουντονικών ιδεών ίδρυση συνεταιρισμών ως πρώτο βήμα μετατροπής της καπιταλιστικής οικονομίας σε κοινοτιστική, δηλ. σοσιαλιστική, σχέδιο που βέβαια δεν ολοκληρώθηκε λόγω του βραχύβιου της Κομμούνας· 2. στο *κοινωνικό επίπεδο*: ο λαός των συνοικιών βρίσκεται για

πρώτη φορά στους δρόμους του κέντρου, καθώς δεν υπάρχει πλέον ούτε στρατός, ούτε αστυνομία για να τον εκδιώξει, συμμετέχει ενεργά στις υποθέσεις των συνοικιών, ακόμη και ολόκληρης της πόλης, και δεν θα φύγει από εκεί παρά μόνο όταν πέσει και το τελευταίο οδόφραγμα)

ι) η **ενότητα** (παρ' ότι στην Κομμούνα συνυπήρχαν αντίθετες πολιτικές τάσεις και παρά τις οξυτάτες μεταξύ τους διαμάχες, ο χαρακτήρας της ήταν ενωτικός,¹⁰ εν αντιθέσει με ό,τι συνέβη στην Ρωσική Επανάσταση, όπως εύστοχα επισημαίνει ο Κάουτσκι. («Η Δικτατορία του Προλεταριάτου»). Βλ. Π.-Ο. Λισαγκαρέ, *Η Ιστορία της Παρισινής Κομμούνας του 1871*, τόμος Β΄.)

«Το διεθνές επαναστατικό κίνημα, όπως τέθηκε σε κίνηση από το προλεταριάτο της Δύσης έναν αιώνα νωρίτερα, απέτυχε. Οι επίσημες “νίκες” και οι επίσημες “ήττες” του πρέπει να κρίνονται στο φως των συνεπειών τους, και οι αλήθειες τους να αποκατασταθούν. Έτσι, μπορούμε να βεβαιώσουμε ότι “υπάρχουν ήττες που είναι νίκες και νίκες που είναι πιά επαισχυντες από τις ήττες” (Καρλ Λήμπκνεχτ, μια μέρα πριν δολοφονηθεί). Η πρώτη μεγάλη ήττα της προλεταριακής εξουσίας, η Παρισινή Κομμούνα, στην πραγματικότητα είναι η πρώτη μεγάλη νίκη της, διότι το πρωτόγονο προλεταριάτο επιβεβαίωσε για πρώτη φορά την ιστορική του ικανότητα να διευθύνει ελεύθερα όλες τις όψεις της κοινωνικής ζωής. Ομοίως η πρώτη μεγάλη “νίκη” της, η μπολσεβίκικη επανάσταση, δεν είναι σε τελική ανάλυση παρά η πιά βαριά ως προς τις συνέπειες ήττα της.»

I.S.,

*Για την Αθλιότητα των Φοιτητικών Κύκλων*¹¹

5

Όμως η «άνοιξη»¹² δεν θα διαρκέσει πολύ. Ο νομοτελειακός χαρακτήρας της περίφημης φράσης¹³ του Σαιν-Ζυστ θα επιβεβαιωθεί πανηγυρικά για μία ακόμη φορά. Στις

29 Μαΐου 1871 –μετά από έναν σύντομο βίο 72 μόλις ημερών– η Κομμούνα θα υποκύψει μπροστά στις υπέρτερες δυνάμεις τής συνεπικουρούμενης από τον ξένο εισβολέα¹⁴ εγχώριας αντίδρασης, πληρώνοντας βαρύ φόρο αίματος. Ο δήμιος Θιέρσος θα τηλεγραφήσει στους νομάρχες του: «Η τάξη, η δικαιοσύνη και ο πολιτισμός τελικώς νίκησαν. [...] Η γη είναι στρωμένη με τα πτώματά τους».

Παρ' όλα αυτά, όπως το μένος της άρχουσας τάξης δεν θα ικανοποιηθεί κατά την διάρκεια της Κομμούνας με τους τόνους λάσπης που εξακόντιζε εναντίον των κομμουνάρων (οι εξεγερμένοι ήταν «ληστές», «δολοφόνοι», «συμμορίτες» και οι γυναίκες τους «πόρνες!»), και με την ανανδρη δολοφονία των αιχμαλώτων, δεν θα κορεσθεί ούτε με τις εκατόμβες θυμάτων τις οποίες θα προκαλέσει μετά την ήττα της Κομμούνας. Έτσι θα συνεχίσει την εκστρατεία κατασυκοφάντησης, στοχεύοντας στην αποσιώπηση, διαστρέβλωση και απαξίωση του ρόλου που έπαιξαν μεγάλες μορφές¹⁵ του πνεύματος στα γεγονότα της Κομμούνας, ρόλο τον οποίο πολλοί ιστορικοί του κατεστημένου χαρακτήρισαν ως μελανή κηλίδα της προσωπικής τους ζωής. Εξ ου και ποιητές όπως ο Αρτύρ Ρεμπώ, ο Πωλ Βερλαίν και ο Σαρλ Μπωντλαίρ, θεωρούνται μέχρι σήμερα «καταραμένοι», «παρακμιακοί», «αυτοκαταστροφικοί ρομαντικοί» κ.λπ., κατά βάνανυση παραβίαση της ιστορικής αλήθειας την οποία επεδίωκαν να συσκοτίσουν οι επονεϊδιστοί αστοί συκοφάντες, δηλ. ότι αυτοί οι άνδρες ήταν εναντίον της ηθικής και των αξιών της αστικής τάξης, έστω κι αν το όπλο τους δεν ήταν η ταξική πάλη ή ο πόλεμος των οδοφραγμάτων, αλλά ο ποιητικός *ανταρτοπόλεμος*.

Ωστόσο, τα λόγια μιάς χούφτας κομμουνάρων λίγο πριν πέσουν στην μάχη –«Είμαστε θνητοί, αλλά η επανάστασή μας είναι αθάνατη»– έμελλε να αποδειχθούν προφητικά, διότι ...«Νικολά, η Κομμούνα δεν πέθανε!» (Μάης '68), καθώς «το εργατικό Παρίσι με την Κομμούνα του θα γιορτάζεται πάντα ως ο ένδοξος πρόδρομος μιάς νέας κοινω-

νίας. Τους μάρτυρές της τούς έχει κλείσει μέσα στην μεγάλη της καρδιά η εργατική τάξη, ενώ τους εξολοθρευτές της τούς έχει ήδη καρφώσει η Ιστορία στον αιώνιο εκείνο πάσσαλο της ατίμωσης, απ' όπου δεν μπορούν να τους λυτρώσουν ούτε όλες οι προσευχές των παππάδων τους». (Μαρξ, *Ο Εμφύλιος Πόλεμος στην Γαλλία*)

Η Κομμούνα ως ιστορικό γεγονός δεν υπήρξε απλώς ένα στάδιο μιάς βαθμιαίας κοινωνικής προόδου, αλλά ένα χρονικό άλμα, μία από εκείνες τις στιγμές που ακυρώνουν τον ιστορικό χρόνο. Ιδού γιατί η Κομμούνα μπορεί να θεωρηθεί επιτυχία *παρά την αποτυχία της*. Φυσικά, αν ειδωθεί υπό το πρίσμα του συντηρητικού, του φανατικού της αποτελεσματικότητας, της πολιτικής ως τέχνης του εφικτού ή των «αναγκαίων συνθηκών», η Κομμούνα ήταν ένα απονενομημένο εγχείρημα, παράλογο και ανεδαφικό, καταδικασμένο εκ των προτέρων σε αποτυχία. Όμως αυτή η «λογική θερμοκηπίου» παραγνωρίζει το ουσιώδες: η Κομμούνα ήταν επίσης η εξέγερση ενός καταπιεσμένου πληθυσμού εναντίον μιάς τέτοιας συμβατικής σοφίας με την υποτιθέμενη σύνεσή της, διότι «όταν διψάει η ψυχή πρέπει να πιεί κι ας είναι και φαρμάκι». (Βίκτωρ Ουγκώ, *Ρουί Μπλας*, εκδ. Δημητράκου) Ο μύθος είναι συχνά σημαντικότερος από το πραγματικό γεγονός, ενώ η αποτυχία ενίοτε πιά σημαντική από οποιοδήποτε κέρδος θα μπορούσε να αποφέρει η μετριοπάθεια, διότι χωρίς τέτοιες «αποτυχίες» θα χανόταν κάθε όραμα. Ως εκ τούτου, η Κομμούνα αντιπροσωπεύει μια κομβική στιγμή κατά την οποία «ούτε η αισθητική, ούτε η κοινωνική θεωρία είναι σε θέση να αγκαλιάσουν επαρκώς την όλη κοινωνική κατάσταση. Οι κομμουνάροι της περιοχής Μπελβίλ του Παρισιού, που αγωνίσθηκαν στις μάχες των οδοφραγμάτων και σκοτώθηκαν κατά δεκάδες χιλιάδες απ' τα όπλα των Βερσαλλιών, αρνήθηκαν να περιορίσουν την εξέγερσή τους στον *ιδιωτικό κόσμο* που περιέγραφαν τα ποιήματα των συμβολιστών, ή στον *δημόσιο κόσμο* που περιέγραφε η μαρξιστική οικονομία. Απαιτούσαν το φαί και το ανυψω-

μένο ηθικό, το γεμάτο στομάχι και την οξυμμένη αισθαντικότητα. Η Κομμούνα έπλευσε σε μια θάλασσα οιονοπνεύματος –εβδομάδες ολόκληρες οι πάντες στην περιοχή Μπελβίλ ήταν κατά θαυμαστό τρόπο μεθυσμένοι. Μη κατεχόμενοι από τον μεσοαστικό καθωσπρεπισμό των ινστρουκτόρων τους, οι κομμουνάροι της Μπελβίλ μετέτρεψαν την εξέγερσή τους σε ένα πανηγύρι δημόσιας χαράς, παιχνιδιού και συναδέλφωσης. [...] Αντιμετωπίζοντας μια αιματηρή σύγκρουση και μια σχεδόν βέβαιη ήττα, οι κομμουνάροι κλώτσησαν την ζωή τους με την αυταπάρνηση των ανθρώπων οι οποίοι, έχοντας γευτεί την εμπειρία του ανοικτού, δεν μπορούν πλέον να επιστρέψουν στα φέρετρα της καθημερινής ρουτίνας, της σκληρής δουλειάς και της παραίτησης. Έκαψαν το μισό Παρίσι, μαχόμενοι έως το τέλος στα υψώματα της περιοχής τους». (Μάρραιη Μπούκτσιν, «Επιθυμία και Ανάγκη στο Επαναστατικό Κίνημα», *Πεζοδρόμιο*, τεύχος 8)

Όμως, και πριν ακόμη επιτεθούν οι Βερσαλλίες κατά του Παρισιού, ο Βιλιέρ ντε λ'Ιλ Αντάμ έγραφε έκπληκτος (*The Communards of 1871*): «Ποιός θα το πίστευε; Το Παρίσι πολεμά και τραγουδά. Ενώ επίκειται η επίθεση ενός ανηλεούς και εξαγριωμένου στρατού κατά του Παρισιού, εκείνο γελά! Το Παρίσι είναι περικυκλωμένο απ' όλες τις πλευρές από χαρακώματα και οχυρώσεις, κι όμως μέσα σ' αυτά τα φοβερά τείχη υπάρχουν γωνιές στις οποίες οι άνθρωποι γελούν».

Ιδού γιατί οι κομμουνάροι υπήρξαν πραγματικά ηρωικοί, έχοντας εκείνη την σπίθα που ο Ωγκύστ Ρενουάρ, αν και αντίπαλος της Κομμούνας, τους αναγνωρίζει ότι διέθεταν: «Είναι παρανοϊκοί, αλλά έχουν μέσα τους την σπίθα εκείνη που δεν σβήνει ποτέ».

«Ουτοπία είναι η αλήθεια του αύριο.»

Βίκτωρ Ουγκώ

6

Ο σύγχρονος σκεπτικιστής δεν μπορεί βεβαίως να απο-

φύγει τον πειρασμό να θέσει το ερώτημα: έχει η Παρισινή Κομμούνα κάποια σημασία για το σήμερα ή αποτελεί ένα ακόμη έκθεμα στο μουσείο της ιστορίας των επαναστάσεων, αξιομνημόνευτο μιν, αλλά που δεν έχει καμία σχέση με την σημερινή πραγματικότητα;

Ο αστός, ο γραφειοκράτης, το στέλεχος, ο σταλινικός, θα απαντήσουν εν χορώ «Ουδεμία!», αναμασώντας το γνωστό τροπάρι ότι η σύγχρονη ανάπτυξη της επιστήμης, οι πολυπλοκότητες της παραγωγής, της διανομής και των υπηρεσιών απαιτούν την ύπαρξη ειδικών,¹⁶ ενώ η αλματώδης πληθυσμιακή αύξηση και η πραγματικότητα των σύγχρονων μαζικών κοινωνιών, εξειδικευμένα πολιτικά στελέχη (κόμματα), και ότι, συνεπώς, η αυτοδιεύθυνση είναι μια ουτοπία.¹⁷

Όμως αυτόν ακριβώς τον μύθο κατέρριψε η Κομμούνα και η μεταγενέστερη εφαρμογή της αυτοδιεύθυνσης σε μαζική κλίμακα (Σοβιέτ, Μαχνοβιστίνα, Ισπανικός Εμφύλιος) –για να μην αναφέρουμε τις πολυάριθμες επιτυχείς εφαρμογές της σε μικρότερη κλίμακα, τόσο στην σημερινή εποχή όσο και στο παρελθόν– η οποία δεν επιβίωσε όχι επειδή κατέρρευσε υπό το βάρος των ανεπαρκειών της, αλλά επειδή υπέκυψε μπροστά στην υπέρτερη δύναμη της αντίδρασης, όπως συνέβη και στην περίπτωση της Παρισινής Κομμούνας.

Φυσικά, εξίσου νοσηρή και ηλίθια είναι η *μηχανιστική* υιοθέτηση της Κομμούνας ως πρότυπο για την σύγχρονη πραγματικότητα¹⁸ ή ακόμη και για το μέλλον, όπως συμβαίνει σε πολλές περιπτώσεις αθεράπευτης ιδεοληψίας ή απόπειρας αποικιοποίησης του μέλλοντος. Αυτό, όμως, επ' ουδενί αναιρεί την σημασία της ως γόνιμης πηγής ιδεών της επαναστατικής δράσης. Διότι, εν κατακλείδι, μας δίδαξε με όσα έκανε ή δεν έκανε, και με όσα απέτυχε να κάνει, ότι η απελευθέρωση της εργατικής τάξης είναι έργο της ίδιας της εργατικής τάξης και, από κοινού με την μετέπειτα Ρωσική¹⁹ Επανάσταση, τι πρέπει και τι *δεν πρέπει* να είναι μια κοινω-

νική επανάσταση. «Το πτώμα κείται καταγής, όμως η ιδέα ζει» (Β. Ουγκώ) ...και, ως εκ τούτου, η εμπειρία της Κομμούνας αποτελεί παράδειγμα και οδηγό για κάθε σημερινό ή μελλοντικό εγχείρημα για την εγκαθίδρυση μίας κοινωνίας στην οποία, επιτέλους, «η διαχείριση των πραγμάτων θα αντικαταστήσει την διακυβέρνηση των ανθρώπων» (Σαιν-Σιμόν), διότι «η ριζική ανοικοδόμηση της κοινωνίας πρέπει να αναπτύξει μεθόδους που χρησιμεύουν στην απελευθέρωση της δημιουργικής παρόρμησης και όχι στην εδραίωση νέων μορφών εξουσίας». (Νόαμ Τσόμσκι)

«Ποιός λοιπόν μπορεί να γράψει την αλήθεια,
εκτός από εκείνον που την έχει αισθανθεί;»

Καρδινάλιος του Ρετζ, Απομνημονεύματα

7

Το έπος της Κομμούνας, τόσο στον καιρό της όσο και στην πορεία του χρόνου, έχει υποστεί τα πάνδεινα στα χέρια των ειδικών της ανασύστασης του παρελθόντος. Θα γνωρίσει την παραχάραξη από τους αστούς ιστοριογράφους, την υποτίμηση από ορισμένους μαρξιστές και την μυθοποίηση από πολλούς ριζοσπάστες επαναστάτες –μη εξαιρουμένων κάποιων αναρχικών– παρ’ όλα αυτά, όμως, θα βρει τον αυθεντικό, αμερόληπτο και ασυμβίβαστο ιστορικό της στο πρόσωπο του Λισαγκαρέ.

Ο Προσπέρ-Ολιβιέ Λισαγκαρέ (Τουλούζη 1838 - Παρίσι 1901) ήταν ένας δημοσιογράφος ιδιότυπων ελευθεριακών²⁰ αντιλήψεων, ο οποίος βίωσε τα γεγονότα που αφηγείται και πολέμησε μέχρι τέλους στα οδοφράγματα. Ήταν γόνος μίας μεσοαστικής βασικικής οικογένειας, αλλά γεννήθηκε και έζησε στην Γαλλία, όπου είχε μεταναστεύσει η οικογένειά του. Η κλασική και φιλολογική παιδεία του άφησε ανάγλυφα τα σημάδια της στο συγγραφικό του έργο, η δε εντρύφησή του στην Ελληνική και Ρωμαϊκή Ιστορία και Μυθολογία και, κυρίως, στο επαναστατικό παρελθόν της Γαλλίας, επηρέασε βαθύτατα την πνευματική του ανάπτυξη.

Όταν ήταν 10 ετών, το καθεστώς του αστού-βασιλιά Λουδοβίκου-Φιλίππου, προϊόν της Επανάστασης του 1830, θα ανατραπεί από την Επανάσταση του '48. Η τελευταία, που έμεινε στην Ιστορία και ως *οι Ημέρες του Ιουνίου*, ήταν μια αιματηρή σύγκρουση μεταξύ μπουρζουαζίας και εργατικής τάξης του Παρισιού, η οποία απετέλεσε το προοίμιο της Κομμούνας του 1871. Η Β' Αυτοκρατορία, που θα θεμελιωθεί πάνω στα πτώματα των εργατών του Παρισιού, θα διαρκέσει 18 χρόνια, και ο Λουδοβίκος-Ναπολέων, ο οποίος το 1849 θα εκλεγεί πρόεδρος με την ψήφο των επαρχιωτών, θα εγκαθιδρύσει την προσωπική του εξουσία με το πραξικόπημα της 2ας Δεκεμβρίου 1851, για να γίνει ο αυτοκράτορας Ναπολέον Γ' έναν χρόνο αργότερα.

Έτσι ο Λισαγκαρέ θα μεγαλώσει μέσα σε ένα δικτατορικό καθεστώς στο οποίο η ελευθερία είναι ανύπαρκτη και τα συνδικάτα και τα εργατικά κόμματα εκτός νόμου. Σύντομα γίνεται εχθρός της Αυτοκρατορίας και κατά την δεκαετία του 1860, λόγω της ελαφρώς πιο φιλελεύθερης ατμόσφαιρας που επικρατούσε, θα εργασθεί στις δημοκρατικές εφημερίδες *Avenir* και *Réforme*, ενώ όλη αυτήν την περίοδο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί αστοδημοκράτης αριστερών τάσεων. Μέσω αυτής της εμπειρίας θα μυηθεί στα μυστικά της δημοσιογραφίας και θα γνωρίσει τις προσωπικότητες τόσο του κατεστημένου όσο και των αντιπολιτευτικών ομάδων –κάτι που αργότερα θα αποδειχθεί πολύτιμο, όταν θα συγγράψει την *Ιστορία της Κομμούνας*– ενώ συγχρόνως θα ριζοσπαστικοποιείται ολοένα και περισσότερο και θα διωχθεί επανειλημμένα για αδικήματα του νόμου περί Τύπου.

Με το ξέσπασμα του Γαλλοπρωσικού Πολέμου, για να αποφύγει την σύλληψη όντας γνωστός ριζοσπάστης, φεύγει από το Παρίσι, όπου θα επιστρέψει αργότερα μετά την κατάρρευση της Αυτοκρατορίας, ενώ μετά τον σχηματισμό της Προσωρινής Κυβέρνησης ορίζεται Επίτροπος Πολέμου στην Τουλούζη. Όταν θα γίνει ανακωχή και θα ανακηρυχθεί η Κομμούνα, θα εργασθεί στις εφημερίδες *Action* και *La*

Tribune du Peuple. Όντας αταλάντευτος υπέρμαχος της Κομμούνας, ο Λισαγκαρέ θα γράψει εκφράζοντας βαθύτατη περιφρόνηση για τους εχθρούς της και ιδίως για τον μελλοντικό σφαγέα της Θιέρσο. Υπήρξε ένας από εκείνους που πολέμησαν μέχρι τέλους τον στρατό των Βερσαλλιών και, μάλιστα, ίσως ήταν ο υπερασπιστής του τελευταίου οδοφράγματος.²¹

Μετά την πτώση της Κομμούνας, ο Λισαγκαρέ θα αφιερώσει τα 5 πρώτα χρόνια της αυτοεξορίας του στην συγγραφή αυτού του βιβλίου –του σημαντικότερου των έργων²² του– το οποίο θα εκδοθεί για πρώτη φορά στις Βρυξέλλες το 1876. Το έργο αυτό είναι αναμνήσεις και συγχρόνως ιστορία, περιέχει δε οξυδερκείς παρατηρήσεις που το καθιστούν ανεκτίμητο, ενώ αποτελεί διεθνώς την εκτενέστερη, πληρέστερη και πιστότερη καταγραφή των γεγονότων της Κομμούνας, κάτι που αναγνωρίζεται τόσο από τους αστούς όσο και από όλες τις τάσεις τού –με ή χωρίς εισαγωγικά– επαναστατικού κινήματος (μη εξαιρουμένου ακόμη και του ...Στάλιν, ο οποίος εγκωμιάζει τον Λισαγκαρέ στο κατά τα άλλα απείρου κάλλους «κριτικό» κείμενό του με τίτλο «Αναρχισμός και Σοσιαλισμός», εφημερίδα *Ριζοσπάστης*, 21-10-2001), ως εκ τούτου δε, θεωρείται από την Αριστερά ως η επίσημη ιστορία της Κομμούνας.

«*Η Ιστορία της Κομμούνας* του Λισαγκαρέ είναι η μόνη αυθεντική και αξιόπιστη ιστορία που έχει γραφτεί ποτέ γι' αυτό το πλέον αξιομνημόνευτο κίνημα της σύγχρονης εποχής. Είναι αλήθεια ότι ο Λισαγκαρέ υπήρξε στρατιώτης της Κομμούνας, είχε όμως το θάρρος και την εντιμότητα να πει την αλήθεια. Δεν προσπάθησε να αποκρύψει τα λάθη του κόμματός²³ του, ούτε να δικαιολογήσει τις μοιραίες αδυναμίες της Επανάστασης.» (Ελεανόρ Μαρξ²⁴)

Ο Λισαγκαρέ είδε στην Κομμούνα την «μεγαλύτερη πλημμυρίδα του αιώνα», προάγγελο «αναπόφευκτων επαναστάσεων», για την επιτυχία των οποίων έκρινε

αναγκαία την συμμαχία της μικροαστικής τάξης και του προλεταριάτου, της οποίας προεικόνιση υπήρξε ήδη η Παρισινή Κομμούνα.

Καθώς το βιβλίο του δεν είναι αποτέλεσμα εξερεύνησης σκονισμένων αρχείων, φέρει ανάγλυφη την σφραγίδα της βιωμένης εμπειρίας, ενώ εμπνέεται από το πάθος του ανθρώπου που έχει συμμετάσχει ενεργά στα γεγονότα, του πολεμιστή —ο συγγραφέας του ακολούθησε την εκτύλιξη των γεγονότων ως ταπεινός δημοσιογράφος και «απλός μαχητής» των οδοφραγμάτων, μη όντας, σύμφωνα με τα ίδια του τα λόγια, «ούτε μέλος, ούτε αξιωματούχος, ούτε υπάλληλος της Κομμούνας». Έτσι, στην *Ιστορία* του, επικεντρώνει την προσοχή του στο τι πραγματικά συνέβη, εν αντιθέσει προς τον Μαρξ, ο οποίος, στο βιβλίο του *Ο Εμφύλιος Πόλεμος στην Γαλλία*, κάνει μια θεωρητική ανάλυση της φύσης της Κομμούνας, αντλώντας διδάγματα χάριν του εργατικού κινήματος. Εν τούτοις, ο Λισαγκαρέ δεν αρκείται στην απλή αφήγηση των γεγονότων, αλλά επισημαίνει και τις κοινωνικές πλευρές της Κομμούνας, σκιαγραφώντας τα προλεταριακά χαρακτηριστικά της: ένα νέο πολιτικό σχήμα, απόρροια μιάς βούλησης για άμεση δημοκρατία. Επιπλέον, καταδεικνύει τον διττό χαρακτήρα της Κομμούνας: *εθνικό*, καθώς η Κομμούνα υπήρξε μία αντίδραση κατά της εθνικής προδοσίας, και *διεθνιστικό*, καθώς έγινε το σύμβολο της παγκόσμιας δημοκρατίας, αναθέτοντας σε ξένους ύπατα αξιώματα, όπως π.χ. στον Φράνκελ, στον Ντομπρόφσκι κ.ά.

Η ελληνική έκδοση του βιβλίου του Λισαγκαρέ (εκδόσεις Ελεύθερος Τύπος), η πλέον πλούσια σε ύλη παγκοσμίως, από όσο γνωρίζω, έχει εμπλουτιστεί με πολλά βοηθητικά ή συμπληρωματικά κείμενα, τα οποία επέλεξα από ένα πλήθος πρωτογενούς και μεταγενέστερου ιστορικού υλικού: ένα κριτικό κείμενο του Ανρί Γκυγιεμέν για τα γεγονότα από την Γαλλική Επανάσταση έως την Κομμούνα, εκτενές χρονολόγιο, ντοκουμέντα της εποχής, πίνακα ονομάτων και οργανώσεων, εκτενή βιβλιογραφία, πλούσια

εικονογράφηση και μια αποτίμηση της Κομμούνας από τους σημαντικότερους ιστορικούς εκπροσώπους της μαρξιστικής και της ελευθεριακής σοσιαλιστικής σχολής, καθώς επίσης και 4 σύγχρονες συνεισφορές, έτσι ώστε να αναδειχθεί η σημασία της σε όλες της τις διαστάσεις και ο αναγνώστης να μπορέσει να εμβαθύνει στο θέμα μακριά από τους παραμορφωτικούς φακούς της ιδεολογίας και τους δογματισμούς και τις μυθοποιήσεις²⁵ των κάθε λογής επίδοξων ιδιοκτητών της Ιστορίας...

Νίκος Β. Αλεξίου

(Το παραπάνω κείμενο, με κάποιες μικρές αλλαγές, αποτελεί την Εισαγωγή μου στο βιβλίο του Π.-Ο. Λισαγκαρέ *Η Ιστορία της Παρισινής Κομμούνας του 1871*, εκδόσεις Ελεύθερος Τύπος [τόμος Α'], στο οποίο επίσης εμπεριέχονται τα κείμενα του Κροπότκιν και της Ι.Σ. [τόμος Β'].)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Δεν πρέπει να λησμονείται ότι η ιστορική εποχή που γέννησε την Κομμούνα ήταν *μεταβατική*, όντας «το μεσοδιάστημα δύο περιόδων ανάπτυξης του σύγχρονου σοσιαλισμού», όπως επισημαίνει ο Κροπότκιν στο κείμενό του *Η Παρισινή Κομμούνα*.

2. Στην επιστολή αυτή (της 20ής Ιουλίου 1870) γράφει τα εξής: «Αν οι Πρώσοι νικήσουν, τότε η συγκεντροποίηση της *κεντρικής εξουσίας* είναι χρήσιμη για την συγκεντροποίηση της γερμανικής εργατικής τάξης. Επιπλέον, η γερμανική υπεροχή στην Ευρώπη θα μετέθετε το κέντρο βάρους του δυτικοευρωπαϊκού εργατικού κινήματος από την Γαλλία στην Γερμανία, και αρκεί κανείς να συγκρίνει το κίνημα στις δύο χώρες από το 1866 μέχρι σήμερα, για να δει ότι η γερμανική εργατική τάξη *είναι ανώτερη* της γαλλικής τόσο ως προς την θεωρία όσο και ως προς την οργάνωση [η έμφαση δική μου]. Η υπεροχή της έναντι της γαλλικής στην παγκόσμια σκηνή, θα ήταν συγχρόνως η υπεροχή της θεωρίας μας έναντι εκείνης του Προυντόν...». (Μαρξ-Ενγκελς, *Αλληλογραφία*, Ρώμη 1972, τόμος 6ος, σελ. 99-100.)

Επιπλέον, θα πρέπει να επισημάνουμε την αντιφατική στάση του

Μαρξ, ο οποίος –ενώ πριν από την Κομμούνα ήταν αντίθετος με κάθε σοσιαλιστική εξέγερση που στρεφόταν κατά της Β΄ Αυτοκρατορίας του Ναπολέοντα Γ΄, αλλά και της Γ΄ Δημοκρατίας η οποία την αντικατέστησε μετά από τον Γαλλοπρωσικό Πόλεμο, χαρακτηρίζοντάς την «απελπισμένη ανοησία», καθώς και με την ιδέα της ιδρύσεως κομμουνών, αποκαλώντας την «ηλιθιότητα»– όταν η Κομμούνα απέκτησε σάρκα και οστά «...πείσθηκε απ’ την καρδιά του και τότε χρησιμοποίησε το μυαλό του για να δικαιολογήσει την αλλαγή των αισθημάτων του». (Από την διάλεξη του Άρθουρ Λένινγκ με θέμα «Η Παρισινή Κομμούνα και η θέση της στην Σοσιαλιστική Σκέψη».)

Τέλος, ενώ το 1871 στο βιβλίο του *Ο Εμφύλιος Πόλεμος στην Γαλλία* υμνεί τον αποκεντρωτικό, ελευθεριακό χαρακτήρα της Κομμούνας (π.χ. «αυτοκυβέρνηση των παραγωγών»), δύο χρόνια αργότερα θα γράψει: «Οι εργάτες [...] πρέπει να δράσουν προς την κατεύθυνση της αποφασιστικότερης συγκέντρωσης της εξουσίας στα χέρια του κράτους. Δεν επιτρέπεται ν’ αφευθούν να παρασυρθούν από τις δημοκρατικές φλυαρίες περί ελευθερίας των κοινοτήτων [...] αυτοκυβέρνησης κ.λπ.». (*Enthüllungen über den Kommunisten Prozess zu Köln*, Sozialdemokratische Bibliothek, τόμος IV, Hattingen, Zürich, 1885, σελ. 81.)

3. Εκδόσεις Διεθνής Βιβλιοθήκη.

4. Οπαδοί του προυντονικής εμπνεύσεως μπουτουελισμού, οικονομικού συστήματος στηριζόμενου στην απεριόριστη αμοιβαιότητα, η οποία συνεπάγεται την ελεύθερη ανταλλαγή και το συμβόλαιο, καθώς και την απουσία κάθε μονοπωλίου ή προνομίου, την απόλυτη ελευθερία των ενώσεων και την ανυπαρξία κάθε καταπιεστικής οργάνωσης.

5. Η Έλλη Παπά θα το επισημάνει αυτό στο βιβλίο της *Η Παρισινή Κομμούνα* (εκδ. Δελφίνι), αναφέροντας ότι η Παρισινή Κομμούνα ήταν μια επανάσταση του 21ου αιώνα, ενώ η Ρωσική Επανάσταση μια επανάσταση του 19ου αιώνα.

6. Εννοεί την Διεθνή Ένωση Εργαζομένων. Η αστυνομική αντίληψη της Ιστορίας εν δράσει...

7. Ο διφορούμενος χαρακτήρας των σχέσεων ανάμεσα στον «λαό που βαδίζει μπροστά και αυτοπροσδιορίζεται» και στους «διαχειριστές της επανάστασης», τον οποίο ελεστήμανε ο Λισαγκαρέ, θα

υποχρεώσει το λαϊκό κίνημα να ζήσει στο περιθώριο της επίσημης επανάστασης που είχε ως επίκεντρο το Δημαρχείο, αν και αυτό δεν θα εμποδίσει την ανάπτυξη της πλήρους δυναμικής του – επιτροπές γειτονιάς, λέσχες κ.λπ.

8. Μεταξύ αυτών, η *μοναδική* Ελληνίδα που συμμετείχε στην Κομμούνα, η Μαρία Δαούδογλου, χήρα του αναρχικού Εμμανουήλ Δαούδογλου, η οποία εκτελέστηκε για την επαναστατική της δράση από τους βερσαλλιέρους, ο Κεφαλλονίτης αναρχικός ποιητής Μικέλης Άβλιχος (1844-1917), και ο δικηγόρος και αρθρογράφος Παύλος Αργυριάδης (1849-1901). Ο τελευταίος ζούσε στο Παρίσι το 1870 και συνδεόταν με τους επαναστάτες σοσιαλιστές και κυρίως με τους Γάλλους και ξένους αναρχικούς του Παρισιού, μεταξύ αυτών και με τον Ιταλό αναρχικό Αμίλκα Τσιπριάνι. Θα γλυτώσει από τις σφαγές και τις διώξεις των δημίων της Κομμούνας και σύντομα θα διακριθεί ως συνήγορος ριζοσπαστών και αναρχικών, ενώ θα ασκήσει μεγάλη επίδραση στο ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα.

Σε άρθρο του στο περιοδικό *Νέα Επιθεώρηση* (1933), ο Γιάννης Κορδάτος πλέκει το εγκώμιο του Αργυριάδη ως υπερασπιστή των διωκόμενων ριζοσπαστών, γεγονός που του χάρισε «την φήμη τόσο του καλού δικηγόρου όσο και του πρωτοπόρου σοσιαλιστή».

Επίσης, στις 14-6-1871, η αθηναϊκή εφημερίδα *Παλιγγενεσία* θα κάνει λόγο για κάποιον Σπανδωνή από την Χίο, ο οποίος είχε αναλάβει χρέη διευθυντού των Τηλεγραφείων της Κομμούνας. Τέλος, στην Κομμούνα έλαβαν μέρος και κάποιοι από τους Έλληνες εθελοντές που είχαν καταταγεί στον γαλλικό στρατό κατά τον Γαλλοπρωσικό Πόλεμο του 1870, των οποίων όμως, δυστυχώς, ο αριθμός και τα ονόματα παρέμειναν άγνωστα.

9. α) Παρέδωσε στην Ένωση Ζωγράφων, Γλυπτών, Αρχιτεκτόνων και άλλων εικαστικών καλλιτεχνών τον τεράστιο πλούτο των μουσείων και των γκαλερί του Παρισιού, ενώ στην διοίκηση της Ένωσης εξελέγησαν 47 άτομα, μεταξύ των οποίων οι μεγαλύτεροι καλλιτέχνες της Γαλλίας (Κουρμπέ, Κιρό, Ντομιέ, Μανέ, Μιλέ, Νταλ, Μπαλί υιός κ.ά.)· β) κατήργησε την ανισότητα όσον αφορά την κρατική επιχορήγηση των θεάτρων και την σε σημείο εξευτελισμού εκμετάλλευση των ηθοποιών από τους ιδιοκτήτες και τους διευθυντές, επιβάλλοντας διά νόμου

την ισοτιμία και τον λαϊκό έλεγχο· γ) απάλλαξε τους μουσικούς και τα τραγούδια τους από την οικονομική και κυβερνητική επιβολή των προτιμήσεων της άρχουσας τάξης, με αποτέλεσμα αυτοί να ξεχυθούν σε δρόμους, πλατείες, οδοφράγματα και εκκλησίες, καθιερώνοντας ωράρια εναλλακτικής λειτουργίας τους· και δ) ίδρυσε σε ολόκληρο το Παρίσι δεκάδες επαναστατικές λέσχες ως λαϊκά πανεπιστήμια, ακόμη και μέσα σε εκκλησίες. Ο διάκοσμός τους ήταν ζηηρόχρωμος και φωτεινός, δημιουργώντας ένα περιβάλλον τελείως διαφορετικό από το καταθλιπτικό και ψυχρό περιβάλλον των κρατικών ιδρυμάτων. Το κόκκινο χρώμα επικρατούσε παντού, αντιπροσωπεύοντας την αισθητική αντίληψη της ομορφιάς της Κομμούνας. (Πηγή: εφημ. *Ριζοσπάστης*, Αφιέρωμα στην Παρισινή Κομμούνα, 29-4-2001.)

10. Την ίδια γνώμη είχε και ο Λένιν, όπως δείχνει το άρθρο του «Τα Διδάγματα της Κομμούνας». (Βλ. Π.-Ο. Λισαγκαρέ, *Η Ιστορία της Παρισινής Κομμούνας*, τόμος Β΄.) Γράφει: «Αν και το σοσιαλιστικό προλεταριάτο ήταν διαιρεμένο σε πολλές αιρέσεις, η Κομμούνα απετέλεσε λαμπρό παράδειγμα της ομοφωνίας με την οποία το προλεταριάτο ξέρει να εκπληρώνει τα δημοκρατικά του καθήκοντα που η μπουρζουαζία ήξερε μόνο να εξαγγέλλει». Ωστόσο, δεν θα διστάσει να καταστείλει αμείλικτα την εξέγερση των προλετάρων της Κρονστάνδης στις 17 Μαρτίου 1921, μία μόνο μέρα πριν από τον δημόσιο εορτασμό της 50ής επετείου της Παρισινής Κομμούνας... (Βλ. *Οι Ιζβέστιες της Κρονστάνδης*, εκδ. Ελεύθερος Τύπος.)

11. Εκδόσεις Ελεύθερος Τύπος.

12. Εξάλλου, ως γνωστόν, ποτέ «ένας κούκος δεν φέρνει την άνοιξη». Ο Ντεμπόρ γράφει (*Η Κοινωνία του Θεάματος*, θέση 85, εκδ. Ελεύθερος Τύπος): «Η αδυναμία της θεωρίας του Μαρξ είναι φυσικά η αδυναμία του επαναστατικού αγώνα του προλεταριάτου της εποχής του. Η εργατική τάξη δεν κήρυξε την διαρκή επανάσταση στην Γερμανία το 1848, η Κομμούνα ηττήθηκε μέσα στην απομόνωση. Η επαναστατική θεωρία δεν μπορούσε επομένως να αποκτήσει την ολοκληρωμένη της υπόσταση».

13. «Όσοι κάνουν μισές επαναστάσεις, σκάβουν απλώς τον ίδιο τους τον τάφο.»

14. Η συνεργασία των Πρώσων με τις Βερσαλλίες υπήρξε έμμεση και εν μέρει αφανής. Ο Μπίσμαρκ δεν ήθελε να επέμβει

άμεσα, προτιμώντας να φθαρούν οι γαλλικές δυνάμεις και όχι οι δικές του. Ωστόσο συμπαραστάθηκε στις Βερσαλλίες για να καταστείλουν την Κομμούνα, φοβούμενος μήπως δημιουργηθεί επαναστατικό προηγούμενο σε περίπτωση που αυτή επιβίωνε. Έτσι βοήθησε τις Βερσαλλίες να σχηματίσουν στρατό από τους αιχμαλώτους πολέμου, στον οποίο επέτρεψε επιπλέον να περάσει τις γερμανικές γραμμές και να πλήξει πιασώπλατα την Κομμούνα. Επίσης συνέλαβε πολλά άτομα με την κατηγορία ότι ανήκαν στην Κομμούνα, ενώ, μετά την πτώση της, συνέλαμβανε πρόσφυγες και τους παρέδιδε στην Κυβέρνηση των Βερσαλλιών. Τέλος, με το να απευθυνθεί στην Κυβέρνηση των Βερσαλλιών για έναρξη διαπραγματεύσεων, της προσέδωσε κύρος νομιμοποιώντας την. Ιδού γιατί ο Μαρξ αποκάλεσε τον Μπίσμαρκ «επί πληρωμή δολοφόνο».

Επιπλέον, θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο συσχετισμός δυνάμεων ήταν εντελώς άνισος: 130.000 καλά οπλισμένοι και εκπαιδευμένοι στρατιώτες, υποστηριζόμενοι από μεγάλες μονάδες βαρέος πυροβολικού, έναντι 10.000 εθνοφρουρών και περίπου 20.000 ομόσπονδων, με υποτυπώδη οπλισμό και ελάχιστα πολεμοφόδια.

15. Το σύνολο του πνευματικού και καλλιτεχνικού κόσμου είχε συνταχθεί με το μέρος της Κομμούνας, με θλιβερές εξαιρέσεις ορισμένες σημαντικές μορφές του πνεύματος, όπως ο Θεόφιλος Γκωτιέ, ο Γκυστάβ Φλωμπέρ, ο Αλφόνς Ντωντέ, ο Αλέξανδρος Δουμάς υιός, η Γεωργία Σάνδη κ.ά., οι οποίοι λόγω ταξικών αντανακλαστικών επιτέθηκαν στην Κομμούνα με ένα μένος μεγαλύτερο και από εκείνο των Βερσαλλιών. Χαρακτηριστικά, ο Θεόφιλος Γκωτιέ, ο «καλός Τεό» των κοσμικών σουαρέ της Β' Αυτοκρατορίας, θα περιγράψει το επαναστατημένο Παρίσι ως παραδομένο στα θηρία: «Από ανοιχτά κλουβιά ορμούν οι ύαινες του 1793 και οι γορίλλες της Κομμούνας». (Αντρέ ντε Κουφλ, *Κοινωνιολογία των Επανάστασεων*, σειρά Que sais-je?, εκδ. Ι. Ζαχαρόπουλου.)

16. Μια παρόμοια ένσταση είχε εγείρει ο Φρήντριχ Ένγκελς, όταν, ασκώντας κριτική στον Μπακούιν (*Marx and Engels on Paris Commune*), έθεσε το ερώτημα: «Το σημαντικότερο σ' αυτήν την κοινωνία [την αναρχική] είναι ότι δεν θα υπάρξει καμία εξουσία. Πώς προτείνουν αυτοί οι άνθρωποι να

διευθύνεται ένα εργοστάσιο, να λειτουργεί ένας σιδηρόδρομος ή να κυβερνιέται ένα πλοίο; [...] Φυσικά δεν μας λένε». Όμως την απάντηση θα την δώσει σύντομα η Ιστορία... Όσο για μας, συμεριζόμαστε την απορία που εξέφρασε ο Αλέξης ντε Τοκβίλ (*Το Παλιό Καθεστώς και η Επανάσταση*, εκδ. Πόλις) αρκετές δεκαετίες νωρίτερα: «Είναι περίεργο το γεγονός ότι ενώ οραματιζόνταν όλες τις κοινωνικές και διοικητικές μεταρρυθμίσεις, τις οποίες εν συνεχεία υλοποίησαν οι επαναστάτες μας, ποτέ δεν τους πέρασε απ' το μυαλό η ιδέα ελεύθερων θεσμών...».

17. Η υπερτροφική εστίαση στην επιστήμη (απότοκος της εκρηκτικής ανάπτυξης σημαντικών κλάδων της και του δυνάμει απελευθερωτικού χαρακτήρα της, σε μια εποχή που δεν είχε ακόμη ξεφύγει από τα δεσμά του εκκλησιαστικού σκοταδισμού και που ταλανιζόταν από τις επιπτώσεις της Α΄ Βιομηχανικής Επανάστασης) – μια παγίδα από την οποία δεν θα ξεφύγει ούτε και ο ίδιος ο Μαρξ, ο οποίος, πιστεύοντας ότι η επιστημονική πρόοδος θα οδηγούσε σε αλματώδη ανάπτυξη του καπιταλισμού, στρέφοντάς τον εναντίον του εαυτού του και προσφέροντας έτσι στις μάζες τα μέσα για να απαλλαγούν από τον μόχθο και την σπάνη, δεν μπόρεσε να διαβλέψει ότι ο καπιταλισμός όχι μόνο δεν μπορεί να δημιουργήσει τις υλικές προϋποθέσεις για μια καλύτερη κοινωνία, αλλά και καταστρέφει τις προϋποθέσεις για την ύπαρξη οποιασδήποτε κοινωνίας (βλ. τον σημερινό οικολογικό όλεθρο)– θα υπερθεματιστεί από τους λενινιστές «διασκευαστές» του Μαρξ, οι οποίοι, κραδαινοντας το λάβαρο του «επιστημονικού σοσιαλισμού» και διαστέλλοντας κατά το δοκούν, ως νέοι Προκρούστες, την μαρξιανή κριτική του «ουτοπικού σοσιαλισμού», θα καταστήσουν τον σοσιαλισμό ουτοπικό, ακόμη και εννοιολογικά. Αν ουτοπία σημαίνει κάτι που είναι αδύνατον να πραγματοποιηθεί, αυτοί, σε συγχορδία με την αστική καμαρίλα, θα συμβάλουν τα μέγιστα ώστε να φθάσει να θεωρείται ουτοπία ακόμη κι εκείνο που δεν έχει *έως τώρα* πραγματοποιηθεί –*ο,τιδήποτε*, εννοείται, ξεφεύγει από τα όρια του δικού τους μοντέλου που η Ιστορία έχει καταδείξει περίτρανα πόσο «επιστημονικό» και «σοσιαλιστικό» είναι...

Εξάλλου, η ιστορική εμπειρία έχει επίσης δείξει ότι κάτι που θεωρείται «ουτοπικό» από μια γενιά, μπορεί να είναι προφανής ή εύλογος σκοπός για τις μεταγενέστερες, ή και το αντίθετο. [Στον

Μεσαιώνα] «πολλά από όσα σήμερα χαρακτηρίζονται *ουτοπικά* γίνονταν αποδεκτά ως κάτι αληθινό». (Πέτρος Κροπότκιν, *Αιλιηλοβοήθεια, ένας Παράγοντας της Εξέλιξης*, εκδ. Ελεύθερος Τύπος, υπό έκδοση.) Ιδού γιατί, όπως γράφει ο Όσκαρ Ουάιλντ (*Η Ψυχή του Ανθρώπου στον Σοσιαλισμό*, εκδ. Ελεύθερος Τύπος), «ένας χάρτης του κόσμου που δεν περιλαμβάνει την Ουτοπία, δεν αξίζει να του ρίξεις ούτε μια ματιά, διότι δεν περιέχει την μόνη χώρα στην οποία βρίσκει καταφύγιο η Ανθρωπότητα. [...] Πρόοδος είναι η υλοποίηση των ουτοπιών».

Σε τελική ανάλυση, πίσω από τις λογοκρατικές και επιστημονικοφανείς επισημάνσεις των λενινιστών και των αστών ομολόγων τους, δεν κρύβεται παρά η συνειδητή ή ασυνείδητη επιθυμία διατήρησης του *υπάρχοντος* (δηλ. της κοινωνίας της αλλοτρίωσης, του εμπορεύματος και της εξουσίας, στην όποια εκδοχή της, «σοσιαλιστική» ή καπιταλιστική), εκλαμβανομένου θεμελιωδώς ως κάτι φυσικό, αιώνιο και, άρα, μόνο μεταρρυθμισμό και όχι ριζικά μεταμορφώσιμο, προς επίρρωσιν δε αυτού επιστρατεύονται κάθε λογής *αστικοί* μύθοι όπως, λόγου χάριν, η *φύση* του ανθρώπου(!) –οι δεσμώτες του «βασιλείου της αναγκαιότητας» δεν μπορούν να συλλάβουν το «βασιλείο της ελευθερίας» παρά μόνο αφηρημένα...

18. Το *υπάρχον* δεν είναι ιδεολογικά *ουδέτερο*, είναι αποτέλεσμα μιάς συγκεκριμένης ιστορικο-κοινωνικής διαδικασίας και υπηρετεί έναν συγκεκριμένο σκοπό, ο οποίος είναι αναπόσπαστος από αυτό. Πολλοί «μαρξιστές» (και κατ' εξοχήν οι μαρξιστές-λενινιστές), αλλά και κάποιοι «αναρχικοί» υποστηρίζουν, αντιθέτως, ότι αν αλλάξει χρήση, αν περάσει με επαναστατικό τρόπο στα χέρια του λαού, *ακόμη κι αν παραμείνει μορφικά ως έχει*, θα αλλάξει αυτομάτως και περιεχόμενο, δηλ. θα υπηρετεί πλέον το σύνολο και όχι μια κυρίαρχη τάξη ή ομάδα.

Κάθε επαναστατική ανατροπή είναι όντως προϋπόθεση της αλλαγής, δεν είναι όμως η ίδια η αλλαγή. Το νέο κυοφορείται πάντοτε μέσα στο παλιό, δεν παύει όμως να είναι κάτι τελείως διαφορετικό από άποψη περιεχομένου, και το νέο περιεχόμενο απαιτεί μια νέα μορφή. Ας υποθέσουμε ότι μια σύγχρονη, υδροκέφαλη μεγαλούπολη, ιστορικό προϊόν της κίνησης του κεφαλαίου και των αναγκών της εξουσίας, περνά υπό τον έλεγχο του λαού. Θα μπορούσε αυτή η πόλη, ακόμη κι αν «απαλλοτριώνονταν οι

απαλλοτριωτές», να μετατραπεί σε Κομμούνια; Θα μπορούσαν να λειτουργήσουν η άμεση δημοκρατία και η αυτοδιεύθυνση, οι δύο κύριες συνιστώσες μιάς αληθινής δημοκρατίας; Σε καμία περίπτωση, ει μη μόνον ως κακόγουστη φάρσα που μπροστά της θα ωχριούσαν η τιτοϊκή και η μπεν-μπελλαϊκή «αυτοδιαχείριση». Για να γίνει αυτό, μια νέα μορφή θα πρέπει να αντιστοιχεί στο νέο περιεχόμενο, και αυτό απαιτεί μια *ριζική αναδόμηση*, δηλ. να διαιρεθεί η πόλη σ' έναν αριθμό αυτόνομων, αυτοδιευθυνόμενων κομμουνών ανθρώπινης κλίμακας, συναρθρωμένων σε ένα ευρύτερο δίκτυο συνομοσπονδιακής οργάνωσης τοπικού, περιφερειακού, εθνικού και διεθνούς επιπέδου, κάτι απολύτως εφικτό *αντικειμενικά* ιδίως σήμερα –δεδομένου του επιπέδου της τεχνολογικής ανάπτυξης, ως αφετηρίας βεβαίως νέων δυνατοτήτων και προοπτικών και όχι με την στατική έννοια, καθώς ούτε η τεχνολογία είναι ιδεολογικά *ουδέτερη*– όπως ορθώς είχε επισημάνει ο Κορνήλιος Καστοριάδης στο βιβλίο *Το Περιεχόμενο του Σοσιαλισμού* (εκδ. Πράξη), αν και αναλύοντας το ζήτημα υπερβολικά σχολαστικά...

19. Εάν ισχύει η ρήση του Ένγκελς «...Κοιτάζτε την Παρισινή Κομμούνια! Αυτή ήταν η Δικτατορία του Προλεταριάτου!», τότε, υπ' αυτήν την έννοια και παρά τις όποιες θεωρητικές δικαιολογήσεις και εξωραϊσμούς σύγχρονων και μεταγενέστερων απολογητών της, η μπολσεβίκικη εξουσία, όντας η εξουσία ενός κόμματος και όχι *μιάς τάξης*, δεν ήταν δικτατορία του προλεταριάτου αλλά δικτατορία *επί* του προλεταριάτου, κάτι που επεσήμανε και η Ρόζα Λούξεμπουργκ στο κείμενό της *Κριτική της Ρώσικης Επανάστασης* [εμπεριέχεται στο βιβλίο της *Μαρξισμός ή Λενινισμός;*, εκδ. Ελεύθερος Τύπος, *υπό έκδοση*]. Επιπλέον, όπως γράφει ο συμβουλευτικός κομμουνιστής Όττο Ρύλε, «ένα κόμμα με επαναστατικό χαρακτήρα είναι από προλεταριακή άποψη ένας παραλογισμός. Μπορεί να έχει επαναστατικό χαρακτήρα μόνο από αστική άποψη. Κάθε αστική οργάνωση είναι κατά βάθος μια διοικητική οργάνωση που για να λειτουργήσει είναι αναγκαία μια γραφειοκρατία. Το ίδιο και το κόμμα... Τα κομμουνιστικά και τα σοσιαλιστικά κόμματα, σχηματισμοί οργανωμένοι με συγκεντρωτικό τρόπο, παρέμειναν αναγκαστικά στο πεδίο της αστικής μορφής οργάνωσης. Το σύστημα των συμβουλίων ως τρίτο σχήμα, θα έπρεπε να έχει την πρωτοκαθεδρία όσον αφορά την οργάνω-

νωση της πάλης του προλεταριάτου». (Χένρι Τζέϊκομπι, “Utopia as Alternative”). Ιδού γιατί το αποτέλεσμα της Ρωσικής Επανάστασης δεν ήταν τα ερείπια της παλιάς κοινωνίας, αλλά τα ερείπια των ελπίδων για την δημιουργία μιάς νέας.

20. Ήταν βασικά ένας ανέντακτος και ασυμβίβαστος κοινωνικός αγωνιστής, αδιάλλακτος αντικληρικαλιστής και θιασώτης της βίαιης δράσης. Μολονότι ο χαρακτήρας του ήταν βίαιος και αυταρχικός, κάτι που τον έκανε να συγγενεύει ιδεολογικά με τους μπλανκιστές, διαφωνούσε μαζί τους λόγω των συγκεντρωτικών και δικτατορικών τους τάσεων, όντας δε αθεράπευτος εραστής της ελευθερίας, βρισκόταν πió κοντά στους αναρχικούς, αν και ήταν υπέρ της χρήσης όλων των μέσων δράσης, συμπεριλαμβανομένης και της ψήφου.

21. Κατά πάσα πιθανότητα ο συγγραφέας αναφέρεται στον εαυτό του όταν λέει: «*Το τελευταίο οδόφραγμα των ημερών του Μαΐου βρίσκεται στην οδό Ραμπονώ. Επί ένα τέταρτο, ένας ομόσπονδος το υπερασπίζεται μονάχος... [αυτός] ο τελευταίος στρατιώτης της Κομμούνας θα κατορθώσει να διαφύγει...*» –προφανώς για να γράψει αυτό το βιβλίο ως φόρο τιμής στους συντρόφους του που σφαγιασθήκαν κτηνωδώς από τις δυνάμεις «του Νόμου και της Τάξεως», ή εκτοπίστηκαν ισοβίως στο κολαστήριο της Νέας Καληδονίας.

22. Έγραψε επίσης τα βιβλία *8 Μέρες του Μαΐου πίσω από τα Οδοφράγματα* και *Το Όραμα των Βερσαλλιών*.

23. Με την κλασική έννοια του όρου, δηλ. της παράταξης.

24. Η Ελεανόρ Μαρξ μετέφρασε την *Ιστορία* στα αγγλικά, βάσει ενός αναθεωρημένου από τον ίδιο τον συγγραφέα χειρογράφου, το οποίο προοριζόταν για την β' έκδοση του βιβλίου, την οποία όμως απαγόρευσε η γαλλική κυβέρνηση.

25. Ο Λισαγκαρέ ορθότατα πίστευε ότι *μόνο* η αλήθεια είναι επαναστατική. Ως εκ τούτου θα γράψει: «Όποιος κατασκευάζει για τον λαό απατηλούς επαναστατικούς μύθους, όποιος τον τέρπει με διασκεδαστικές ιστορίες, διαπράττει το ίδιο έγκλημα με τον γεωγράφο που σχεδιάζει πλαστούς χάρτες για τους θαλασσοπόρους».

Η ΠΑΡΙΣΙΝΗ ΚΟΜΜΟΥΝΑ

α) Η θέση της Κομμούνας στην σοσιαλιστική εξέλιξη

Στις 18 Μαρτίου 1871, ο λαός του Παρισιού εξεγέρθηκε εναντίον μιάς μισητής και απεχθούς εξουσίας, ανακηρύσσοντας την πόλη του Παρισιού ανεξάρτητη, ελεύθερη και αυτεξούσια.

Αυτή η ανατροπή της κεντρικής εξουσίας έγινε χωρίς τις συνήθεις σκηνές ενός επαναστατικού ξεσηκωμού: εκείνη την ημέρα δεν ακούστηκαν πυροβολισμοί, ούτε χύθηκε αίμα στα οδοφράγματα. Όταν ο ένοπλος λαός ξεχύθηκε στους δρόμους, οι κυβερνώντες έγιναν καπνός, ο στρατός αποχώρησε από την πόλη και οι γραφειοκράτες κατέφυγαν στις Βερσαλλίες, παίρνοντας μαζί τους ό,τι μπορούσαν να μεταφέρουν. Η κυβέρνηση εξατμίσθηκε σαν το στάσιμο νερό μιάς λακούβας στο φύσημα του ανοιξιάτικου αγέρα, και, στις 19 Μαρτίου, το Παρίσι κατάφερε να απαλλαγεί από το παρελθόν που μόλυνε την μεγάλη αυτή πόλη, χωρίς να χυθεί ούτε μια σταγόνα απ' το αίμα των παιδιών του.

Συγχρόνως, η επανάσταση που είχε ήδη συντελεσθεί, εγκαινίασε μια νέα εποχή στην μακρά σειρά των επαναστάσεων με τις οποίες οι λαοί προχωρούν από την δουλεία προς την ελευθερία. Υπό το όνομα «Παρισινή Κομμούνα» γεννήθηκε μια νέα ιδέα που προοριζόταν να αποτελέσει την αφετηρία των μελλοντικών επαναστάσεων.

Όπως συμβαίνει πάντα με τις μεγάλες ιδέες, η γόνιμη αυτή ιδέα δεν υπήρξε προϊόν της σκέψης ενός φιλοσόφου ή ενός ατόμου – ήταν προϊόν του συλλογικού πνεύματος, ξεπήδησε μέσα απ' την καρδιά ενός ολόκληρου λαού. Όμως αρχικά ήταν συγκεχυμένη, ενώ πολλοί από εκείνους που συνέβαλαν στην δημιουργία της και έδωσαν ακόμα και την ζωή τους γι' αυτήν, δεν την φαντάστηκαν στην αρχή όπως την εννοούμε εμείς σήμερα. Δεν είχαν συνειδητοποιήσει το μέγεθος της επανάστασης που εγκαινίαζαν, ή την γονιμότητα της νέας αρχής που προσπαθούσαν να θέσουν σε

εφαρμογή. Μόνο με την πρακτική της εφαρμογή άρχισαν να κατανοούν την σημασία της για το μέλλον. Μόνο αργότερα, μέσω της διεργασίας της σκέψης, μπόρεσε αυτή η νέα αρχή να αποσαφηνισθεί, να προσδιορισθεί και να εμφανισθεί σε όλη της την διαύγεια, την ομορφιά, την δικαιοσύνη και την σπουδαιότητα των συνεπειών της.

Αφ' ότου ο σοσιαλισμός πραγματοποιήσει ένα νέο άλμα προς τα εμπρός κατά την διάρκεια των 5-6 χρόνων που προηγήθηκαν της Κομμούνας,¹ ένα ζήτημα απασχολούσε κυρίως όλους εκείνους οι οποίοι μελετούσαν τα προβλήματα της επερχόμενης κοινωνικής επανάστασης: ποιά μορφή πολιτικής οργάνωσης των κοινωνιών θα εναρμονιζόταν περισσότερο με την μεγάλη οικονομική επανάσταση την οποία επιβάλλει στην γενιά μας η σημερινή βιομηχανική ανάπτυξη, και ποιός είναι ο τρόπος με τον οποίο πρέπει να γίνει η κατάργηση της ατομικής ιδιοκτησίας και η κοινωνικοποίηση όλου του κεφαλαίου που έχει συσσωρευθεί από τις προηγούμενες γενιές.

Η Διεθνής Ένωση Εργαζομένων έδωσε την εξής απάντηση: η οργάνωση, είπε, δεν πρέπει να περιορισθεί σε ένα μόνο έθνος, πρέπει να επεκταθεί πέραν των τεχνητών συνόρων. Σύντομα δε, η μεγάλη αυτή ιδέα εισχώρησε στις καρδιές των ανθρώπων και πυρπόλησε το πνεύμα τους. Αν και καταδιωκόμενη από την συμμαχία όλων των αντιδραστικών, επέζησε, μόλις δε οι φραγμοί που θέτουν στην ανάπτυξη της καταστραφούν από τις ιαχές και μόνο του εξεγερμένου λαού, θα ξαναγεννηθεί ισχυρότερη παρά ποτέ. Ωστόσο παρέμεινε αναπάντητο το ερώτημα ποιά θα ήταν τα αναπόσπαστα μέρη αυτής της Μεγάλης Ένωσης. Σ' αυτό το ερώτημα δόθηκαν δύο απαντήσεις που η κάθε μία αποτελούσε έκφραση ενός ξεχωριστού ρεύματος σκέψης: το *Λαϊκό Κράτος* έλεγαν οι μεν, η *Αναρχία* έλεγαν οι δε.

Σύμφωνα με τους Γερμανούς σοσιαλιστές, το Κράτος θα έπρεπε να πάρει υπό την κατοχή του όλο τον συσσωρευμένο πλούτο και να τον μοιράσει στις εργατικές ενώσεις,

και ακόμη περισσότερο να οργανώσει την παραγωγή και την ανταλλαγή, και να μεριμνήσει για την δημόσια ζωή και την λειτουργία της κοινωνίας.

Σ' αυτό, οι περισσότεροι σοσιαλιστές των λατινικών χωρών απάντησαν ότι ένα τέτοιο Κράτος –ακόμη κι αν δεχτούμε ότι θα μπορούσε να υπάρξει, πράγμα φυσικά αδύνατον– θα ήταν η χειρότερη μορφή τυραννίας, αντιπαραθέτοντας στο ιδεώδες αυτό, που ήταν αντιγραφή του παρελθόντος, ένα νέο ιδεώδες, την *αν-αρχία*, δηλαδή την πλήρη κατάργηση του Κράτους και την εκ νέου οργάνωση από το απλό στο σύνθετο, μέσω της ελεύθερης ομοσπονδοποίησης των λαϊκών δυνάμεων, παραγωγών και καταναλωτών.

Σύντομα έγινε αποδεκτό από πολλούς, ακόμα και από ορισμένους λιγότερο διαποτισμένους από εξουσιαστικές προλήψεις «κρατιστές», ότι η Αναρχία όντως αντιπροσωπεύει μια μορφή οργάνωσης πολύ ανώτερη αυτής που οραματίζονται εκείνοι με το Λαϊκό Κράτος. Διεκήρυσσαν, ωστόσο, ότι το αναρχικό ιδεώδες είναι τόσο μακριά μας, ώστε επί του παρόντος δεν θα έπρεπε να ασχολούμαστε με αυτό.

Απ' την άλλη μεριά, η αναρχική θεωρία δεν διέθετε μια συγκεκριμένη και απλή διατύπωση η οποία να αποσαφηνίζει την αφετηρία της και να μορφοποιεί τις αρχές της, αποδεικνύοντας ότι έχουν ως έρεισμα μια τάση που όντως υπάρχει μέσα στον λαό. Η ομοσπονδία των εργατικών ενώσεων και των ομάδων των καταναλωτών, πέραν συνόρων και ανεξάρτητα από τα σημερινά κράτη, έμοιαζε ακόμη πολύ αόριστη, ενώ, συγχρόνως, ήταν εύκολο να αντιληφθούμε ότι η ομοσπονδία αυτή δεν μπορούσε να αγκαλιάσει όλο το φάσμα των ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Χρειαζόταν μια σαφέστερη και πιό κατανοητή διατύπωση, θεμελιωμένη ακλόνητα στην αντικειμενική πραγματικότητα.

Εάν επρόκειτο απλώς για την επεξεργασία μιάς θεωρίας, κάλλιστα θα μπορούσαμε να τους πούμε ότι ελάχιστα μας

ενδιαφέρουν οι θεωρίες! Όμως, στο μέτρο που μια νέα ιδέα δεν έχει βρει μια μορφή έκφρασης, η οποία να είναι σαφής, συγκεκριμένη και να απορρέει από πραγματικές καταστάσεις, τότε δεν πυρπολεί τα πνεύματα και δεν τα εμπνέει σε σημείο ώστε να ριχτούν αποφασιστικά στον αγώνα. Οι άνθρωποι δεν αφοσιώνονται στην αναζήτηση του αγνώστου χωρίς να έχουν μια θετική και σαφώς διατυπωμένη ιδέα, η οποία να τους χρησιμεύει ως εφελτήριο, θα λέγαμε, για τα πρώτα τους βήματα –και τα πρώτα αυτά βήματα θα τα έδειχνε η ίδια η ζωή.

Επί 5 ολόκληρους μήνες το Παρίσι, αποκομμένο λόγω της πολιορκίας, βίωσε την δική του ζωή, έμαθε να αναγνωρίζει τα τεράστια οικονομικά, πνευματικά και ηθικά αποθέματα που διέθετε. Αντλήφθηκε και κατανόησε ποιά ήταν η κινητήρια δύναμή του, κατανοώντας ταυτόχρονα ότι η συμμορία των φαφλατάδων που είχε αναλάβει την εξουσία, δεν ήξερε να οργανώσει τίποτα –ούτε την άμυνα της Γαλλίας, ούτε την εσωτερική ανάπτυξη. Είδε ότι αυτή η κεντρική κυβέρνηση δεν είχε κατορθώσει τίποτα από όσα θα μπορούσε να πετύχει το πνεύμα των κατοίκων μιάς μεγάλης πόλης. Όμως κατάλαβε και κάτι ακόμη: την αδυναμία της όποιας κυβέρνησης να αντιμετωπίσει τις μεγάλες καταστροφές και να συμβάλει στην θετική εξέλιξη της κατάστασης. Κατά την διάρκεια της πολιορκίας, έζησε μέσα σε συνθήκες φοβερής στέρησης, μιάς στέρησης των εργατών και των υπερασπιστών της πόλης, η οποία συνυπήρχε με την προκλητική πολυτέλεια των αργόσχολων, ενώ είδε να αποτυγχάνουν, εξ αιτίας της κεντρικής εξουσίας, όλες του οι προσπάθειες για να τερματιστεί αυτή η σκανδαλώδης κατάσταση. Όποτε ο λαός ήθελε να πάρει μια πρωτοβουλία, η κυβέρνηση τού έσφιγγε τα λουριά, δένοντας στα πόδια του μια σιδερένια μπάλα. Έτσι αβίαστα γεννήθηκε η ιδέα ότι το Παρίσι έπρεπε να συγκροτηθεί σε ανεξάρτητη Κομμούνα, η οποία θα μπορούσε να υλοποιήσει εντός των τειχών του ό,τι της υπαγόρευε η λαϊκή βούληση.

Και τότε, ξαφνικά, η λέξη *Κομμούνα* ακούστηκε από τα χείλη όλων. Η Κομμούνα του 1871 δεν μπορούσε να είναι τίποτε περισσότερο από μια πρώτη προσπάθεια. Γεννημένη στο τέλος ενός πολέμου, περικυκλωμένη από δύο στρατούς, έτοιμους να συνεργαστούν για να συντρίψουν τον λαό, δεν τόλμησε να ακολουθήσει απαρέγκλιτα τον δρόμο της οικονομικής επανάστασης, δεν ανακηρύχθηκε ανοιχτά σοσιαλιστική και δεν προχώρησε ούτε στην απαλλοτρίωση του κεφαλαίου, ούτε στην αναδιοργάνωση της εργασίας, ούτε καν στην γενική καταγραφή όλου του πλούτου της πόλης. Δεν έκοψε τους δεσμούς της με τις παραδόσεις του Κράτους και της αντιπροσωπευτικής κυβέρνησης, και δεν επιχείρησε να εδραιώσει εντός της *Κομμούνας* εκείνη την οργάνωση από το απλό στο σύνθετο την οποία εγκαινίασε εκτός, ανακηρύσσοντας την ανεξαρτησία και την ελεύθερη ομοσπονδοποίηση των κομμουνών. Είναι, ωστόσο, βέβαιο ότι αν η Παρισινή Κομμούνα είχε επιβιώσει μερικούς ακόμα μήνες, θα είχε εκ των πραγμάτων αναγκασθεί να πραγματοποιήσει αυτές τις δύο επαναστάσεις. Ας μην λησμονούμε ότι [κατά την Γαλλική Επανάσταση] η αστική τάξη χρειάστηκε μια επαναστατική περίοδο 4 χρόνων για να προχωρήσει από την συνταγματική μοναρχία στην αβασιλευτή δημοκρατία, κι ας μην μας εκπλήσσει το γεγονός ότι ο λαός του Παρισιού δεν μπόρεσε να καλύψει με ένα μόνο βήμα την απόσταση που χώριζε την αναρχική κομμούνα από την κυβέρνηση των ληστών. Ας μην λησμονούμε επίσης ότι η επόμενη επανάσταση στην Γαλλία, και οπωσδήποτε στην Ισπανία, θα είναι κομμουναλιστική. Θα συνεχίσει το έργο της Παρισινής Κομμούνας, το οποίο ανέκοψαν οι δολοφόνοι των Βερσαλλιών.

Η Κομμούνα ηττήθηκε και η αστική τάξη πήρε την εκδίκησή της – με τον τρόπο που γνωρίζουμε – για τον φόβο που δοκίμασε όταν ο λαός ξέφυγε από τον ζυγό της κυβέρνησης. Απέδειξε ότι στην σύγχρονη κοινωνία υπάρχουν όντως δύο μόνο τάξεις: αφ' ενός οι άνθρωποι που εργάζονται και

δίνουν στον ιδιοκτήτη άνω του ημίσεος των όσων παράγουν, αλλά που, παρ' όλα αυτά, συγχωρούν πολύ εύκολα τα εγκλήματα των αφεντικών τους, και αφ' ετέρου οι αργόσχολοι, οι χορτάτοι, οι οποίοι, ορμώμενοι απ' τα ένστικτα άγριου θηρίου, μισούν τους σκλάβους τους και είναι έτοιμοι να τους κατασπαράξουν σαν να είναι θηράματα. Αφού περικύκλωσαν τον λαό του Παρισιού και απέκλεισαν κάθε οδό διαφυγής, οι κυβερνήτες εξαπέλυσαν εναντίον του αποκτηνωμένους απ' την ζωή του στρατώνα και το κρασί στρατιώτες, προστάζοντάς τους ενώπιον της Εθνοσυνέλευσης: «Σκοτώστε αυτούς τους λύκους, τις λύκαινες και τα λυκόπουλα!». Στον δε λαό είπαν: «Ό,τι κι αν κάνεις, είσαι χαμένος! Αν συλληφθείς με όπλο στο χέρι: Θάνατος! Αν παραδώσεις τα όπλα: Θάνατος! Αν πυροβολήσεις: Θάνατος! Αν ζητήσεις έλεος: Θάνατος! Αν στρέψεις τα μάτια αριστερά, δεξιά, εμπρός, πίσω, πάνω, κάτω: Θάνατος! Δεν είσαι απλώς εκτός νόμου αλλά κι εκτός ανθρωπότητας. Δεν σε σώζει ούτε η ηλικία, ούτε το φύλο, εσένα ή τους δικούς σου. Θα πεθάνεις, αλλά πρώτα θα γευτείς το ψυχορράγημα της γυναίκας σου, της αδελφής σου, της μάννας σου, της κόρης σου, του γιού σου, ακόμη και του νεογέννητου παιδιού σου! Μπροστά στα μάτια σου θα σύρουμε τον τραυματία έξω από το ασθενοφόρο, θα τον κατακρεουργήσουμε με την ξιφολόγη, θα τον τσακίσουμε με τον υποκόπανο. Θα τον σύρουμε απ' το σπασμένο πόδι ή απ' το ματωμένο χέρι του και, ζωντανό ακόμη, θα τον ρίξουμε στο ποτάμι σαν ένα τσουβάλι με σκουπίδια που ουρλιάζει και υποφέρει. Θάνατος! Θάνατος! Θάνατος!».² Και μετά από το φρενήρες αυτό όργιο πάνω στον σωρό των πτωμάτων, μετά την μαζική σφαγή, ακολούθησε μια πió βάρβαρη, αλλά μικρότερης κλίμακας εκδίκηση: μαστίγιο, χειροπέδες, σίδερα με άγκιστρα, ξυλοδαρμοί με ρόπαλα από τους δεσμοφύλακες, ταπεινώσεις, πείνα –όλες οι υπερβολές της κτηνωδίας. Είναι ποτέ δυνατόν να ξεχάσουν οι άνθρωποι αυτές τις ακατονόμαστες πράξεις;

«Έχοντας χάσει την μάχη, όχι όμως και τον πόλεμο», η Κομμούνα ξαναγεννιέται σήμερα. Κι αυτό δεν είναι απλώς ένα όνειρο των ηττημένων, το οποίο η ελπίδα τούς κάνει να βλέπουν με την φαντασία τους. Όχι! Η Κομμούνα σήμερα είναι ο συγκεκριμένος και ορατός στόχος της επανάστασης που ήδη ελλοχεύει δίπλα μας. Αυτή η ιδέα διαποτίζει τις μάζες, τους προσφέρει ένα λάβαρο υπό το οποίο να βαδίσουν, ενώ εμείς στηρίζουμε ακλόνητα τις ελπίδες μας στην σημερινή γενιά ότι θα ολοκληρώσει την *Κοινωνική Επανάσταση της Κομμούνας*, θα θέσει τέλος στην κτηνώδη εκμετάλλευση εκ μέρους της αστικής τάξης, θα απελευθερώσει τους ανθρώπους από τον ζυγό του κράτους και θα εγκαινιάσει μια νέα ιστορική περίοδο ελευθερίας, ισότητας και αλληλεγγύης στην εξέλιξη της ανθρωπότητας.

β) Πώς η Κομμούνα απέτυχε να υλοποιήσει τον αληθινό σκοπό της, προβάλλοντάς τον, ωστόσο, ενώπιον όλου του κόσμου

Μας χωρίζει ήδη μια δεκαετία από την ημέρα που ο λαός του Παρισιού, μετά την ανατροπή της κυβέρνησης των προδοτών που είχαν αναλάβει την εξουσία ύστερα από την πτώση της Αυτοκρατορίας, σχημάτισε Κομμούνα, διακηρύσσοντας την πλήρη ανεξαρτησία του. Κι όμως, εξακολουθούμε να στρέφουμε το βλέμμα προς την 18η Μαρτίου 1871, από την οποία μέρα διατηρούμε τις καλύτερες αναμνήσεις. Οι προλετάριοι των δύο κόσμων θα γιορτάσουν πανηγυρικά την επέτειο της μεγάλης εκείνης ημέρας και αύριο βράδυ εκατοντάδες χιλιάδες καρδιές εργατών θα χτυπήσουν μαζί, αδελφώνοντάς τους πέραν συνόρων και ωκεανών, στην Ευρώπη, στις ΗΠΑ και στην Ν. Αμερική, σε ανάμνηση της εξέγερσης του προλεταριάτου του Παρισιού. Κι αυτό γιατί η ιδέα για την οποία το γαλλικό προλεταριάτο έχυσε το αίμα του στο Παρίσι και για την οποία υπέφερε στις ακτές της Νέας Καληδονίας, είναι μία από εκείνες τις

ιδέες που εμπεριέχουν μια ολόκληρη επανάσταση – μια γενική ιδέα, η οποία μπορεί να περικλείσει μέσα της όλες τις επαναστατικές τάσεις των λαών που βαδίζουν προς την χειραφέτησή τους.

Βεβαίως, αν περιορισθούμε απλώς στην επισήμανση των απτών και συγκεκριμένων επιτευγμάτων της Παρισινής Κομμούνας, οφείλουμε να παραδεχτούμε ότι αυτή η ιδέα δεν είχε αρκετό εύρος, ότι δεν κάλυπτε παρά μικρό μόνο τμήμα του επαναστατικού προγράμματος. Αν όμως, αντιθέτως, παρατηρήσουμε το πνεύμα που κυριαρχούσε στις λαϊκές μάζες κατά την κινητοποίηση της 18ης Μαρτίου, τις τάσεις που προσπάθησαν να αναδυθούν και οι οποίες δεν είχαν τον χρόνο να εισέλθουν στον πραγματικό κόσμο, επειδή πριν ανθίσουν είχαν ήδη θαφτεί κάτω απ' τους σωρούς των πτωμάτων, τότε θα κατανοήσουμε την όλη σημασία του κινήματος και την συμπάθεια που προκάλεσε στις μάζες των εργαζομένων και των δύο κόσμων. Η Κομμούνα δεν προκαλεί ενθουσιασμό με όσα έκανε, αλλά με όσα υποσχέθηκε να κάνει κάποια μέρα.

Από πού πηγάζει η ακατανίκητη αυτή γοητεία, η οποία ελκύει την συμπάθεια όλων των καταπιεζομένων μαζών προς το κίνημα του 1871; Ποιά ιδέα αντιπροσωπεύει η Παρισινή Κομμούνα και γιατί η ιδέα αυτή είναι τόσο ελκυστική στους προλετάριους όλων των χωρών και όλων των εθνικοτήτων;

Η απάντηση είναι απλή: η Επανάσταση του 1871 ήταν ένα καθαρά λαϊκό κίνημα. Όντας δημιούργημα του ίδιου του λαού, γεννημένη αυθόρμητα μέσα στους κόλπους του, βρήκε τους υποστηρικτές, τους ήρωες και τους μάρτυρες της μέσα στην μεγάλη λαϊκή μάζα, κι αυτόν ακριβώς τον «οχλοκρατικό» χαρακτήρα της δεν θα της τον συγχωρήσει ποτέ η αστική τάξη. Ταυτοχρόνως, η βασική ιδέα αυτής της επανάστασης, σίγουρα συγκεκριμένη, ασυνείδητη ίσως, αλλά μολοντούτο ξεκάθαρα διατυπωμένη και σαφώς διάφανη σε όλες της τις πράξεις, είναι η ιδέα της Κοινωνικής

Επανάστασης, η οποία επιδιώκει, επιτέλους, να εγκαθιδρύσει, μετά από τόσους αιώνες αγώνων, την αληθινή ελευθερία και την αληθινή ισότητα για όλους τους ανθρώπους. Ήταν η επανάσταση του «όχλου» που βάδιζε προς την κατάκτηση των δικαιωμάτων του.

Είναι αλήθεια ότι κάποιοι προσπάθησαν –κι ακόμη προσπαθούν– να διαστρεβλώσουν το αληθινό νόημα εκείνης της επανάστασης, παρουσιάζοντάς την ως μία απλή απόπειρα ανάκτησης της ανεξαρτησίας του Παρισιού και μετατροπής του σε μικρο-Κράτος μέσα στην Γαλλία. Τίποτα όμως δεν απέχει περισσότερο από την αλήθεια. Το Παρίσι δεν ήθελε να απομονωθεί από την υπόλοιπη Γαλλία, πόσω μάλλον να την καταλάβει διά των όπλων. Δεν ήθελε να κλειστεί εντός των τειχών του, όπως ο καλόγερος στο μοναστήρι του. Δεν εμπνεόταν από ένα πνεύμα στενά τοπικιστικό. Αν διεκδίκησε την ανεξαρτησία του, αν θέλησε να αποτρέψει την επέμβαση κάθε κεντρικής εξουσίας στις υποθέσεις του, αυτό οφειλόταν στο ότι θεωρούσε αυτήν την ανεξαρτησία ως το μέσον που θα του επέτρεπε να επεξεργασθεί απερίσπαστα τις βάσεις της μελλοντικής οργάνωσης και να πραγματοποιήσει μέσα στους κόλπους της την Κοινωνική Επανάσταση, μια επανάσταση που θα μετασχημάτιζε εξ ολοκλήρου το σύστημα παραγωγής και ανταλλαγής, στηρίζοντάς το στην δικαιοσύνη –κάτι που θα μετέβαλε πλήρως τις ανθρώπινες σχέσεις και θα δημιουργούσε μια νέα ηθική για την κοινωνία μας, βάσει των αρχών της ισότητας και της αλληλεγγύης. Επομένως, η ανεξαρτησία της Κομμούνας δεν ήταν παρά ένα απλό μέσον για τον λαό του Παρισιού, ενώ η Κοινωνική Επανάσταση, ο σκοπός.

Ο σκοπός αυτός θα μπορούσε ασφαλώς να είχε επιτευχθεί αν η Επανάσταση της 18ης Μαρτίου ήταν σε θέση να ακολουθήσει ελεύθερα την πορεία της κι αν ο λαός του Παρισιού δεν είχε κατακρεουργηθεί, μαχαιρωθεί, πυροβοληθεί και ξεκοιλιασθεί από τους φονιάδες των Βερσαλλιών. Η ανεύρεση μιάς απλής και κατανοητής σε όλους ιδέας που θα

εξέφραζε με λίγες λέξεις ό,τι έπρεπε να γίνει προκειμένου να ολοκληρωθεί η επανάσταση, ήταν ουσιαστικά αυτό που απασχολούσε τον λαό του Παρισιού ήδη από τις πρώτες μέρες της ανεξαρτησίας του. Ωστόσο, μια μεγάλη ιδέα δεν βλασταίνει μέσα σε μια μέρα, όσο γρήγορη κι αν είναι η διαμόρφωση και η διάδοση των ιδεών κατά την διάρκεια μιάς επαναστατικής περιόδου. Πάντα απαιτείται ένα ορισμένο χρονικό διάστημα για να αναπτυχθούν, να διαδοθούν στις μάζες και να μεταφρασθούν σε πράξη –κι αυτόν τον χρόνο η Παρισινή Κομμούνα δεν τον είχε.

Αυτή μάλιστα τον χρειαζόταν πολύ περισσότερο, διότι κατά την τελευταία δεκαετία οι ιδέες του σύγχρονου σοσιαλισμού διέρχονταν επίσης μια μεταβατική περίοδο. Η Κομμούνα γεννήθηκε ουσιαστικά στο μεσοδιάστημα δύο περιόδων ανάπτυξης του σύγχρονου σοσιαλισμού. Το 1871, ο εξουσιαστικός, κυβερνητικός και ημιθρησκευτικός κομμουνισμός του 1848, είχε πάψει πλέον να επηρεάζει τα πρακτικά και ελευθεριακά πνεύματα της εποχής. Πού να βρεις σήμερα έναν Παριζιάνο ο οποίος θα δεχόταν να κλειστεί οικειοθελώς σ' ένα φαλανστήριο' όμοιο με στρατώνα; Απ' την άλλη, ο κολλεκτιβισμός, που ήθελε να βάλει στο ίδιο τσουβάλι την μισθωτή εργασία και την κοινοκτημοσύνη, παρέμεινε ακατανόητος, ελάχιστα ελκυστικός και εξαιρετικά προβληματικός όσον αφορά την εφαρμογή του. Ενώ ο ελεύθερος κομμουνισμός, ο αναρχοκομμουνισμός, μόλις είχε δει το φως της ημέρας και μετά δυσκολίας τολμούσε να αντισταθεί στις επιθέσεις των υπέρμαχων του κυβερνητικού συστήματος.

Η αναποφασιστικότητα κυριαρχούσε στο πνεύμα του λαού και οι ίδιοι οι σοσιαλιστές δεν διέθεταν αρκετή τόλμη για να προχωρήσουν στην κατάργηση της ατομικής ιδιοκτησίας, αφού δεν είχαν μπροστά τους έναν σαφώς καθορισμένο στόχο. Έτσι, αφήθηκαν να ξεγελαστούν από το επιχείρημα που αιώνες τώρα επαναλαμβάνουν οι απατεώνες: «Ας εξασφαλίσουμε πρώτα την νίκη και μετά βλέπουμε τι μπορεί να γίνει».

Ας εξασφαλίσουμε πρώτα την νίκη! Λες και υπάρχει τρόπος εγκαθίδρυσης της ελεύθερης κομμούνας χωρίς να θιγεί η ιδιοκτησία! Λες και υπάρχει τρόπος να νικήσουμε τους εχθρούς χωρίς η μεγάλη μάζα του λαού να ενδιαφερθεί σοβαρά για τον θρίαμβο της επανάστασης, αντιλαμβανόμενη ότι αυτή η επανάσταση θα φέρει την υλική, πνευματική και ηθική ευημερία όλων! Επεδίωξαν πρώτα απ' όλα να εδραιώσουν την Κομμούνα, αναβάλλοντας για αργότερα την Κοινωνική Επανάσταση, ενώ ο μόνος αποτελεσματικός τρόπος για να προχωρήσουν θα ήταν να *εδραιώσουν την Κομμούνα μέσω της Κοινωνικής Επανάστασης!*

Το ίδιο συνέβη και με την κυβερνητική αρχή. Ανακηρύσσοντας την ελεύθερη Κομμούνα, ο λαός του Παρισιού διεκήρυσσε ουσιαστικά μια αναρχική αρχή, καθώς όμως η αρχή αυτή δεν είχε διαποτίσει αρκετά το πνεύμα των ανθρώπων εκείνη την εποχή, ο λαός σταμάτησε στα μισά του δρόμου και μέσα στους κόλπους της Κομμούνας συνέχισε να τάσσεται υπέρ της παλιάς εξουσιαστικής αρχής, ορίζοντας ένα Συμβούλιο της Κομμούνας που δεν ήταν παρά ένα αντίγραφο των παλιών δημοτικών συμβουλίων.

Αν όντως δεχτούμε ότι μια κεντρική κυβέρνηση είναι εντελώς άχρηστη για την ρύθμιση των σχέσεων ανάμεσα στις κομμούνες, τότε γιατί θα έπρεπε να δεχτούμε την αναγκαιότητα της ύπαρξης της όσον αφορά την ρύθμιση των αμοιβαίων σχέσεων των ομάδων που συνθέτουν μια κομμούνα; Κι αν αφήσουμε στην ελεύθερη πρωτοβουλία των κομμουνών το έργο της επίτευξης μιάς αμοιβαίας συμφωνίας σχετικά με εγχειρήματα που αφορούν πολλές πόλεις ταυτοχρόνως, πώς μπορούμε να αρνηθούμε την ίδια αυτή πρωτοβουλία στις ομάδες από τις οποίες απαρτίζεται μια κομμούνα; Η ύπαρξη μιάς κυβέρνησης εντός της κομμούνας είναι εξίσου αδικαιολόγητη με την ύπαρξη μιάς κυβέρνησης επί της κομμούνας.

Ωστόσο, το 1871, ο λαός του Παρισιού, ο οποίος τόσες και τόσες κυβερνήσεις είχε ανατρέψει, δεν έκανε παρά μία

πρώτη απόπειρα εξέγερσης ενάντια στο ίδιο το κυβερνητικό σύστημα: αφέθηκε έτσι να παρασυρθεί από τον κυβερνητικό φετιχισμό ορίζοντας μια κυβέρνηση. Οι συνέπειες είναι γνωστές τοις πάσι. Ο λαός έστειλε τα αφοσιωμένα παιδιά του στο Δημαρχείο. Εκεί, πελαγωμένα απ' το χαρτομάνι, αναγκασμένα να κυβερνήσουν ενώ το ένστικτό τους τούς έλεγε να είναι και να πορεύονται μαζί με τον λαό, αναγκασμένα να συζητούν ενώ έπρεπε να δράσουν, και έχοντας απωλέσει την έμπνευση που γεννά η συνεχής επαφή με τις μάζες, οδηγήθηκαν στην απραξία. Παραλυμένα λόγω της απομάκρυνσής τους από την πηγή της επανάστασης, τον λαό, παρέλυσαν, με την σειρά τους, την λαϊκή πρωτοβουλία.

Γεννημένη κατά την διάρκεια μιάς μεταβατικής περιόδου, όταν οι ιδέες του σοσιαλισμού και της εξουσίας βίωναν μια βαθιά αλλαγή, έχοντας προκύψει από έναν πόλεμο, απομονωμένη και υπό την απειλή των πρωσικών κανονιών, η Παρισινή Κομμούνα ήταν μοιραίο να υποκύψει.

Ωστόσο, λόγω του έκδηλα λαϊκού χαρακτήρα της, εγκαινίασε μια νέα εποχή στην σειρά των επαναστάσεων και, μέσω των ιδεών της, έγινε ο προάγγελος της μεγάλης Κοινωνικής Επανάστασης. Ταυτοχρόνως, οι παράλογες, επονειδιστες και θηριώδεις σφαγές με τις οποίες η πτώση της Κομμούνας γιορτάστηκε από την αστική τάξη, η φρικτή εκδίκηση την οποία οι δήμιοι έπαιρναν από τα θύματά τους επί 9 ολόκληρα χρόνια, τα κανιβαλιστικά αυτά όργια, έχουν δημιουργήσει ανάμεσα στην αστική τάξη και στο προλεταριάτο ένα αγεφύρωτο χάσμα. Όταν ξεσπάσει η επόμενη επανάσταση, ο λαός θα ξέρει τι πρέπει να κάνει. Θα ξέρει τι τον περιμένει, αν η νίκη του δεν είναι αποφασιστική –και θα πράξει αναλόγως.

Πράγματι, σήμερα γνωρίζουμε ότι στην Γαλλία, την ημέρα που θα ξεφυτρώσουν σαν μανιτάρια οι εξεγερμένες κομμούνες, ο λαός δεν θα πρέπει πλέον να ορίσει μια κυβέρνηση, ούτε να περιμένει επαναστατικά μέτρα από μια

τέτοια. Αφού σαρώσει τα παράσιτα που τον κατατρώγουν, ο λαός θα πάρει στην κατοχή του όλο τον κοινωνικό πλούτο, καθιστώντας τον κοινό κτήμα σύμφωνα με τις αρχές του αναρχοκομμουνισμού. Και όταν θα έχει καταργήσει πλήρως την ιδιοκτησία, την κυβέρνηση και το κράτος, θα δημιουργήσει ελεύθερες κομμούνες, σύμφωνα με τις ανάγκες που υπαγορεύει η ίδια η ζωή. Σπάζοντας τις αλυσίδες της και ανατρέποντας τα είδωλά της, η ανθρωπότητα θα βαδίσει προς ένα καλύτερο μέλλον, στο οποίο δεν θα υπάρχουν πλέον ούτε αφέντες ούτε δούλοι, και στο οποίο δεν θα τιμώνται παρά μόνον οι γενναιοψυχοί μάρτυρες που πλήρωσαν με το αίμα και τα μαρτύριά τους γι' αυτές τις πρώτες απόπειρες χειραφέτησης, οι οποίες φωτίζουν τον δρόμο μας προς την κατάκτηση της ελευθερίας.

γ) Τα διδάγματα της Κομμούνας για τον σύγχρονο σοσιαλισμό

Οι γιορτές και οι δημόσιες συγκεντρώσεις που οργανώνονται στις 18 Μαρτίου σε όλες τις πόλεις όπου υπάρχουν συγκροτημένες σοσιαλιστικές ομάδες, αξίζουν την προσοχή μας όχι μόνο ως εκδηλώσεις των προλετάριων, αλλά και ως έκφραση των αισθημάτων που εμπνυχώνουν τους σοσιαλιστές των δύο κόσμων. Η δύναμή τους μπορεί να καταμετρηθεί καλύτερα με αυτόν τον τρόπο παρά με οποιοδήποτε είδος ψηφοφορίας θα μπορούσε να φανταστεί κανείς, διότι εκφράζουν τις επιδιώξεις τους εν πλήρει ελευθερία, χωρίς να επηρεάζονται καθόλου από τις εκλογικές τακτικές.

Πράγματι, σε αυτές τις συγκεντρώσεις οι προλετάριοι δεν περιορίζονται στο να εγκωμιάζουν τον ηρωισμό του προλεταριάτου του Παρισιού ή να ζητούν εκδίκηση για τις σφαγές του Μαΐου. Χωρίς να λησμονούν τον ηρωικό αγώνα του Παρισιού, προχωρούν παραπέρα. Συζητούν για τα διδάγματα που πρέπει να αντλήσουν από την Κομμούνα του 1871, για να τα έχουν ως γνώμονα στην επόμενη επανάσταση. Διερωτώνται ποιά ήταν τα λάθη της Κομμούνας, όχι

για να επικρίνουν συγκεκριμένα άτομα, αλλά για να εξηγήσουν πώς οι προλήψεις περί ιδιοκτησίας και εξουσίας, κυρίαρχες τότε στις προλεταριακές οργανώσεις, εμπόδισαν την επαναστατική ιδέα να ανθίσει, να αναπτυχθεί και να φωτίσει με το ζωογόνο φως της ολόκληρο τον κόσμο.

Τα διδάγματα του 1871 ωφέλησαν τους εργάτες όλου του κόσμου, διότι αυτοί μπόρεσαν, αφού έκοψαν κάθε δεσμό με τις παλιές προλήψεις, να δηλώσουν απλά και ξεκάθαρα πώς εννοούν την δική τους επανάσταση. Ως εκ τούτου είναι βέβαιο ότι η επόμενη *κοινοτιστική* εξέγερση δεν θα είναι απλώς ένα κίνημα που θα περιορίζεται στην διακήρυξη της ανεξαρτησίας της κομμούνας. Όσοι πιστεύουν ακόμα ότι πρώτα πρέπει να ανακηρυχθεί ανεξάρτητη η κομμούνα και μετά να πραγματοποιηθούν μέσα στους κόλπους της ορισμένες οικονομικές μεταρρυθμίσεις, έχουν μείνει πίσω εν σχέσει προς το λαϊκό πνεύμα. Διότι οι κομμούνες της επόμενης επανάστασης θα διασφαλίσουν και θα διακηρύξουν την ανεξαρτησία τους μέσα από την επαναστατική σοσιαλιστική δράση, καταργώντας την ατομική ιδιοκτησία.

Την ημέρα κατά την οποία, ως επακόλουθο της ωρίμανσης της επαναστατικής κατάστασης, θα σαρωθούν οι κυβερνήσεις και θα αποσαθρωθεί η αστική τάξη –της οποίας η ενότητα είναι δυνατή μόνο μέσω της προστασίας του Κράτους– την ημέρα εκείνη, που δεν είναι τόσο μακριά, ο εξεγερμένος λαός δεν θα περιμένει από κάποια κυβέρνηση να θεσπίσει με θαυμαστή σοφία κάποιες οικονομικές μεταρρυθμίσεις. Θα καταργήσει ο ίδιος την ατομική ιδιοκτησία, παίρνοντας στην κατοχή του, εν ονόματι ολόκληρου του λαού και μέσω βίαιης απαλλοτριώσης, το σύνολο του κοινωνικού πλούτου που έχει συσσωρευθεί από την εργασία των προηγούμενων γενεών. Δεν θα αρκεσθεί στο να απαλλοτριώσει τους σφετεριστές του κοινωνικού κεφαλαίου με ένα διάταγμα που θα έμενε νεκρό γράμμα: θα το πάρει αμέσως στην κατοχή του και, χρησιμοποιώντας το

άνευ χρονοτριβής, θα κατοχυρώσει τα δικαιώματά του. Θα αυτοοργανωθεί στα εργαστήρια, ώστε να συνεχίσουν να λειτουργούν. Θα αντικαταστήσει την καλύβα του με μια πύο υγιεινή κατοικία, όπως εκείνη του αστού. Θα οργανωθεί ώστε να χρησιμοποιήσει πάραυτα τον συσσωρευμένο στις πόλεις πλούτο. Θα τον έχει ξανά στην κατοχή του, σαν να μην του τον είχε κλέψει ποτέ η αστική τάξη.

Μόλις εκδιωχθεί ο μεγαλοβιομήχανος που εκμεταλλεύεται τον μόχθο του εργάτη, η παραγωγή θα συνεχισθεί, τα εμπόδια που την περιορίζουν θα παραμεριστούν, η κερδοσκοπία που την σκοτώνει και η αταξία που την αποδιοργανώνει θα τερματιστούν, και αυτή θα μετασηματιστεί σύμφωνα με τις ανάγκες της στιγμής, μέσω της ώθησης που θα της δώσει η ελεύθερη εργασία. «Ποτέ ο λαός δεν δούλεψε στην Γαλλία όπως το 1793, την πρώτη χρονιά που η γη αφαιρέθηκε από τα χέρια των ευγενών», αναφέρει ο Μισελέ. Ποτέ ο λαός δεν θα έχει δουλέψει όπως θα δουλέψει την ημέρα που η εργασία θα γίνει ελεύθερη, την ημέρα κατά την οποία κάθε πρόοδος που θα κάνει ο εργαζόμενος, θα αποτελεί πηγή ευημερίας για ολόκληρη την κοινότητα.

Ως προς το ζήτημα του κοινωνικού πλούτου, επιχειρήθηκε να γίνει μια διάκριση, και, εξ αιτίας ακριβώς αυτού του ζητήματος, το σοσιαλιστικό κόμμα οδηγήθηκε ακόμη και στην διάσπαση. Η σχολή που σήμερα ονομάζεται *κολλεκτιβιστική*, αντικαθιστώντας τον κολλεκτιβισμό της παλαιάς Διεθνούς (που δεν ήταν άλλος από τον αντιεξουσιαστικό κομμουνισμό) με ένα είδος δογματικού κολλεκτιβισμού, επιχείρησε να κάνει μια διάκριση μεταξύ του κεφαλαίου που χρησιμοποιείται στην παραγωγή και του πλούτου που χρησιμοποιείται για την αντιμετώπιση των αναγκών της ζωής. Απ' την μια μεριά οι μηχανές, τα εργοστάσια, οι πρώτες ύλες, τα μέσα μεταφοράς και η ίδια η γη, και απ' την άλλη οι κατοικίες, τα έτοιμα προϊόντα, η ένδυση και τα τρόφιμα. Τα πρώτα θα γίνουν συλλογική ιδιοκτησία, ενώ τα δεύτερα, σύμφωνα με τους σοφολογιότατους εκπροσώπους

της σχολής αυτής, προορίζονται να παραμείνουν ατομική ιδιοκτησία.

Επιχείρησαν να εδραιώσουν αυτήν την διάκριση, όμως το υγιές ένστικτο του λαού, κατανοώντας ότι ήταν πλαστή και πρακτικά αδύνατη, την ξεπέρασε γρήγορα. Από θεωρητική άποψη εμφανίζει κενά, ενώ καταρρέει μπροστά στην πρακτική ζωή. Οι εργαζόμενοι έχουν αντιληφθεί ότι το σπίτι μέσα στο οποίο κατοικούν, το κάρβουνο και το φωταέριο τα οποία καίνε, η τροφή την οποία «καίει» το ανθρώπινο σώμα προκειμένου να διατηρηθεί εν ζωή, τα ρούχα που φορούν οι άνθρωποι για να προφυλαχτούν, τα βιβλία που διαβάζουν για να μορφωθούν, ακόμα και η ψυχαγωγία τους, αποτελούν αναπόσπαστα μέρη της ύπαρξής τους, εξίσου αναγκαία για την επιτυχή παραγωγή και την βαθμιαία ανάπτυξη της ανθρωπότητας με τις μηχανές, τα εργοστάσια, τις πρώτες ύλες και άλλους συντελεστές της παραγωγής. Συνειδητοποίησαν ότι η διατήρηση της ατομικής ιδιοκτησίας επί του πλούτου αυτού, θα σήμαινε και διατήρηση της ανισότητας, της καταπίεσης και της εκμετάλλευσης, ακυρώνοντας εκ των προτέρων τα αποτελέσματα της μερικής απαλλοτρίωσης. Υπερπηδώντας τα εμπόδια που υψώνει στον δρόμο τους ο κολλεκτιβισμός των σοφολογιότατων, προχωρούν κατ' ευθείαν προς την απλούστερη και πρακτικότερη μορφή του αντιεξουσιαστικού κομμουνισμού.

Πράγματι, στις συγκεντρώσεις τους, οι επαναστάτες εργαζόμενοι διακηρύσσουν σαφώς το δικαίωμά τους σε όλον τον κοινωνικό πλούτο, καθώς και την αναγκαιότητα κατάργησης της ατομικής ιδιοκτησίας τόσο στα καταναλωτικά, όσο και στα αναγκαία για την παραγωγή αγαθά.

«Την ημέρα της Επανάστασης θα πάρουμε στα χέρια μας όλο τον πλούτο, όλα τα αγαθά που έχουν συσσωρευθεί στις πόλεις και θα τα κατέχουμε από κοινού», λένε οι γνήσιοι εκφραστές των εργατικών μαζών –και το ακροατήριό τους το επικροτεί χειροκροτώντας ομόθυμα. «Ο καθένας θα πάρει αμέσως ό,τι χρειάζεται. Και να είστε βέβαιοι ότι στις απο-

θήκες των πόλεων μας υπάρχουν αρκετά τρόφιμα για να θρέψουν τους πάντες μέχρις ότου ξεκινήσει η ελεύθερη παραγωγή. Στα καταστήματα των πόλεων μας υπάρχουν αρκετά ρούχα για να ντυθούν όλοι, ενώ τώρα παραμένουν εκεί απούλητα εν μέσω της γενικής εξαθλίωσης. Υπάρχουν ακόμη και αρκετά είδη πολυτελείας για να τα επιλέξει και να τα πάρει κανείς ανάλογα με τις προτιμήσεις του.»

Ιδού πώς οραματίζεται την Επανάσταση η μάζα των εργαζομένων: άμεση εγκαθίδρυση του αναρχοκομμουνισμού και ελεύθερη οργάνωση της παραγωγής. Τα δύο αυτά σημεία έχουν γίνει κοινή πεποίθηση και, από αυτήν την άποψη, οι κομμούνες που θα προκύψουν από την επερχόμενη επανάσταση, δεν θα επαναλάβουν τα σφάλματα των προδρόμων τους, οι οποίοι, χύνοντας τόσο γενναία το αίμα τους, άνοιξαν τον δρόμο για το μέλλον.

Ωστόσο, αν και η σύναψή της δεν φαίνεται μακρινή, δεν έχει γίνει ακόμη μια τέτοιου είδους συμφωνία επί ενός άλλου, εξίσου σημαντικού ζητήματος: *εκείνου της διακυβέρνησης*. Γνωρίζουμε ότι υπάρχουν δύο εκ διαμέτρου αντίθετες σχολές σκέψης ως προς αυτό το ζήτημα: «Από την πρώτη μέρα της επανάστασης», λέει η πρώτη, «πρέπει να σχηματιστεί μια κυβέρνηση για να αναλάβει την εξουσία. Όντας ισχυρή και αποφασιστική, αυτή θα πραγματοποιήσει την επανάσταση, εκδίδοντας διατάγματα και αναγκάζοντας τον λαό να υπακούσει». «Τι θλιβερή αυταπάτη!», λέει η δεύτερη. «Κάθε κεντρική κυβέρνηση που αναλαμβάνει να κυβερνήσει ένα έθνος, εφ' όσον θα αποτελείται αναπόφευκτα από ανόμοια στοιχεία και όντας εκ φύσεως συντηρητική, θα είναι εμπόδιο για την επανάσταση. Το μόνο που θα κάνει είναι να εμποδίσει την επανάσταση μέσα στις κομμούνες που είναι έτοιμες να βαδίσουν προς τα εμπρός, ενώ, απ' την άλλη, δεν θα μπορούσε να εμπνεύσει με επαναστατικό ενθουσιασμό τις κομμούνες που έχουν μείνει πίσω. Το ίδιο θα συνέβαινε και στους κόλπους μιάς ήδη εξεγερμένης κομμούνας. Είτε η κυβέρνηση της κομμούνας θα επικυρώ-

σει απλώς το τετελεσμένο γεγονός, αποτελώντας επομένως έναν άχρηστο και επικίνδυνο μηχανισμό, είτε θα θελήσει να ηγηθεί θεσπίζοντας κανόνες για ό,τι θα έπρεπε να επεξεργασθεί ελεύθερα ο ίδιος ο λαός, προκειμένου να είναι βιώσιμο. Θα εφαρμόσει θεωρίες εκεί όπου ολόκληρη η κοινωνία θα έπρεπε να επεξεργασθεί νέες μορφές συλλογικής ζωής, μέσω της δημιουργικής εκείνης δύναμης που αναβλύζει από τον κοινωνικό οργανισμό όταν σπάει τις αλυσίδες του και βλέπει να ανοίγονται μπροστά του νέοι, απέραντοι ορίζοντες. Οι άνθρωποι που θα βρίσκονται στην εξουσία, θα χαλιναγωγήσουν αυτήν την δύναμη, μη δημιουργώντας τίποτα από όσα θα μπορούσαν να πράξουν οι ίδιοι αν παρέμεναν μέσα στους κόλπους του λαού, επεξεργαζόμενοι μαζί του την νέα οργάνωση, αντί να κλείνονται στα υπουργικά τους γραφεία, αναλωνόμενοι σε άσκοπες λογομαχίες. Η κυβέρνηση θα αποτελεί τόσο εμπόδιο όσο και κίνδυνο, ανίκανη να πράξει το καλό, ικανότατη όμως να πράξει το κακό—άρα, ποιός είναι ο λόγος ύπαρξής της;»

Όσο φυσικός και ορθός κι αν είναι αυτός ο συλλογισμός, εξακολουθεί μολοντούτο να προσκρούει στις αιώνιες προλήψεις που συσσωρεύτηκαν και διαδόθηκαν από εκείνους οι οποίοι έχουν συμφέρον να διατηρηθεί η θρησκεία της κυβέρνησης, δίπλα στην θρησκεία της ιδιοκτησίας και στην θρησκεία του Θεού.

Η πρόληψη αυτή—η έσχατη της σειράς: θεός, ιδιοκτησία, κυβέρνηση— επιβιώνει ακόμα, συνιστώντας κίνδυνο για την επερχόμενη επανάσταση. Ωστόσο, ήδη μπορεί κανείς να διαπιστώσει ότι κλονίζεται. «Θα ασχολούμαστε οι ίδιοι με τις υποθέσεις μας», λένε οι εργαζόμενοι, «χωρίς να περιμένουμε τις διαταγές μιάς κυβέρνησης, και θα ποδοπατήσουμε όσους θα προσπαθήσουν να μας επιβληθούν είτε πρόκειται για παππάδες, είτε για ιδιοκτήτες ή κυβερνήτες». Έτσι, λοιπόν, ας ελπίσουμε ότι η αναρχική παράταξη θα συνεχίσει να μάχεται σθεναρά κατά της θρησκείας της κυβέρνησης, και ότι δεν θα παρεκκλίνει από την πορεία της,

αναλωνόμενη σε αγώνες για την εξουσία. Ας ελπίσουμε λοιπόν ότι στα λίγα χρόνια που μας χωρίζουν από την επανάσταση, η συνδεδεμένη με την κυβέρνηση πρόληψη θα κλονιστεί σε τέτοιο βαθμό, ώστε θα είναι πλέον ανίσχυρη να οδηγεί τις προλεταριακές μάζες σε λανθασμένη κατεύθυνση.

Συγχρόνως, όμως, υπάρχει και μια θλιβερή ανεπάρκεια στις πρόσφατες λαϊκές συγκεντρώσεις, η οποία πρέπει να υπογραμμιστεί: τίποτα ή σχεδόν τίποτα δεν γίνεται για την ύπαιθρο. Ό,τι γίνεται, περιορίζεται στις πόλεις. Για τους εργάτες των πόλεων, η ύπαιθρος είναι σαν να μην υπάρχει. Ακόμη και οι αγορητές που μιλούν περί του χαρακτήρα της επερχόμενης επανάστασης, αποφεύγουν να αναφερθούν στην ύπαιθρο και στην γη. Δεν γνωρίζουν τον αγρότη, ούτε τις επιθυμίες του, κι έτσι δεν τολμούν να μιλήσουν εξ ονόματός του. Χρειάζεται, άραγε, να μακρολογήσω για τους κινδύνους που εγκυμονεί αυτή η κατάσταση; Αν το επαναστατικό κίνημα αποτύχει να αγκαλιάσει τα χωριά, η χειραφέτηση του προλεταριάτου δεν θα είναι εφικτή. Οι εξεγερμένες κομμούνες δεν θα αντέξουν ούτε έναν χρόνο, αν η εξέγερση δεν γίνει ταυτόχρονα και στα χωριά. Όταν καταργηθούν οι φόροι, οι υποθήκες και τα ενοίκια, όταν εξαλειφθούν οι θεσμοί που καταπιέζουν τους αγρότες, είναι βέβαιο ότι τα χωριά θα κατανοήσουν τα οφέλη που θα αποκομίσουν από την επανάσταση. Ακόμη, θα ήταν ανόητο να υπολογίζουμε στην διάδοση της επαναστατικής ιδέας από τις πόλεις στα χωριά, χωρίς προγενέστερη προετοιμασία. Πρώτα πρέπει να μάθουμε τι χρειάζεται ο αγρότης, πώς αντιλαμβάνονται την επανάσταση στα χωριά και πώς νομίζουν ότι μπορεί να λυθεί το ακανθώδες πρόβλημα της εγγείου ιδιοκτησίας. Ο αγρότης πρέπει να γνωρίζει εκ των προτέρων τι σκοπεύει να κάνει ο εργάτης της πόλης, ο φυσικός του σύμμαχος, και να μην φοβάται ότι ο τελευταίος θα λάβει μέτρα επιζήμια για τον ίδιο. Όσο για τον εργάτη της πόλης θα πρέπει να μάθει να σέβεται τον αγρότη και να

έρχεται σε συμφωνία μαζί του. Όμως, για να γίνει αυτό, ο εργάτης πρέπει να αναλάβει το έργο της διάδοσης της προπαγάνδας στα χωριά. Σε κάθε πόλη πρέπει να υπάρχει μια μικρή, ειδική οργάνωση, ένα παράρτημα του Αγροτικού Συνδέσμου, για να κάνει προπαγάνδα ανάμεσα στους αγρότες. Αυτό το είδος προπαγάνδας πρέπει να θεωρείται καθήκον, όπως ακριβώς και η προπαγάνδα στα βιομηχανικά κέντρα.

Η αρχή θα είναι δύσκολη, ας μην ξεχνάμε όμως ότι σ' αυτήν έγκειται η επιτυχία της Επανάστασης που θα είναι νικηφόρα μόνο την ημέρα κατά την οποία ο εργάτης του εργοστασίου και ο καλλιεργητής της γης θα βαδίσουν χέρι-χέρι προς την κατάκτηση της Ισότητας για όλους, φέρνοντας την ευτυχία τόσο στα αγροκτήματα όσο και στα μεγάλα βιομηχανικά συγκροτήματα.

Πέτρος Κροπότκιν

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Σ.τ.μ. Ο συγγραφέας αναφέρεται προφανώς στο γεγονός της ίδρυσης της Διεθνούς Ένωσης Εργαζομένων (26-9-1864).
2. Σ.τ.σ. Αρτύρ Αρνού, *Histoire populaire et parlementaire de la Commune de Paris*, Βρυξέλλες, Η. Kistemaeckers, 1878.
3. Σ.τ.μ. *Φαλανστήρια*: όνομα με το οποίο ο Γάλλος ουτοπιστής σοσιαλιστής Φρανσουά-Σαρλ Φουριέ (1772-1837) περιέγραφε τις κοινότητες (συνεταιρισμούς παραγωγών και καταναλωτών) σε μια ιδεώδη σοσιαλιστική κοινωνία.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΟΜΜΟΥΝΑΣ

1

Πρέπει να καταπιασθούμε εκ νέου με την μελέτη του κλασικού εργατικού κινήματος με έναν τρόπο απροκατάληπτο, απροκατάληπτο ιδίως όσον αφορά τους κάθε είδους πολιτικούς ή ψευδοθεωρητικούς κληρονόμους του, εφ' όσον αυτοί δεν κατέχουν παρά μόνο την κληρονομιά της ήττας του. Οι φαινομενικές επιτυχίες αυτού του κινήματος είναι οι θεμελιώδεις ήττες του (ο ρεφορμισμός ή η εγκατάσταση στην εξουσία μιάς κρατικής γραφειοκρατίας), ενώ οι ήττες του (η Κομμούνα ή η εξέγερση των Αστουριών) είναι έως σήμερα οι αληθινές νίκες του, τόσο για μας όσο και για το μέλλον.

Σημειώσεις της σύνταξης, I.S., no 7

2

Η Κομμούνα υπήρξε η μεγαλύτερη γιορτή του 19ου αιώνα. Στην βάση της βρίσκουμε την πεποίθηση των εξεγερμένων ότι εκείνη την άνοιξη του 1871 είχαν γίνει κύριοι της ιστορίας τους, όχι τόσο στο επίπεδο της «κυβερνητικής» πολιτικής απόφασης, όσο σε εκείνο της καθημερινής ζωής (βλέπε το *παιχνίδι* όλων με τα όπλα, με άλλα λόγια: το *παιχνίδι* τους με την εξουσία). Υπό αυτήν την έννοια *επίσης*, θα πρέπει να γίνει κατανοητή η ρήση του Μαρξ ότι «το σημαντικότερο κοινωνικό μέτρο της Κομμούνας ήταν η ίδια η ύπαρξή της».

3

Η φράση του Ένγκελς «Κοιτάξτε την Παρισινή Κομμούνα. Αυτή ήταν η Δικτατορία του Προλεταριάτου», πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπ' όψιν προκειμένου να κατανοήσουμε τι δεν είναι η δικτατορία του προλεταριάτου ως πολιτικό καθεστώς (οι διάφορες μορφές δικτατορίας επί του προλεταριάτου και εν ονόματί του).

4

Οι πάντες μπόρεσαν να ασκήσουν ορθές κριτικές επί των ασυνειπειών της Κομμούνας, επί της εμφανούς ελλείψεως ενός *οργάνου*. Στον βαθμό, όμως, που εμείς αντιλαμβανόμαστε σήμερα ότι το πρόβλημα των πολιτικών οργάνων είναι πολύ πιο σύνθετο απ' όσο διατείνονται οι αυθαίρετοι κληρονόμοι του μπολσεβίκικου τύπου οργάνου, είναι καιρός να θεωρήσουμε την Κομμούνα όχι απλώς ως έναν αναχρονιστικό επαναστατικό πρωτογονισμό, του οποίου όλα τα σφάλματα ξεπερνιούνται, αλλά ως μια θετική εμπειρία τής οποίας η αλήθεια δεν έχει ακόμη ανακαλυφθεί και πραγματωθεί.

5

Η Κομμούνα δεν είχε αρχηγούς, κι αυτό σε μια ιστορική περίοδο κατά την οποία η ιδέα του αρχηγού κυριαρχούσε απόλυτα στο εργατικό κίνημα. Έτσι εξηγούνται, κατ' αρχήν, οι παράδοξες επιτυχίες και αποτυχίες της. Οι επίσημοι καθοδηγητές της Κομμούνας ήταν άπειροι (λαμβάνομένου ως επιπέδου αναφοράς εκείνου του Μαρξ ή του Λένιν, ή έστω του Μπλανκί). Απ' την άλλη όμως, οι «ανεύθυνες» πράξεις εκείνης της περιόδου είναι ανώτερες των πράξεων του σημερινού επαναστατικού κινήματος (παρά το γεγονός ότι σχεδόν όλες περιορίστηκαν στο στάδιο της καταστροφής –το γνωστότερο παράδειγμα είναι εκείνος ο εξεγερμένος που είπε σε κάποιον ύποπτο αστό, ο οποίος διαβεβαίωνε ότι δεν είχε ασχοληθεί ποτέ με την πολιτική: «Γι' αυτό ακριβώς σε σκοτώνω»).

6

Η ζωτική σημασία του γενικού οπλισμού του λαού εκδηλώθηκε, τόσο πρακτικά όσο και θεωρητικά, από τις απαρχές έως το τέλος του κινήματος. [Οι εξεγερμένοι] στο σύνολό τους αντιτάχθηκαν στην βίαιη επιβολή της κοινής θέλησης μέσω της δημιουργίας ειδικευμένων ένοπλων σωμάτων. Η παραδειγματική αξία αυτής της αυτονομίας των ένοπλων

ομάδων έχει και την αρνητική της πλευρά, την έλλειψη συντονισμού: το γεγονός ότι σε καμία φάση, επιθετική ή αμυντική, του αγώνα κατά των Βερσαλλιών, η λαϊκή δύναμη δεν κατόρθωσε να γίνει στρατιωτικώς αποτελεσματική. Ωστόσο, δεν πρέπει να λησμονούμε ότι η Ισπανική Επανάσταση και, εν τέλει, ο ίδιος ο πόλεμος, χάθηκε εν ονόματι μιάς τέτοιας μετατροπής [των ένοπλων ομάδων] σε «δημοκρατικό στρατό». Απ' ό,τι φαίνεται, η αντίφαση αυτονομίας-συντονισμού εξαρτιόταν σε μεγάλο βαθμό από την τεχνολογική ανάπτυξη της εποχής.

7

Η Κομμούνα αντιπροσωπεύει έως σήμερα την *μόνη υλοποίηση μιάς επαναστατικής πολεοδομίας*, διότι επιτέθηκε επί τόπου στα απολιθωμένα σύμβολα της κυρίαρχης οργάνωσης της ζωής, αντιμετώπισε τον κοινωνικό χώρο με όρους πολιτικούς και δεν πίστεψε ότι ένα μνημείο μπορεί να είναι αθώο. Όσοι ανάγουν όλα αυτά σε έναν μηδενισμό του λούμπεν προλεταριάτου ή στην ανευθυνότητα των πετρελαιοπυρπολητριών, πρέπει, αντιθέτως, να μας δείξουν τι θεωρούν θετικό, διατηρητέο, μέσα στην κυρίαρχη κοινωνία (θα μας δείξουν σχεδόν τα πάντα). «Ολόκληρος ο χώρος έχει ήδη καταληφθεί από τον εχθρό. [...] Η στιγμή της εμφάνισης της αυθεντικής πολεοδομίας θα είναι η στιγμή της δημιουργίας, εντός συγκεκριμένων ζωνών, ενός κενού αυτής της κατάληψης. Ό,τι ονομάζουμε κατασκευή, αρχίζει από αυτό το σημείο. Αυτή μπορεί να γίνει κατανοητή με την βοήθεια της έννοιας της *θετικής οπής*,¹ η οποία επινοήθηκε από την σύγχρονη φυσική.

Στοιχειώδες Πρόγραμμα της Ενιαίας Πολεοδομίας, I.S., no 6

8

Η Παρισινή Κομμούνα ηττήθηκε μάλλον από την δύναμη της συνήθειας παρά από την δύναμη των όπλων. Το πλέον σκανδαλώδες πρακτικό παράδειγμα είναι η άρνηση [των εξεγερμένων] να χρησιμοποιήσουν κανόνια για την κατά-

ληψη της Τράπεζας της Γαλλίας, την στιγμή που υπήρχε τόσο μεγάλη έλλειψη χρημάτων. Η Τράπεζα παρέμεινε καθ' όλη την διάρκεια της εξουσίας της Κομμούνας ένας προωθημένος θύλακας των Βερσαλλιών εντός του Παρισιού, τον οποίο δεν υπεράσπιζαν παρά μόνο μερικά τουφέκια και ο μύθος της ιδιοκτησίας και της κλοπής. Οι άλλες ιδεολογικές συνήθειες υπήρξαν εξίσου καταστροφικές (η νεκρανάσταση του ιακωβινισμού, η ηττοπαθής στρατηγική των οδοφραγμάτων που θύμιζε το '48 κ.ά.).

9

Η Κομμούνα δείχνει πώς οι υπερασπιστές του παλαιού κόσμου επωφελούνται πάντα, ως προς το ένα ή το άλλο ζήτημα, από την συνεργία των επαναστατών και ιδίως εκείνων οι οποίοι σκέπτονται την επανάσταση. Πρόκειται για την περίπτωση που οι επαναστάτες σκέπτονται όπως εκείνοι. Ο παλαιός κόσμος διατηρεί έτσι τις βάσεις του (ιδεολογία, γλώσσα, ήθη κι έθιμα) στην ανάπτυξη των εχθρών του, χρησιμοποιώντας τις για να ανακτήσει το χαμένο έδαφος. (Μόνο που αυτός δεν μπορεί να χρησιμοποιήσει ποτέ την έμπρακτη σκέψη, η οποία είναι κάτι φυσικό για το επαναστατικό προλεταριάτο: το Γενικό Λογιστήριο πυρπολήθηκε.) Η αληθινή «Πέμπτη Φάλαγγα» βρίσκεται μέσα στο ίδιο το πνεύμα των επαναστατών.

10

Το ανέκδοτο για τους εμπρηστές που τις τελευταίες μέρες πήγαν να καταστρέψουν την Παναγία των Παρισίων, ερχόμενοι εκεί αντιμέτωποι με το ένοπλο τάγμα των καλλιτεχνών της Κομμούνας, είναι εξαιρετικά σημαντικό και συνιστά ένα άριστο παράδειγμα άμεσης δημοκρατίας. Επιπλέον δείχνει και τα προβλήματα τα οποία θα αντιμετωπίσει μελλοντικά η εξουσία των συμβουλίων. Είχαν άραγε δίκιο οι καλλιτέχνες αυτοί όταν, εν ονόματι των αιώνιων αισθητικών αξιών και, εν τέλει, του πνεύματος των μουσείων, υπεράσπισαν ομόθυμα έναν καθεδρικό ναό, όταν την ημέρα

εκείνη άλλοι άνθρωποι ήθελαν να εκφραστούν καταστρέφοντάς τον, εκδηλώνοντας έτσι την απόλυτη περιφρόνησή τους απέναντι σε μια κοινωνία η οποία, εν όψει της επικείμενης ήττας [της Κομμούνας], θα βύθιζε και πάλι ολόκληρη την ζωή τους στην ανυπαρξία και στην σιωπή; Ενεργώντας ως ειδικοί, οι καλλιτέχνες υποστηρικτές της Κομμούνας ήρθαν έτσι σε σύγκρουση με μια ακραία εκδήλωση του αγώνα κατά της αλλοτρίωσης. Πρέπει να ψέξουμε τους κομμουνάρους για το ότι δεν τόλμησαν να απαντήσουν στην ολοκληρωτική τρομοκρατία της εξουσίας, χρησιμοποιώντας την ολότητα των όπλων τους. Όλα δείχνουν ότι όσοι ποιητές εξέφρασαν εκείνη την στιγμή την ανολοκλήρωτη ποίηση της Κομμούνας, *αφανίσθηκαν*. Το σύνολο των ανολοκλήρωτων πράξεων της Κομμούνας επέτρεψε αφ' ενός τον χαρακτηρισμό ως «φρικαλεοτήτων» εκείνων των πράξεων που είχαν μόλις αρχίσει να προσχεδιάζονται και, αφ' ετέρου, την λογοκρισία των αναμνήσεων. Η φράση «όσοι κάνουν μισές επαναστάσεις, σκάβουν απλώς τον ίδιο τους τον τάφο», εξηγεί επίσης την *σιωπή* του Σαιν-Ζυστ.

11

Οι θεωρητικοί, οι οποίοι εντρυφούν στην ιστορία αυτού του κινήματος, αντιμετωπίζοντάς το από μια θέση παντογνώστη Θεού, όπως έκανε κάποτε ο κλασικός μυθιστοριογράφος, δηλώνουν αβασάνιστα ότι η Κομμούνα ήταν εξ αντικειμένου καταδικασμένη και ότι δεν υπήρχε καμία διέξοδος. Πάντως δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι για όσους έζησαν τα γεγονότα αυτή η διέξοδος *ήταν εκεί*.

12

Η τόλμη και η επινοητικότητα της Κομμούνας δεν μπορούν προφανώς να συγκριθούν με την εποχή μας, αλλά με τις κοινοτοπίες της πολιτικής, πνευματικής και ηθικής ζωής, με την *αλληλεγγύη* όλων των κοινοτοπιών τις οποίες η Κομμούνα φώτισε. Έτσι, εξετάζοντας την αλληλεγγύη των σημερινών κοινοτοπιών (δεξιών ή αριστερών), θα μπο-

ρέσουμε να συλλάβουμε τον βαθμό επινοητικότητας του οποίο μπορούμε να προσδοκούμε από μια ολική έκρηξη.

13

Ο κοινωνικός πόλεμος, του οποίου η Κομμούνα δεν ήταν παρά μια στιγμή, διαρκεί ακόμη (αν και οι εξωτερικές του συνθήκες έχουν αλλάξει κατά πολύ). Όσον αφορά την εργασία τού να «καταστούν συνειδητές οι ασυνείδητες τάσεις της Κομμούνας» (Ενγκελς), δεν έχει ακόμη πει την τελευταία της λέξη.

14

Στην Γαλλία, εδώ και 20 περίπου χρόνια, οι αριστεροί χριστιανοί και οι σταλινικοί, εις ανάμνησιν του αντιγερμανικού εθνικού μετώπου τους, συμφωνούν ότι στην Κομμούνα υπήρχε εθνική αταξία, πληγωμένος πατριωτισμός και, για να λέμε τα πράγματα με το όνομά τους, «ένας γαλλικός λαός ο οποίος αξίωνε καλύτερη διακυβέρνηση» (σύμφωνα με την σημερινή σταλινική «πολιτική»), ο οποίος είχε εξωθηθεί εν τέλει στην απελπισία από την προδοσία μιάς απάτριδος δεξιάς μπουρζουαζίας. Για να τελειώνουμε μ' αυτό το τροπάρι, δεν χρειάζεται παρά να μελετήσουμε τον ρόλο των ξένων που έσπευσαν να πολεμήσουν υπέρ της Κομμούνας: [η Κομμούνα] ήταν, προ πάντων, μια αναπόφευκτη επίδειξη ισχύος στην οποία οδήγησε η δράση του «κόμματός μας» στην Ευρώπη από το 1848 και μετά, όπως είπε ο Μαρξ.

Internationale Situationniste

(Ντεμπόρ, Κοτάννι, Βανεγκέμ)

18 Μαρτίου 1962

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

1. Σ.τ.μ. Προφανώς είναι η έννοια η οποία περιγράφει την κενή θέση που αφήνει πίσω του ένα ηλεκτρόνιο (αρνητικό ηλεκτρικό φορτίο), όταν μετακινείται εντός ημιαγωγών.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄

Η ΠΑΡΙΣΙΝΗ ΚΟΜΜΟΥΝΑ ΚΑΙ Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ

Η Παρισινή Κομμούνια του 1871 υπήρξε ένα κεντρικό γεγονός στην νεώτερη ιστορία. Ήταν η μεγαλύτερη αστεακή εξέγερση του 19ου αιώνα, ένας πυροβολισμός που ακούστηκε σε ολόκληρο τον κόσμο και του οποίου ο απόηχος δεν έχει σβήσει. Έκανε αναρχικούς τον Πέτρο Κροπότκιν και τον Ερρίκο Μαλατέστα, και γέννησε αναρχικά κινήματα σε ολόκληρη την ευρωπαϊκή ήπειρο. Παρ' ότι την ακολούθησε μια περίοδος αντίδρασης και η διάλυση της Α΄ Διεθνούς, υπήρξε πηγή έμπνευσης πειστικών και σημαντικών δοκιμίων του Κροπότκιν και του Μπακούνιν, καθώς και ενός από τα γνωστότερα έργα του Μαρξ, *Ο Εμφύλιος Πόλεμος στην Γαλλία*,¹ το οποίο, αμέσως μετά το Κομμουνιστικό Μανιφέστο,² ήταν το πιο δυνατό πολιτικό του κείμενο.

Την εποχή που ξέσπασε, τόσο οι φίλοι όσο και οι εχθροί θεωρούσαν την Κομμούνια ως ένα επεισόδιο μεγίστης σημασίας, όχι μόνο για την Γαλλία, αλλά και για την Ευρώπη συνολικά, και αυτήν την εντύπωση ενίσχυσε παραπάνω από ένας αιώνας ιστορικής προοπτικής. Πράγματι, η Κομμούνια υπήρξε ένα γεγονός παγκόσμιας σημασίας, του οποίου ο αντίκτυπος ήταν ίσως ακόμη μεγαλύτερος στο εξωτερικό απ' ό,τι μέσα στην ίδια την Γαλλία όπου άφησε τραύματα, τα οποία ποτέ δεν επουλώθηκαν εντελώς. Έδειξε πώς ένας πόλεμος, ιδίως ένας χαμένος πόλεμος, μπορεί να πυροδοτήσει μια κοινωνική εξέγερση, ένα παράδειγμα που θα επαναλαμβανόταν τον επόμενο αιώνα στην Ρωσία, την Ισπανία και την Κίνα. Διότι η ήττα στο Σεντάν, οι συνθήκες της πολιορκίας και η ταπείνωση της παράδοσης ήταν εκείνες που αφύπνισαν για μια ακόμη φορά το επαναστατικό πάθος των εργατών, αναβιώνοντας την παράδοση του 1793 και του 1848, και δημιουργώντας το κλίμα για μια λαϊκή επαναστα-

τική έκρηξη. Με τις πράξεις ηρωϊσμού και αυτοθυσίας της, με τα πρωτοποριακά μεταρρυθμιστικά της μέτρα, η Κομμούνα έγινε πηγή έμπνευσης για τις μελλοντικές γενιές. Μέχρι σήμερα, ο Τοίχος των Ομόσπονδων στο Κοιμητήριο του Περ-Λασέζ, όπου σφαγιάσθηκαν 147 κομμουνάροι κατά την Αιματηρή Εβδομάδα του Μαΐου, παραμένει ένας τόπος προσκυνήματος τόσο για τους σοσιαλιστές όσο και για τους αναρχικούς και τους κομμουνιστές.

Ωστόσο, η ήττα της Κομμούνας έγινε ένα μάθημα για όσους επεδίωκαν να διδαχθούν από τα λάθη της. Έχει υποστηριχθεί, τόσο από τους αναρχικούς όσο και από τους μαρξιστές, ότι αν οι κομμουνάροι είχαν πάρει την πρωτοβουλία και είχαν βαδίσει εναντίον των Βερσαλλιών, το αποτέλεσμα μπορεί να ήταν διαφορετικό. Μολονότι οι περισσότεροι δίσταζαν, φοβούμενοι μήπως προκαλέσουν έναν εμφύλιο πόλεμο, κάποιοι ακτιβιστές της Κομμούνας (κυρίως οι μπλανκιστές) ζητούσαν επίμονα να γίνει κάτι τέτοιο με το σκεπτικό, όπως θα το διατύπωνε ο Ένγκελς, ότι «η άμυνα είναι ο θάνατος κάθε ένοπλης εξέγερσης». Ο Μαρξ συμφωνούσε. «Αν ηττηθούν», έγραψε για τους κομμουνάρους τον Απρίλιο του 1871, «θα φταιεί' μόνο η “καλή τους φύση”». Όμως αυτό είναι εξαιρετικά αμφίβολο. Διότι αν και είναι αλήθεια ότι η αποτυχία των κομμουνάρων να επιτεθούν εξασφάλισε την τελική τους ήττα, μια επίθεση κατά των Βερσαλλιών είχε ελάχιστες πιθανότητες επιτυχίας, δεδομένης της περικύκλωσης του Παρισιού από τον πρωσικό στρατό. Ο Μπίσμαρκ δεν θα ανεχόταν επ' ουδενί ούτε θα επέτρεπε την κατάληψη της Γαλλίας από ένα επαναστατικό κίνημα.

Γιατί λοιπόν αυτό το σχετικά σύντομο επεισόδιο –η Κομμούνα διήρκεσε μόνο 72 ημέρες, από τις 18 Μαρτίου έως τις 28 Μαΐου– είναι το αντικείμενο τέτοιας μακροχρόνιας διαμάχης; Ήταν το τέλος μιάς παλιάς επαναστατικής παράδοσης ή η αρχή κάτι νέου; Το ερώτημα αυτό είναι ένα από τα πολλά που δεν έχουν ακόμη απαντηθεί. Ωστόσο, η

απάντηση είναι ξεκάθαρη: είχε στοιχεία και των δύο. Με τον πεισματικό τοπικισμό, τον πολλαπλασιασμό των τμημάτων και των λεσχών, με την ιδεολογία των Αβράκωτων, με την Επιτροπή Κοινής Σωτηρίας, με τα συνθήματα «Ελευθερία, Ισότητα, Αδελφοσύνη» και με την Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της, ήταν ένα πισωγύρισμα στο παρελθόν. Απ' την άλλη μεριά, η απόρριψη της συγκεντρωτικής εξουσίας και τα πειράματά της με τα δικαιώματα των γυναικών και τον εργατικό έλεγχο έδειχναν τον δρόμο προς το μέλλον. Ήταν μια γέφυρα μεταξύ Γαλλικής και Ρωσικής Επανάστασης, ο απόηχος της πρώτης και ο προάγγελος της δεύτερης, το τέλος μιάς εποχής που πέθαινε και η αρχή μιάς νέας που δεν είχε ακόμα βρει τον δρόμο της.

Τι πραγματικά συνέβη στο Παρίσι το 1871; Ήταν η Κομμούνα μια εργατική κυβέρνηση; Μια δικτατορία του προλεταριάτου; Μια άρνηση του κράτους; Αυτές ήταν οι αντίστοιχες περιγραφές του Μαρξ, του Ένγκελς και του Μπακούνιν. Όμως, από τους τρεις αυτούς φημισμένους επαναστάτες μόνο ο Μπακούνιν υπήρξε ένας συνεπής υποστηρικτής της Κομμούνας. Επιπλέον, συμμετείχε προσωπικά στις προγενέστερές της που έγιναν στην Λυών και στην Μασσαλία το φθινόπωρο του 1870. Ο Μαρξ, αντιθέτως, εξακολουθούσε να αντιτάσσεται σθεναρά σε μια εξέγερση στο Παρίσι, μέχρι που αυτή ξέσπασε πραγματικά. Η εγκαθίδρυση μιάς Κομμούνας, πίστευε ο Μαρξ, θα ήταν «απελπισμένη τρέλα», και προειδοποιούσε τους εργάτες για τους κινδύνους μιάς πρόωρης εξέγερσης. Μόνον όταν αυτή είχε ξεκινήσει, την υποστήριξε, αποτιόντας έναν ένθερμο φόρο τιμής, ο οποίος ήταν συγχρόνως και μια νεκρολογία: το εργατικό Παρίσι με την Κομμούνα του θα γιορτάζεται πάντα ως ο ένδοξος πρόδρομος μιάς νέας κοινωνίας. Τους μάρτυρές του τούς έχει κλείσει μέσα στην μεγάλη της καρδιά η εργατική τάξη.

Οι αρχές της Κομμούνας ήταν αιώνιες, είπε ο Μαρξ. Δεν θα μπορούσαν ποτέ να συντριβούν, αλλά θα επιβεβαιώ-

νονταν ξανά και ξανά μέχρις ότου να χειραφετηθούν οι εργάτες. Ο Μπακούνιν συµμεριζόταν αυτήν την άποψη. Και οι δύο άνδρες θεωρούσαν την Κοµµούνα ως το πρότυπο µιάς νέας κοινωνίας. Όµως, για τον Μπακούνιν, δεν ήταν µια προλεταριακή δικτατορία, ούτε καν µια κυβέρνηση, αλλά µάλλον «η τολµηρή και ειλικρινής άρνηση του κράτους», εγκαινιάζοντας «µια νέα εποχή της τελικής χειραφέτησης των ανθρώπων και της αλληλεγγύης τους».⁴ Για τον Τζέηµς Γκυγιώµ, Ελβετό συνεργάτη του Μπακούνιν, η Κοµµούνα αποτελούσε µια «φεντεραλιστική επανάσταση», ανοίγοντας τον δρόµο για µια «πραγµατική κατάσταση αναρχίας µε την ακριβή σηµασία της λέξης». Στο ίδιο πνεύµα, ο Κροπότκιν χαιρέτησε την Κοµµούνα ως τον «προάγγελο µιάς µεγάλης κοινωνικής επανάστασης [...] την αφετηρία µελλοντικών επαναστάσεων».⁵

Όστώσο, ούτε οι αναρχικοί ούτε οι µαρξιστές µπορούν να διεκδικήσουν την Κοµµούνα ως αποκλειστική ιδιοκτησία τους. Το πρόγραµµά της δεν είχε ξεκάθαρη ταυτότητα ώστε να µπορούσε να ισχύει γι' αυτήν µια οποιαδήποτε διακριτή ετικέτα. Αντιθέτως, δεν επιδέχεται καµία συγκεκριµένη ιδεολογική ή αγωνιστική ταξινόµηση. Αντικατοπτρίζοντας µια ποικιλία συµφερόντων και επιδιώξεων, ήταν υπέρ τού όλα για όλους. Πρόσφατη έρευνα έχει εκ νέου τονίσει την πολυπλοκότητά της. Επέδειξε τάσεις τόσο συγκεντρωτικές όσο και φεντεραλιστικές, τόσο εξουσιαστικές όσο και ελευθεριακές. Γνώρισε τον ουτοπισµό ανάµικτο µε τον πρακτικό πειραµατισµό, τον πατριωτισµό συνδυαζόµενο µε οράµατα παγκόσµιας αδελφοσύνης. Όσον αφορά την κοινωνική της σύνθεση, ήταν ένα µείγµα εργατών και επαγγελµατιών, εµπόρων και τεχνιτών. Μπακουνικοί και µαρξιστές, προυντονικοί και µπλανκιστές, δηµοκρατικοί και ιακωβίνοι, όλοι έπαιξαν κάποιον ρόλο.

Οι ρίζες της, όµως, ήταν βαθιά χωµένες στην τοπική ιδιαιτερότητα, η δύναµη ώθησής της ήταν συντριπτικά αποκεντρωτική και ελευθεριακή, οι δε τακτικές της ήταν εκεί-

νες του αυτοσχεδιασμού και της άμεσης δράσης. Για τους περισσότερους εργάτες, στην Γαλλία αλλά και αλλού, η ιδανική κοινωνία παρέμενε μια άμεση δημοκρατία συμβουλίων, λεσχών και κομμουνών, μια αντιεξουσιαστική κοινοπολιτεία στην οποία οι εργάτες, οι τεχνίτες και οι αγρότες θα μπορούσαν να ζήσουν εν ειρήνη και ευδαιμονία, με πλήρη οικονομική και πολιτική ελευθερία οργανωμένοι εκ των κάτω, ένα όραμα που επικαλούνταν από τον Μεσαίωνα οι επαναστάτες και οι αντιφρονούντες.

Πιστή σ' αυτό το όραμα, η Κομμούνα εγκαθίδρυσε τον τοπικό έλεγχο στις οικονομικές, εκπαιδευτικές, πολιτιστικές, καθώς επίσης και πολιτικές και στρατιωτικές υποθέσεις. Απαλλοτρίωσε τον κλήρο και μετέτρεψε τις εκκλησίες σε κοινωνικά φόρα. Κατήργησε την αστυνομία και τον στρατό, αναθέτοντας τα καθήκοντά τους στους απλούς πολίτες –στον «ένοπλο Λαό»– με εκλεγμένους αξιωματικούς. Έκανε τους δημοσίους υπαλλήλους αιρετούς και περιόρισε τον μισθό τους σε εκείνο του εργάτη. Δεδομένης της σύντομης ύπαρξής της και της εξαντλητικής συνεχούς απασχόλησής της με την σίτιση και την άμυνα, τα μεταρρυθμιστικά της μέτρα ήταν εντυπωσιακά. Ανεστάλη η πληρωμή των ενοικίων και η εξόφληση των ληξιπρόθεσμων χρεών. Ιδρύθηκαν ελεύθερα σχολεία και δημιουργήθηκε ένα συμβούλιο καλλιτεχνών (επί κεφαλής του ήταν ο Κουρμπέ, φίλος του Προυντόν). Βασικές δημόσιες υπηρεσίες –ταχυδρομείο, ύδρευση, φωταέριο, συγκοινωνίες– συνέχισαν να λειτουργούν αποτελεσματικά.

Στο πεδίο της εργασίας και της βιομηχανίας, οι μεταρρυθμίσεις ήταν ιδιαίτερα αξιοθαύμαστες. Τα πρόστιμα καταργήθηκαν στα εργοστάσια, καταργήθηκε η νυχτερινή εργασία στους φούρνους και σε κάποια καταστήματα καθιερώθηκε το 10ωρο. Προ πάντων, η Κομμούνα έδειξε ότι οι απλοί εργάτες ήταν ικανοί να διευθύνουν τις δικές τους υποθέσεις. Οι λιθοξόοι εγκαινίασαν ένα ασφαλιστικό πρόγραμμα, άνεργες γυναίκες ίδρυσαν συνεταιριστικά εργα-

στήρια. Συνδικάτα και εργοστασιακά συμβούλια ξεφύτρωσαν σε κάθε συνοικία. Εργοστάσια που είχαν εγκαταλειφθεί από τους ιδιοκτήτες τους κατελήφθησαν και μετατράπηκαν σε εργατικούς συνεταιρισμούς, προαναγγέλλοντας τα πειράματα εργατικής αυτοδιεύθυνσης της Ρωσικής και της Ισπανικής Επανάστασης. «Πιστεύουμε», διακήρυξε μια εργατική λέσχη τον Δεκέμβριο του 1870, «ότι οι εργάτες έχουν σήμερα το δικαίωμα να πάρουν στην κατοχή τους τα εργαλεία παραγωγής, όπως ακριβώς το 1789 οι αγρότες πήραν στην κατοχή τους την γη».⁶ Τέτοιες διακηρύξεις επαναλήφθηκαν πολλές φορές κατά την διάρκεια της πορείας της Κομμούνας –λόγου χάριν, από την Ένωση Γυναικών για την Άμυνα του Παρισιού: «Θεωρούμε ότι ο μόνος τρόπος για να αναδιοργανωθεί η εργασία έτσι ώστε ο εργάτης να απολαμβάνει το προϊόν της δουλειάς του, είναι να δημιουργήσουμε ελεύθερους συνεταιρισμούς παραγωγών οι οποίοι θα διευθύνουν τις διάφορες βιομηχανίες και θα μοιράζονται τα κέρδη». Επιπλέον, αυτή η διακήρυξη ζητούσε «την κατάργηση κάθε ανταγωνισμού μεταξύ εργατών και εργατριών, εφ' όσον τα συμφέροντά τους είναι απολύτως ταυτόσημα και η αλληλεγγύη τους απαραίτητη για την επιτυχία του τελικού και καθολικού πλήγματος της Εργασίας εναντίον του Κεφαλαίου».⁷

Αυτά ήταν τα χαρακτηριστικά της Κομμούνας, τα οποία την κατέστησαν ένα γεγονός απaráμιλλης σημασίας για την ανάπτυξη του ευρωπαϊκού αναρχισμού και σοσιαλισμού. Ούτε προκαλεί έκπληξη το ότι στους συμμετέχοντες σε αυτήν περιλαμβάνονταν οπαδοί του Προυντόν (ο οποίος είχε πεθάνει το 1865), μεταξύ των οποίων ο Κουρμπέ, ο Λονγκέ και ο Βερμορέλ. Η επιρροή του Προυντόν –αναμφισβήτητη μεγαλύτερη από εκείνη του Μαρξ– φάνηκε στον τίτλο «ομόσπονδοι» με τον οποίον ήταν γνωστοί οι κομμουνάροι. Όπως παρατήρησε ο Τζωρτζ Γούντκοκ,⁸ η Διακήρυξη της Κομμούνας της 19ης Απριλίου 1871, η οποία απαιτούσε «την απόλυτη αυτονομία της Κομμούνας, προε-

κτεινόμενη σε όλες τις περιοχές της Γαλλίας, εξασφαλίζοντας σε κάθε μία την ακεραιότητα των δικαιωμάτων της και σε κάθε Γάλλο την πλήρη άσκηση των ικανοτήτων του, ως ανθρώπου, πολίτη και εργαζομένου», θα μπορούσε να είχε γραφτεί από τον ίδιο τον Προυντόν.⁹

Επίσης έλαβαν μέρος μερικοί μακουνικοί αναρχικοί, όπως οι αδελφοί Ελυζέ και Ελί Ρεκλύ, με τον Ελί να γίνεται διευθυντής της Εθνικής Βιβλιοθήκης. Επιπλέον, υπήρχαν κάποιοι που θα γίνονταν αργότερα αναρχικοί, όπως η Λουϊζ Μισέλ, καθώς και κάποιοι σχεδόν αναρχικοί και ελευθεριακοί σοσιαλιστές, όπως ο Μπενουά Μαλόν, ο Γκυστάβ Λεφρανσέ, ο Αρτύρ Αρνού και ο Εζέν Βαρλέν. Ο Βαρλέν, ο οποίος συνελήφθη από τους στρατιώτες των Βερσαλλιών, βασανίστηκε, ακρωτηριάστηκε και εκτελέστηκε, καθιστάμενος έτσι ένας από τους διασημότερους μάρτυρες της Κομμούνας, είχε γράψει το 1870 ότι «η επερχόμενη επανάσταση πρέπει να απαλλάξει οριστικά τους εργάτες από κάθε μορφή καπιταλισμού ή πολιτικής εκμετάλλευσης και να στηρίξει όλες τις κοινωνικές σχέσεις στην βάση της αρχής της δικαιοσύνης».¹⁰ Άλλοι πολύ γνωστοί ακτιβιστές ήταν ο Ιταλός επαναστάτης Αμίλκα Τσιπριάνι και ο πατέρας του Εμίλ Ανρύ, Φορτινέ Ανρύ, ο οποίος αργότερα αυτοεξορίστηκε.

Η Κομμούνα έδωσε μια ισχυρή ώθηση στα αναρχικά κινήματα της Ιταλίας, της Ισπανίας και της Ελβετίας, καθώς επίσης και της ίδιας της Γαλλίας. Επιπλέον, η θεωρία του αναρχοκομμουνισμού, καθώς και εκείνη της προπαγάνδας μέσω της δράσης, προέκυψαν και οι δύο άμεσα από την Κομμούνα και εξελίχθηκαν την δεκαετία του 1870 από τον Κροπότκιν, τον Μαλατέστα και τον Πωλ Μπρους –όλοι τους έγιναν αναρχικοί αμέσως μετά την Κομμούνα. Στην πραγματικότητα, με την αρχική της έννοια, η προπαγάνδα μέσω της δράσης δεν σήμαινε πράξεις ατομικής τρομοκρατίας, αλλά την κατάληψη μιάς πόλης ή μιάς περιοχής ως βάσης για μια κοινωνική επανάσταση κατά τα πρότυπα της

Παρισινής Κομμούνας. Αρκετοί κομμουνάροι αγωνιστές, περνώντας τα σύνορα, διέφυγαν στην Ισπανία, την Ελβετία και την Ιταλία, όπου ενθάρρυναν τοπικά αναρχικά κινήματα, καθώς επίσης και την δημιουργία μιάς αντιεξουσιαστικής Διεθνούς.

Προ πάντων, η Κομμούνα ήταν η πηγή έμπνευσης του αναδυόμενου ελευθεριακού κινήματος. Για τους αναρχικούς όλων των χωρών ήταν η αυθόρμητη έκφραση των φεντεραλιστικών και αντικρατικών ιδανικών, ένα πρότυπο της κοινωνικής επανάστασης και της επερχόμενης ελευθεριακής τάξης πραγμάτων. «Η μελλοντική κοινωνία», έγραψε ο Μπακούνιν στο έργο του *Η Παρισινή Κομμούνα και η Ιδέα του Κράτους*, «πρέπει να οργανωθεί εκ των κάτω προς τα άνω από την ελεύθερη σύνδεση ή ομοσπονδία των εργατών, πρώτα στα συνδικάτα, ύστερα σε κομμούνες, περιφέρειες, έθνη και, τέλος, σε μια μεγάλη διεθνή και καθολική συνομοσπονδία. Τότε μόνο θα πραγματοποιηθεί η αληθινή και ζωτική τάξη της ελευθερίας, και η γενική ευτυχία».

Η Κομμούνα, όπως είδαμε, είχε έναν παρόμοιο αντίκτυπο στην σκέψη του Κροπότκιν, προσφέροντας το πρότυπο της κοινωνικής επανάστασης το οποίο επεξεργάστηκε στα έργα του *Λόγια ενός Επαναστάτη*,¹¹ *Η Κατάκτηση του Ψωμιού*¹² και *Αγροί, Εργοστάσια και Εργαστήρια*.¹³ Η ίδια η σταδιοδρομία του ως αναρχικού συνέπιπτε ακριβώς με τα 50 χρόνια μεταξύ της Παρισινής Κομμούνας του 1871 και της Κομμούνας της Κρονστάνδης¹⁴ του 1921. Το 1871, μετά την καταστολή της Παρισινής Κομμούνας, αποκήρυξε τις επιστημονικές επιδιώξεις του και αφιερώθηκε στην επαναστατική Υπόθεση. Ως μέλος του Κύκλου Τσαϊκόφσκι¹⁵ από το 1872 έως το 1874, έδινε διαλέξεις στους εργάτες και στους αγρότες για τα διδάγματα της Κομμούνας, ενώ όταν φυλακίστηκε στην Αγία Πετρούπολη αφηγήθηκε μια ιστορία της Κομμούνας στον συγκινημένο κρατούμενο ενός γειτονικού κελλιού. Ο Κροπότκιν αναγνώρισε τους περιορισμούς της Κομμούνας, η οποία «δεν μπορούσε να είναι

τίποτε άλλο εκτός από μια πρώτη απόπειρα». Είδε ότι αυτή δεν έκοψε κάθε δεσμό με το κράτος και ότι εξουσιαστικές επαναστατικές ομάδες είχαν αμαυρώσει τον ελευθεριακό της χαρακτήρα. Παρ' όλα αυτά, την χαιρέτησε ως την πρώτη ηρωϊκή προσπάθεια «να τεθεί τέλος στην κτηνώδη αστική εκμετάλλευση, να απαλλαγεί ο λαός από την κηδεμονία του κράτους και να εγκαινιασθεί μέσα στην εξέλιξη της ανθρώπινης φυλής μια νέα εποχή ελευθερίας, ισότητας και αλληλεγγύης». ¹⁶

Η σύντομη πορεία της Κομμούνας γνώρισε αναρίθμητες πράξεις τόλμης εκ μέρους αγνώστων, καθώς επίσης και διάσημων ηρώων: έναν εργάτη να κάθεται ήσυχα σε έναν πάγκο εφημερίδων έξω από τον σιδηροδρομικό σταθμό του Μονπαρνάς πολύ μετά την αποχώρηση των συντρόφων του, να γεμίζει αργά το όπλο του και να πυροβολεί εναντίον ενός αποσπάσματος βερσαλλιέρων στρατιωτών και εν συνεχεία να απομακρύνεται αργά μετά την εξάντληση των πυρομαχικών του. Τον Σαρλ Ντελεκλύζ, με το ψηλό καπέλο και την ρεντιγκότα του με την κόκκινη ταινία, να σκαρφαλώνει στα οδοφράγματα την παραμονή της ήττας, με το γέρικο κορμί του να δίνει στόχο στους ελεύθερους σκοπευτές των Βερσαλλιών το ηλιοβασίλεμα· την Λουϊζ Μισέλ να τρέχει σε έναν δρόμο στις 18 Μαρτίου, φωνάζοντας «Προδοσία!», και να εμποδίζει την αρπαγή των κανονιών στα υψώματα της Μονμάρτρης. Την Λουϊζ Μισέλ και την Ελιζαμπέτ Ντιμίτριεφ, αφού είχε χαθεί κάθε ελπίδα, να μεταφέρουν εφόδια, να φροντίζουν τους τραυματίες και να πολεμούν πίσω από τα οδοφράγματα. Τέτοιες πράξεις έκαναν την Κομμούνα μια παραδειγματική, αν και τελικώς τραγική υπόθεση, δημιουργώντας έναν μύθο τόσο στην Γαλλία όσο και στο εξωτερικό. «Η Ιστορία», διακήρυξε ο Μαρξ, «δεν έχει κανένα συγκρίσιμο παράδειγμα τέτοιου μεγαλείου». «Ήταν παρανοϊκοί», είπε ο ζωγράφος Ρενουάρ, «αλλά είχαν μέσα τους εκείνη την μικρή σπίθα που δεν σβήνει ποτέ». ¹⁷

Ωστόσο η Κομμούνα είχε και την σκοτεινή πλευρά της,

τις στιγμές προδοσίας και μισαλλοδοξίας όσο κι αν αποσιωπήθηκαν από τον συνακόλουθο σεβασμό στην μνήμη της μέσα στους επαναστατικούς κύκλους. Είχε τους παλιανθρώπους της, καθώς επίσης και τους ήρωές της, μεταξύ των οποίων θέρειναν ο αντισημιτισμός και ο αντιδιανοουμενισμός, προαναγγέλλοντας την Action Française¹⁸ και τον φασισμό του 20ού αιώνα. Παρά την Διακήρυξή τους περί ίσων αμοιβών, οι ηγέτες της Κομμούνας ψήφισαν για τον εαυτό τους μια αμοιβή 15 φράγκων την ημέρα, πολύ μεγαλύτερη από εκείνη του μέσου εργάτη και ίση με εκείνη του εργοστασιακού επιστάτη ή των ανώτερων αξιωματικών της Εθνοφρουράς. Παρά την αντίθεση κάποιων ελευθεριακών όπως ο Κουρμπέ, ο Μαλόν, ο Λεφρανσέ και ο Αρνού, δημιουργήθηκε μια Επιτροπή Κοινής Σωτηρίας και επιβλήθηκε λογοκρισία στον Τύπο, με αποτέλεσμα το κλείσιμο 27 εφημερίδων κάθε πολιτικής απόχρωσης. Ο Φελίξ Πυά και ιδίως ο Ραούλ Ριγκώ αμαύρωσαν την ευγενή εικόνα της Κομμούνας με αυθαίρετες συλλήψεις και εκτελέσεις, καθώς και την κράτηση ομήρων, μια τακτική στην οποία αντιτάχθηκαν σθεναρά τόσο ο Λεφρανσέ όσο και ο Ντελεκλύζ. Μόνο κατά τις πρώτες 10 μέρες της Κομμούνας συνελήφθησαν πάνω από 400 άνθρωποι, ενώ ο Αρχιεπίσκοπος του Παρισιού και κάποιοι ιερείς συνελήφθησαν και εκτελέστηκαν.

Ωστόσο, όλα αυτά ωχριούν μπροστά στις ωμότητες της εθνικής κυβέρνησης. Της καταστολής ηγήθηκε ο στρατηγός Γκαλιφέ, ένας κτηνώδης αξιωματικός, ο οποίος κόμπαζε ότι δεν είχε συλλάβει ούτε έναν αιχμάλωτο στον Πόλεμο του Μεξικού. Κατά την διάρκεια μιάς εβδομάδας, στο Παρίσι δολοφονήθηκε διπλάσιος αριθμός ανθρώπων απ' ό,τι στην επαρχία συνολικά κατά την διάρκεια ολόκληρης της Γαλλικής Επανάστασης. Περισσότεροι από 25.000 άνθρωποι σφαγιάστηκαν, 5.000 εκτοπίστηκαν, 50.000 συνελήφθησαν, 14.000 φυλακίστηκαν και χιλιάδες ακόμη αυτοεξορίστηκαν. «Μόλις επέστρεψα από το Παρίσι», έγραψε ο Αδόλφος Θιέρσος στον υπουργό Εξωτερικών του στις Βερ-

σαλλίες, «όπου αντίκρισα μερικές τρομερές εικόνες. Έλα, φίλε μου, να μοιραστείς την ικανοποίησή μας».¹⁹

Η έκταση και η αγριότητα της καταστολής ήταν εντελώς δυσανάλογες προς την φύση της ίδιας της εξέγερσης, ερχόμενες σε οξεία αντίθεση με την πανηγυρική ατμόσφαιρα των προηγούμενων εβδομάδων. Διότι η Κομμούνια ήταν μια συλλογική γιορτή, μια έκρηξη χαράς και κεφιού, ένα «πανηγύρι των καταπιεζόμενων», όπως την αποκάλεσε ο Λένιν, σημαδεμένη από έντονα αισθήματα αδελφοσύνης, αλληλεγγύης, γενναιοψυχίας και ελπίδας. Όλα αυτά προστέθηκαν στην τραγωδία και έκαναν το τέλος εντελώς ανυπόφορο. «Οι κομμουνάροι», έγραψε ο Κροπότκιν, «κατακρεουργήθηκαν, μαχαιρώθηκαν, πυροβολήθηκαν και ξεκοιλιάστηκαν από τους φονιάδες των Βερσαλλιών». Περίπου 3.000 πέθαναν στα οχυρά και στις φυλακές. Μαζικές εκτελέσεις έγιναν στις αποθήκες Σατορού. Οι υπερασπιστές κάθε οδοφράγματος που καταλαμβάνόταν, σφαγιαζόνταν. 147 εκτελέστηκαν στον τοίχο των ομόσπονδων.

Η υστερία και οι φήμες προκάλεσαν την σφαγή κι άλλων αθώων. Γυναίκες που μετέφεραν μπουκάλια γάλακτος πυροβολούνταν στην πλάτη σαν πετρελαιοπυρπολήτριες [*pétroleuses*]. «Αν ένα χέρι άνοιγε ένα παντζούρι, το παράθυρο γινόταν κόσκινο από τις σφαίρες», έγραψε η Βολτερίν ντε Κλερ. «Αν μια κραυγή διαμαρτυρίας ξέφευγε από ένα λαρύγγι, εισέβαλαν στο σπίτι, έσερναν έξω τους ενοίκους, τους έστηναν στον τοίχο και τους εκτελούσαν επί τόπου.»²⁰ Την περίοδο που ακολούθησε την καταστολή, οι αρχές δέχτηκαν περίπου 400.000 καταγγελίες, ως επί το πλείστον ανώνυμες, όμως, παρ' όλα αυτά, συχνά έλαβαν μέτρα κατά των καταγγελλόμενων. Η Λουϊζ Μισέλ εκτοπίστηκε στην Νέα Καληδονία, όπου έγινε αναρχική. Η Ελιζαμπέτ Ντιμίτριεφ, σοβαρά τραυματισμένη, διέφυγε στην Ελβετία και εν συνεχεία επέστρεψε στην γενέτειρά της Ρωσία, παντρεύτηκε έναν πολιτικό εξόριστο και πέθανε σχετικά νωρίς στην Σιβηρία. Εν τω μεταξύ, η εφημερίδα *Times* του Λονδίνου

διαμαρτυρόταν εναντίον «των απάνθρωπων νόμων εκδίκησης, βάσει των οποίων οι στρατιώτες των Βερσαλλιών πυροβολούσαν, ξεκοίλιαζαν και διαμέλιζαν αιχμαλώτους, γυναίκες και παιδιά, κατά τις τελευταίες 6 μέρες. Από όσο μπορούμε να θυμηθούμε, δεν έχει υπάρξει κάτι παρόμοιο στην Ιστορία».²¹ Όμως, έγραψε ο Μπακούνιν, επειδή η Κομμούνα «σφαγιάστηκε και πνίγηκε στο αίμα από τους δημίους της μοναρχικής και εκκλησιαστικής αντίδρασης, έγινε ακόμα πιο ζωντανή και ισχυρή μέσα στην φαντασία και στην καρδιά του ευρωπαϊκού προλεταριάτου».

Η Παρισινή Κομμούνα δεν πρέπει να θεωρείται ένα μεμονωμένο γεγονός. Ήταν μάλλον τμήμα ενός ευρύτερου κινήματος, τόσο τοπικά όσο και χρονικά, που προεκτεινόταν σε ολόκληρη την νοτιοδυτική Ευρώπη στις αρχές της δεκαετίας του 1870. Στην πραγματικότητα, είχε ήδη γίνει ένα κίνημα μέσα στην ίδια την Γαλλία προτού εξαπλωθεί πέραν των συνόρων της, και μάλιστα δεν ξεκίνησε στο Παρίσι αλλά στην Λυών, την πλέον επαναστατική επαρχιακή πόλη, τον Σεπτέμβριο του 1870, μετά την κατάρρευση της Β' Αυτοκρατορίας. Οι ειδήσεις για την Κομμούνα της Λυών πυροδότησαν μια αλυσιδωτή αντίδραση σε ολόκληρη την κοιλάδα του Ρον και στην Προβάνς. Το φθινόπωρο και τον χειμώνα ξέσπασαν εξεγέρσεις στην Μασσαλία, στην Τουλούζη, στην Ναρμπόν, στην Σετ, στο Περπιγιάν, στην Λιμόζ, στο Σεντ-Ετιέν, στο Κρεζό και σε άλλες πόλεις. Το κίνημα υπήρξε σποραδικό και βραχύβιο –σε κάποια μέρη η Κομμούνα ποτέ δεν εμφανίστηκε πραγματικά– ήταν όμως, παρ' όλα αυτά, μεγάλης σημασίας, ιδίως στην Λυών και στην Μασσαλία όπου φούντωσε εκ νέου μετά την εγκαθίδρυση της Παρισινής Κομμούνας την άνοιξη.²²

Στον Νότο, όμως, οι μπακουνικοί έπαιξαν έναν πιο σημαντικό ρόλο απ' ό,τι στην πρωτεύουσα. Στην Μασσαλία, τρεις οπαδοί του Μπακούνιν, ο Γκαστόν Κρεμιέ, ο Σαρλ Αλερινί και ο Αντρέ Μπαστέλικα βρίσκονταν στο επίκεντρο των γεγονότων, στην δε Λυών τα ηνία είχαν ο ίδιος ο Μπα-

κούνιν και ο συνεργάτης του, Αλμπέρ Ρισάρ. Μετά την κατάληψη του δημαρχείου με την βοήθεια του στρατηγού Κλυζερέ, η πρώτη πράξη του Μπακούνιν ήταν να διακηρύξει την κατάργηση του κράτους. Για τον σκοπό αυτόν αναρτήθηκαν στις 25 Σεπτεμβρίου 1870 αφίσες τοίχου [οι οποίες ανέφεραν τα εξής]:

ΑΡΘΡΟ 1: Έχοντας καταστεί ανίσχυρος, ο διοικητικός και κυβερνητικός μηχανισμός του κράτους καταργείται.

ΑΡΘΡΟ 2: Βάσει αυτού, καταργούνται όλα τα ποινικά και αστικά δικαστήρια και αντικαθίστανται από την Λαϊκή Δικαιοσύνη.

ΑΡΘΡΟ 3: Η πληρωμή των φόρων και των ενυπόθηκων δανείων αναστέλλεται. Οι φόροι θα αντικατασταθούν από ειδικά τέλη τα οποία οι ομοσπονδοποιημένες κομμούνες θα εισπράττουν από τις εύπορες τάξεις, σύμφωνα με το τι χρειάζεται για την σωτηρία της Γαλλίας.

ΑΡΘΡΟ 4: Εφ' όσον το κράτος έχει καταργηθεί, δεν μπορεί πλέον να παρεμβαίνει για να διασφαλίσει την πληρωμή των ιδιωτικών χρεών.

ΑΡΘΡΟ 5: Διά του παρόντος καταργούνται όλα τα υφιστάμενα δημοτικά διοικητικά σώματα. Θα αντικατασταθούν σε κάθε κομμούνα από επιτροπές για την σωτηρία της Γαλλίας. Όλες οι κυβερνητικές εξουσίες θα ασκούνται από τρεις επιτροπές υπό την άμεση εποπτεία του Λαού.

ΑΡΘΡΟ 6: Η επιτροπή της κυριότερης πόλης κάθε νομού του Έθνους θα στείλει 2 αντιπροσώπους σε μια επαναστατική συνέλευση για την σωτηρία της Γαλλίας.

ΑΡΘΡΟ 7: Αυτή η συνέλευση θα συνεδριάσει άμεσα στο Δημαρχείο της Λυών, εφ' όσον αυτή είναι η δεύτερη πόλη της Γαλλίας και ικανότερη να ασχοληθεί ενεργητικά με την άμυνα της χώρας. Εφ' όσον αυτή η συνέλευση θα έχει την υποστήριξη του Λαού, θα σώσει την Γαλλία.

ΣΤΑ ΟΠΛΑ!!!²³

Από την νότια Γαλλία, το κομμουναλιστικό κίνημα διέσχισε τα σύνορα και εισήλθε στην Ιταλία και στην Ισπανία, όπου οι δονήσεις του έγιναν άμεσα αισθητές. Στην Ιταλία έλαβε την μορφή μιάς εξέγερσης στην Μπολώνια το 1874, στην οποία ο Μπακούνιν έπαιξε τον τελευταίο ενεργητικό του ρόλο, και είχε ως τελικό απόηχο την εξέγερση του 1877 στο Μπενεβέντο, της οποίας ηγήθηκαν οι νεαροί μαθητές του Μπακούνιν, Μαλατέστα, Καφιέρο και Στέπνιακ. Στην Ισπανία, το κίνημα των «καντονιών» του 1873-74 εμπνεόταν άμεσα από τα γεγονότα στην Γαλλία, ιδίως στην Λυών και στην Μασσαλία, από την οποία κάποιοι φυγάδες (ο Αλερινί και ο Πωλ Μπρους μεταξύ άλλων) διέφυγαν διασχίζοντας τα Πυρηναία και έλαβαν μέρος στην δημιουργία κομμουνών, καθώς επίσης και στην γενική απεργία της Βαρκελώνης τον Ιούλιο του 1873.

Ωστόσο, πάνω απ' όλα, το Παρίσι ήταν τμήμα μιάς ευρύτερης παράδοσης επαναστατικών κομμουνών σε διάφορα μέρη του κόσμου, παράδοση που διατηρήθηκε πάνω από δύο αιώνες: στην Γαλλία το 1793, το 1848 και το 1871· στην Ρωσία το 1905, το 1917 και το 1921· στην Ιταλία το 1874, το 1877 και το 1920· στην Γερμανία το 1918-19· στην Ισπανία το 1873-74 και το 1936-39· στην κεντρική και στην ανατολική Ευρώπη μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο: Ανατολικό Βερολίνο και Πότσνταμ, Βουδαπέστη και Πράγα. Σε αυτά θα μπορούσε να προστεθεί η παρισινή έκρηξη του 1968, με την επίθεσή της εναντίον της συγκεντρωτικής εξουσίας και τα αιτήματά της για εργατικό έλεγχο, καθώς και η ελάχιστη γνωστή Κομμούνα της Σανγκάης του 1967, η οποία εγκαθιδρύθηκε «στα πρότυπα της Παρισινής Κομμούνας του 1871», σύμφωνα με τους φοιτητές και τους εργάτες που συμμετείχαν²⁴ σε αυτήν.

Παρά τον διαφορετικό χαρακτήρα τους, αυτά τα γεγονότα είχαν κάποια κοινά χαρακτηριστικά. Συνέβησαν, ως επί το πλείστον, όχι στις ανεπτυγμένες βιομηχανικές χώρες (όπως ανέμενε ο Μαρξ), αλλά μάλλον (όπως προέβλεψε ο

Μπακούνιν) σε σχετικά υποανάπτυκτες και περιφερειακές περιοχές με χειροτεχνική και αγροτική οικονομία και ισχυρές τοπικιστικές παραδόσεις. Ήταν όλες κοινωνικές επαναστάσεις, επαναστάσεις εκ των κάτω, αποκεντρωτικές, φεντεραλιστικές και ελευθεριακές, που στρέφονταν εναντίον εξουσιαστικών και ολιγαρχικών καθεστώτων. Όλες είδαν ένα πλήθος συμβουλίων και επιτροπών να ξεφυτρώνει αυθόρμητα μέσα στο κενό που άφηναν πίσω τους έκπτωτες κυβερνήσεις, οι οποίες, όπως έγραψε ο Κροπότκιν το 1871, «εξατμίστηκαν σαν το στάσιμο νερό μιάς λακκούβας». Ήταν όλες βαθιά εξισωτικές, επιδεικνύοντας την ίδια πανηγυρική ατμόσφαιρα, την ίδια ευθυμία και χαρά, την ίδια γενναιοψυχία και τον ίδιο ηρωϊσμό. Όλες σφραγίστηκαν από την ίδια άγρια ωμότητα την οποία ακολούθησαν περίοδοι μεγάλης αντίδρασης. Ωστόσο, όλες δημιούργησαν μάρτυρες που θα ενέπνεαν τις μελλοντικές εξεγέρσεις.

Στην Ρωσία, όπως στην Ιταλία και στην Ισπανία, η Κομμούνα είχε έναν άμεσο αντίκτυπο, κυρίως στους νεαρούς ποπουλιστές, οι οποίοι «πήγαν στον Λαό» το 1873 και το 1874 για να τον εξωθήσουν σε κοινωνική εξέγερση. Ακριβώς μετά την Κομμούνα, όπως είδαμε, ο Κροπότκιν έγινε αναρχικός για όλη του την ζωή, ενώ ο Πιότρ Λαβρόφ,²⁵ ο οποίος έπαιξε έναν ιδιαίτερο ρόλο στην Κομμούνα, την ονόμασε «την πρώτη, αν και ακόμη αχνή αυγή της προλεταριακής δημοκρατίας».²⁶ Κατά την διάρκεια της Επανάστασης του 1905, μια ομάδα αναρχικών που αυτοαποκαλούνταν κομμουνάροι, επιχείρησε να μετατρέψει την πόλη του Μπιαλιστόκ σε μια «δεύτερη Παρισινή Κομμούνα». Ομοίως, κατά την διάρκεια της Επανάστασης του 1917, οι αναρχικοί της Μόσχας και της Πετρούπολης επεδίωξαν να μεταμορφώσουν τις δίδυμες πρωτεύουσες σε εξισωτικές κομμούνες με πρότυπο μια εξιδανικευμένη εικόνα του 1871. «Μέσω μιάς κοινωνικής επανάστασης, στην αναρχική κομμούνα», ήταν το σύνθημα της Ομοσπονδίας Αναρχικών²⁷ Πετρούπολης.

Ακολουθώντας τον Μαρξ, ο Λένιν επίσης θεωρούσε την Κομμούνα ως την πρώτη σύγχρονη επανάσταση, το πρώτο στάδιο μιάς ιστορικής διαδικασίας της οποίας το δεύτερο ήταν η Ρωσική Επανάσταση. Τον Απρίλιο του 1917, είχε μαζί του το βιβλίο *Ο Εμφύλιος Πόλεμος στην Γαλλία* στον σταθμό της Φινλανδίας, ενώ ενσωμάτωσε το πρόγραμμα της Κομμούνας στα έργα του *Θέσεις του Απρίλη και Κράτος και Επανάσταση*. Όταν πέθανε ο Λένιν, η σορός του τυλίχτηκε με μια σημαία της Κομμούνας και, 40 χρόνια αργότερα, οι Σοβιετικοί κοσμοναύτες πήραν μαζί τους στο ταξίδι τους στο διάστημα πορτρέτα του Μαρξ και του Λένιν, καθώς και μια λωρίδα από μια σημαία της Κομμούνας. Όμως, από την ελευθεριακή σκοπιά, τα ιδανικά του 1871 προδόθηκαν μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση, η δε Κομμούνα έγινε η απάντηση των αναρχικών στην δικτατορία των μπολσεβίκων.

Το 1921, η Κρονστάνδη ήταν το τελευταίο επεισόδιο της κομμουναλιστικής παράδοσης στην Ρωσία. Φυσικά υπήρχαν διαφορές μεταξύ Κρονστάνδης και Παρισιού. Η Κρονστάνδη ήταν μια μικρότερη υπόθεση, που διήρκεσε απλώς δύο εβδομάδες κι όχι δύο μήνες, ενώ είχε αναλογικά μικρότερες απώλειες. Επιπλέον, οι εξεγερμένοι αντιμάχονταν ένα σοσιαλιστικό (τουλάχιστον κατ' όνομα) καθεστώς. Ωστόσο, οι ομοιότητες ήταν τόσο εκπληκτικές, ώστε οι αναρχικοί της Πετρούπολης ονόμασαν την Κρονστάνδη «δεύτερη Παρισινή Κομμούνα». Εκεί υπήρχε η ίδια ελευθεριακή ατμόσφαιρα, η ίδια απόρριψη της συγκεντρωτικής εξουσίας, η ίδια αυθόρμητη δημιουργία συμβουλίων και επιτροπών, η ίδια απαίτηση για εργατικό έλεγχο, οι ίδιες πράξεις ηρωισμού, η ίδια αποτυχία να επιτεθούν και το ίδιο αιματηρό αποτέλεσμα. Από μια παράξενη ειρωνεία, ακόμα και οι ημερομηνίες συνέπιπταν: το Παρίσι ξεσηκώθηκε στις 18 Μαρτίου 1871 και η Κρονστάνδη έπεσε στις 18 Μαρτίου 1921, 50 χρόνια μετά. Ο Αλεξάντερ Μπέρκμαν επεσήμανε τον παραλληλισμό: «Οι νικητές γιορτάζουν την επέτειο της

Κομμούνας του 1871. Ο Τρότσκι και ο Ζηνόβιεφ καταδικάζουν τον Θιέρσο και τον Γκαλιφέ για την σφαγή των εξεγερμένων του Παρισιού».²⁸

Όμως το παράδειγμα του Παρισιού επιβίωσε. Κομμούνες ξεφύτρωσαν στην Βαρκελώνη το 1936, στην Βουδαπέστη το 1956 και στην Πράγα το 1968 –όλες τους συνετρίβησαν από τους ίδιους τους μαρξιστές, οι οποίοι έδειξαν έτσι την επαναστατική τους χρεωκοπία. «Υπάρχουν ήττες που είναι πραγματικά νίκες», είπε ο Καρλ Λήμπκνεχτ την παραμονή της δολοφονίας του το 1919, «και νίκες που είναι πιό επαίσχυντες από τις ήττες».²⁹ Ένας ταιριαστός επιτάφιος για τις κομμουναλιστικές εξεγέρσεις από το Παρίσι μέχρι την Πράγα. Επιπλέον, η παράδοσή τους επιβιώνει ως μία εναλλακτική λύση στην συγκεντρωτική κυβέρνηση, έτσι τουλάχιστον πίστευε ο Κροπότκιν: «Σπάζοντας τις αλυσίδες της και ανατρέποντας τα είδωλά της, η Ανθρωπότητα θα βαδίσει προς ένα καλύτερο μέλλον, στο οποίο δεν θα υπάρχουν πιά ούτε αφέντες ούτε δούλοι και στο οποίο δεν θα τιμώνται παρά οι γενναίοψυχοι μάρτυρες που πλήρωσαν με το αίμα και τα μαρτύριά τους γι' αυτές τις πρώτες απόπειρες χειραφέτησης, οι οποίες φωτίζουν τον δρόμο μας προς την κατάκτηση της ελευθερίας».

Πωλ Άβριτς

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Σ.τ.μ. Ελληνική μετάφραση, εκδόσεις Στοχαστής.
2. Σ.τ.μ. Ελλ. μτφρ., εκδόσεις Ηριδανός.
3. Σ.τ.σ. Ένγκελς, παρατίθεται στο βιβλίο του Φρανκ Γέλινεκ, *The Paris Commune, 1871* (Λονδίνο, 1937), σελ. 176· ο Μαρξ προς τον Λούντβιχ Κούγκελμαν, 12 Απριλίου 1871. Όλες οι άλλες παραθέσεις του Μαρξ είναι από το βιβλίο του *Ο Εμφύλιος Πόλεμος στην Γαλλία*.

4. Σ.τ.σ. Αυτή και άλλες παραθέσεις του Μπακούιν είναι από το βιβλίο του *Η Παρισινή Κομμούνια και η Ιδέα του Κράτους* [ελλ. μτφρ., εκδόσεις Ελεύθερος Τύπος].
5. Σ.τ.σ. Γκυγιώμ, παρατίθεται στο βιβλίο του Ζακ Ρουζρό, (επιμ.), *Procès des Communards* (Παρίσι, 1964), σελ. 14. Όλες οι παραθέσεις του Κροπότκιν είναι από το δοκίμιό του *Η Παρισινή Κομμούνια*. [Βλ. παρόν βιβλίο, σελ. 67.]
6. Σ.τ.σ. Γιουτζίν Σάλκιντ (επιμέλεια), *The Paris Commune of 1871: The View from the Left* (Λονδίνο, 1972), σελ. 39.
7. Σ.τ.σ. Στιούαρτ Έντουαρντς (επιμέλεια), *The Communards of Paris, 1871* (Λονδίνο, 1973), σελ. 135.
8. Σ.τ.μ. Γούντκοκ, Τζωρτζ (1912-). Αμερικανός πανεπιστημιακός και συγγραφέας. Την περίοδο 1940-47 ήταν αρχισυντάκτης του περιοδικού *Now*, καθώς επίσης και ένας από τους αρχισυντάκτες των αναρχικών εφημερίδων *War Commentary* και *Freedom*. Το πλούσιο συγγραφικό του έργο περιλαμβάνει ένα βιβλίο για τον αναρχισμό (*Anarchism*), καθώς και βιογραφίες κλασικών του αναρχισμού.
9. Σ.τ.σ. Τζωρτζ Γούντκοκ, *Pierre-Joseph Proudhon* (Λονδίνο, 1956), σελ. 276-77.
10. Σ.τ.σ. Σάλκιντ, *The Paris Commune*, σελ. 33.
11. Σ.τ.μ. Ελλ. μτφρ., εκδόσεις Ελεύθερος Τύπος, υπό έκδοση.
12. Σ.τ.μ. Ελλ. μτφρ., εκδόσεις Ελεύθερος Τύπος.
13. Σ.τ.μ. Ελλ. μτφρ., εκδόσεις Νησίδες.
14. Σ.τ.μ. Βλ. *Οι Ιζβέστιες της Κρονστάνδης*, εκδ. Ελεύθερος Τύπος.
15. Σ.τ.μ. Οργάνωση νεαρών ποπουλιστών, η οποία ασκούσε επαναστατική προπαγάνδα μεταξύ των εργατών και των αγροτών της Μόσχας και της Αγίας Πετρούπολης.
16. Σ.τ.σ. Βλ. επίσης το κείμενο του Νικόλας Ουώλτερ, "The Paris Commune and the Anarchist Movement", *Freedom Pamphlet*, no 8.
17. Σ.τ.σ. Άλιστερ Χορν, *The Fall of Paris: The Siege and the Commune, 1870-1871* (Γκάρντεν Σίτυ, ΝΥ, 1967), σελ. 472.
18. Σ.τ.μ. Αντιδημοκρατικό, εθνικιστικό κίνημα, το οποίο εξέδιδε και την ομώνυμη εφημερίδα (1908-44).
19. Σ.τ.σ. Γέλινεκ, *The Paris Commune*, σελ. 320.
20. Σ.τ.σ. Βολτερίν ντε Κλερ, *Selected Works* (Νέα Υόρκη, 1914), σελ. 246.

21. Σ.τ.σ. Σάλκιντ, *The Paris Commune*, σελ. 27.
22. Σ.τ.σ. Βλ. Ζαν Γκαϊγιάρ, *Communes de province, Commune de Paris, 1870-1871* (Παρίσι, 1971).
23. Σ.τ.σ. Σάλκιντ, *The Paris Commune*, σελ. 74.
24. Σ.τ.σ. *Revolution and Reaction: The Paris Commune of 1871* (επιμ. Τζων Χικς και Ρόμπερτ Τάκερ), (Άμπερστ, Μασαχουσέτη, 1973), σελ. 113.
25. Σ.τ.μ. Ο Ρώσος σοσιαλιστής Πιότρ Λαβρόφ, συγγραφέας πολλών φιλοσοφικών και κοινωνιολογικών δοκιμίων (υπήρξε επίσης συγγραφέας μιάς πολύ σημαντικής μελέτης για την ιστορία της Κομμούνας, η οποία, δυστυχώς, δεν μεταφράστηκε ποτέ από τα ρωσικά), μετά την εξορία του πήγε στο Παρίσι στις αρχές του 1870 και αμέσως δραστηριοποιήθηκε στο τμήμα της Διεθνούς του 17ου Διαμερίσματος. Επιπλέον ήταν ανταποκριτής στην Γαλλία μιάς εφημερίδας του βελγικού τμήματος της Διεθνούς. Τον Απρίλιο, ταξίδεψε στις Βρυξέλλες και στο Λονδίνο για λογαριασμό της Κομμούνας προς αναζήτηση βοήθειας. Μετά την ήττα, επέστρεψε στο Παρίσι, συνεχίζοντας το συγγραφικό του έργο μέχρι τον θάνατό του το 1900.
26. Σ.τ.σ. Σάλκιντ, *The Paris Commune*, σελ. 294.
27. Σ.τ.σ. Πωλ Άβριτς, *The Russian Anarchists* (Πρίνστον, 1967), σελ. 48 και 126.
28. Σ.τ.σ. Αλεξάντερ Μπέρκμαν, *The Bolshevik Myth (Diary 1920-22)*, (Ν. Υόρκη, 1925), σελ. 303.
29. Σ.τ.σ. Στιούαρτ Έντουαρντς, *The Paris Commune 1871* (Λονδίνο, 1971), στον Πρόλογο.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ΄
ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΑΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

**28 Μαρτίου: Η ανακήρυξη της Κομμούνας
στην πλατεία Δημαρχείου**

Συνεδρίαση της Κομμούνας

RÉPUBLIQUE FRANÇAISE
LIBERTÉ — ÉGALITÉ — FRATERNITÉ

COMMUNE DE PARIS

LA COMMISSION EXÉCUTIVE.

Considérant que certaines administrations ont été en usage le système des amendes en les reverses sur les appointements et sur les salaires ;

Que ces amendes sont infligées souvent sans les plus faibles précautions et constituent une perte réelle pour l'ouvrier et l'employé ;

Qu'en droit, rien n'empêche ces prélèvements arbitraires et vexatoires ;

Qu'en fait, les amendes déprécient une distinction de salaire et protègent aux intérêts de ceux qui l'invoquent ;

Qu'aucune justice rigoureuse ne préside à ces sortes de punitions, ainsi imposées au fond que dans la forme ;

Sur la proposition de la Commission de travail, de l'industrie et de l'échange,

ARRÊTÉ :

ARTICLE PREMIER. Aucune administration privée ou publique ne pourra imposer des amendes sur des reverses aux employés, aux ouvriers, dont les appointements, cotisations d'avance, doivent être intégralement soldés.

ART. 2. Toute infraction à cette disposition sera déférée aux tribunaux.

ART. 3. Toutes les amendes et reverses infligées depuis le 25 Mars, sous prétexte de punition, devront être restituées aux ayants droit dans un délai de 25 jours, à partir de la promulgation du présent décret.

Paris, le 27 avril 1871.

La Commission exécutive,
 JULES ANTOINE, CLAUDEY, LE FRANEZ, PABU, GOUSSET.

COMMUNE DE PARIS

DÉCLARATION

AU PEUPLE FRANÇAIS

Dans le conflit douloureux et terrible qui impose une fois encore à Paris les horreurs du siège et du bombardement, qui fait couler le sang français, qui fait périr ses frères, ses femmes, nos enfants écrasés sous les obus et la mitraille, il est nécessaire que l'opinion publique se soit pas égarée, que la conscience nationale ne soit point trahie.

Il faut que Paris et le Pays tout entier sachent quelle est la nature, la raison, le but de la Révolution qui s'accomplit; il faut, enfin, que la responsabilité des devoirs, des souffrances et des malheurs dont nous sommes les victimes, retombe sur ceux qui, après avoir trahi la France et livré Paris à l'étranger, poursuivent avec une aveugle et cruelle obstination la ruine de la Capitale, afin d'enlever, dans le désastre de la République et de la Liberté, le double témoignage de leur trahison et de leur crime.

La Commune a le désir d'affirmer et de déterminer les aspirations et les vœux de la population de Paris; de préciser le caractère du mouvement de 18 mars, incompris, inconnu et calomnié par les hommes politiques qui siègent à Versailles.

Cette fois encore Paris travaille et souffre pour la France entière, dont il prépare, par ses combats et ses sacrifices, la régénération intellectuelle, morale, administrative et économique, la gloire et la prospérité.

Que demandons-nous ?

Le reconnaissance et la consécration de la République, seule forme de gouvernement compatible avec les droits du Peuple et le développement régulier et libre de la société.

L'autonomie absolue de la Commune étendue à toutes les localités de la France et assurant à chacune l'intégralité de ses droits, et à tout Français le plein exercice de ses facultés et de ses aptitudes, comme homme, citoyen et travailleur.

L'autonomie de la Commune d'aura pour limites que le droit d'autonomie légal pour toutes les autres communes adhérentes au contrat, dont l'association doit assurer l'Unité française.

Les droits inhérents à la Commune sont :

Le vote du budget communal, recettes et dépenses; la fixation et la répartition de l'impôt; la direction des services locaux; l'organisation de sa magistrature, de la police intérieure et de l'enseignement; l'administration des biens appartenant à la Commune.

Le choix par l'élection ou le concours, avec la responsabilité, et le droit permanent de contrôle et de révocation des magistrats ou fonctionnaires communaux de tous ordres.

La garantie absolue de la liberté individuelle, de la liberté de conscience et la liberté de travail.

L'intervention permanente des citoyens dans les affaires communales par la libre manifestation de leurs idées, la libre défense de leurs intérêts; garantie donnée à nos manifestations par la Commune, seule chargée de surveiller et d'assurer le libre et juste exercice du droit de réunion et de publicité.

L'organisation de la défense urbaine et de la Garde nationale, qui ait ses chefs et veille seule au maintien de l'ordre dans la Cité.

Paris se veut rien de plus à titre de garanties locales, à condition, bien entendu, de retrouver dans la grande administration centrale, déléguée des communes fédérées, la réalisation et la pratique des mêmes principes.

Mais, à la faveur de son autonomie et profitant de sa liberté d'action, Paris se réserve d'espérer comme il l'entendra, chez lui, les réformes administratives et économiques que réclame sa population; de créer des institutions propres à développer et propager l'instruction, la production, l'échange et le crédit; à universaliser le pouvoir et la propriété, suivant les nécessités du moment, le vœu des intéressés et les données fournies par l'expérience.

Nos ennemis se trompent ou trompent le Pays quand ils accusent Paris de vouloir imposer sa volonté ou sa suprématie au reste de la nation, et de prétendre à un dictature qui serait un véritable attentat contre l'indépendance et la souveraineté des autres communes.

Ils se trompent ou trompent le Pays quand ils accusent Paris de poursuivre la destruction de l'Unité française constituée par la Révolution aux acclamations de nos frères, accours à la tête de la Fédération de tous les points de la vieille France.

L'Unité, telle qu'elle nous a été imposée jusqu'à ce jour par l'empire, la monarchie et le parlementarisme, n'est que la centralisation despotique, inintelligente, arbitraire ou onéreuse.

L'Unité politique, telle que la veut Paris, c'est l'association volontaire de toutes les initiatives locales, le concours spontané et libre de toutes les énergies individuelles ou vus à un but commun, le bien-être, la liberté et la sécurité de tous.

La Révolution communale, commencée par l'initiative populaire de 18 mars, inaugure une ère nouvelle de politique expérimentale, positive, scientifique.

C'est la fin du vieux monde gouvernemental et clerical, du militarisme, du fonctionnarisme, de l'exploitation, de l'agriculture, des monopoles, des privilèges, auxquels le prolétariat doit son servage, le Patrie ses malheurs et ses désastres.

Que cette ère et ce grand Patrie, tremblé par les messages et les colportages, se rassure donc !

La lutte engagée entre Paris et Versailles est de celles qui ne peuvent se terminer par des compromis illusoires; l'issue n'en saurait être douteuse. La victoire, poursuivie avec une indéfectible énergie par la Garde nationale, restera à l'aise et au droit.

Nous ne sommes à la France.

Avertis que Paris en armes possède autant de calme que de bravoure; qu'il soutient l'ordre avec autant d'énergie que d'enthousiasme; qu'il se sacrifie avec autant de raison que d'abandon; qu'il ne s'est armé que par désespoir pour la liberté et la gloire de tous, que la France fasse cesser ce sanglant combat !

C'est à la France à désarmer Versailles, par la manifestation solennelle de son irrésistible volonté.

Appelés à bénéficier de nos conquêtes, qu'elle se déclare solidaire de nos efforts; qu'elle soit notre alliée dans ce combat qui ne peut finir que par le triomphe de l'idée communale ou par la ruine de Paris !

Quant à nous, citoyens de Paris, nous avons la mission d'accomplir la Révolution moderne, la plus large et la plus féconde de toutes celles qui ont illuminé l'humanité.

Nous avons le devoir de lutter et de vaincre.

19 Avril 1871.

LA COMMUNE DE PARIS.

RÉPUBLIQUE FRANÇAISE

N° 248

LIBERTÉ — ÉGALITÉ — FRATERNITÉ

N° 248

COMMUNE DE PARIS

**COMITÉ
DE SALUT PUBLIC**

**Que tous les bons citoyens se lèvent !
Aux barricades ! L'ennemi est dans
nos murs !**

Pas d'hésitation !

**En avant pour la République, pour
la Commune et pour la Liberté !**

AUX ARMES !

Paris, le 20 mai 1871.

Le Comité de Salut public,

ALPH. CARRAT, HENRI MARX, M. SCHLES.

RÉPUBLIQUE FRANÇAISE

LIBERTÉ — ÉGALITÉ — FRATERNITÉ

COMITÉ CENTRAL

CITOYENS,

Le gouvernement, fugitif à Versailles, a cherché à faire le vide autour de vous; la province s'est trouvée tout à coup privée de toutes nouvelles de Paris.

Mais l'isolement dans lequel on a voulu vous mettre n'a pas réussi à empêcher le souffle révolutionnaire de se frayer un passage à travers toutes ces précautions.

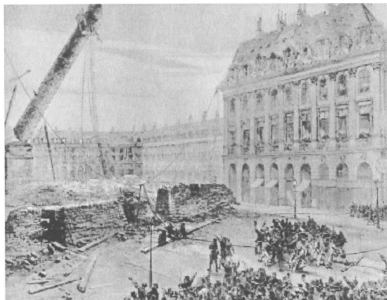
Le Comité central a reçu hier et aujourd'hui plusieurs délégations des villes de Lyon, Bordeaux, Marseille, Rouen, etc., qui sont venues savoir quelle était la nature de notre Révolution et qui sont reparties au plus vite pour aller donner le signal d'un mouvement analogue, qui est préparé partout.

VIVE LA FRANCE, VIVE LA RÉPUBLIQUE !

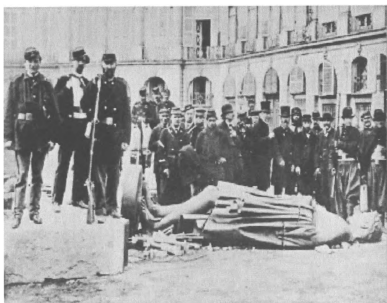
Mont de Mars, 23 MAI 1871.

Le Comité central de la Commune est composé :

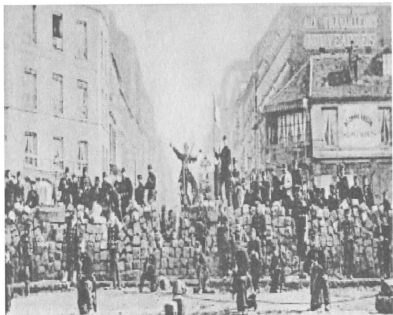
AUX. ARMAND, AUG. BLANCHET, FERDIN. BIANCHI, ED. BISSON, G. DEYON, YVES
DUMONTE, LAVALETTE, FR. ANTOINE, ROSSIGNOL, G. ANGLADE, YVES, BLANCHET,
J. CHASSAN, BARRON, R. GOSNARD, FAYET, FLOURENCE, BOUT, H. CHARENTIN.

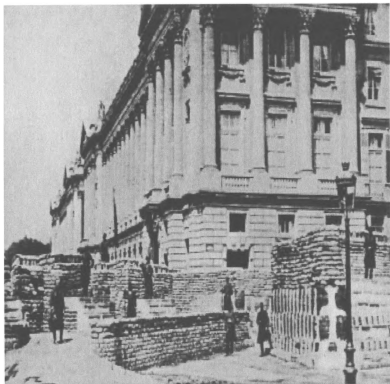
Η κατεδάφιση της Στήλης Βαντόμ

Το άγαλμα του Ναπολέοντα «αποκαθλωμένο»

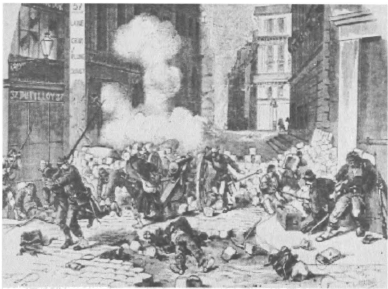
Οδόφραγμα της οδού Ρουαγιάλ.

Οδόφραγμα της οδού Ριβολί

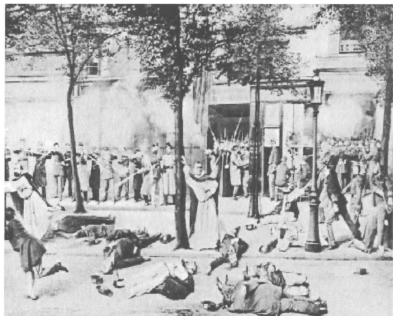

Μάχη στο οδόφραγμα της οδού Σαιν-Ζερμέν

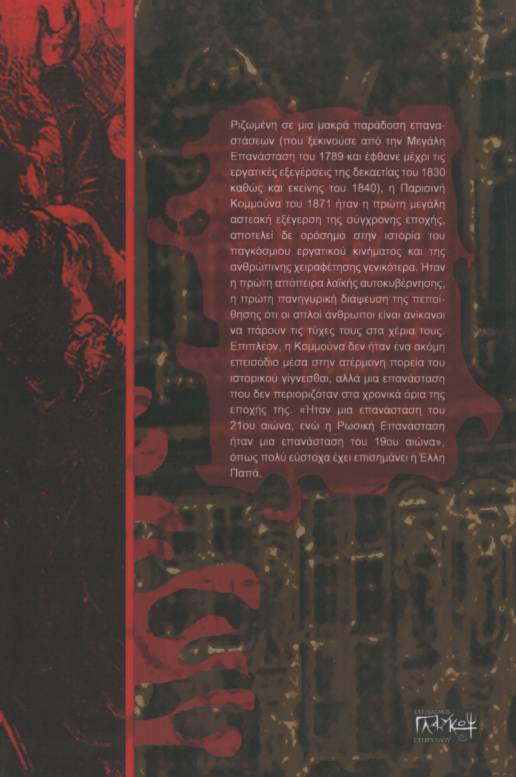

Εκτελέσεις ομόσπονδων στην οδό Αξό (26 Μαΐου)

Γυναίκες της Κομμούνας αιχμάλωτες στην Σαντιέρ

Ριζωμένη σε μια μακρά παράδοση επαναστάσεων (που ξεκινούσε από την Μεγάλη Επανάσταση του 1789 και έφθανε μέχρι τις εργατικές εξεγέρσεις της δεκαετίας του 1830 καθώς και εκείνης του 1840), η Παρισινή Κομμούνα του 1871 ήταν η πρώτη μεγάλη αστεακή εξέγερση της σύγχρονης εποχής, αποτελεί δε ορόσημο στην ιστορία του παγκόσμιου εργατικού κινήματος και της ανθρώπινης χειραφέτησης γενικότερα. Ήταν η πρώτη απόπειρα λαϊκής αυτοκυβέρνησης, η πρώτη πανηγυρική διάψευση της πεποίθησης ότι οι απλοί άνθρωποι είναι ανίκανοι να πάρουν τις τύχες τους στα χέρια τους. Επιπλέον, η Κομμούνα δεν ήταν ένα ακόμη επεισόδιο μέσα στην ατέρμονη πορεία του ιστορικού γίνεσθαι, αλλά μια επανάσταση που δεν περιοριζόταν στα χρονικά όρια της εποχής της. «Ήταν μια επανάσταση του 21ου αιώνα, ενώ η Ρωσική Επανάσταση ήταν μια επανάσταση του 19ου αιώνα», όπως πολύ εύστοχα έχει επισημάνει η Έλλη Παπά.